

**ԲՅՈՒՋԵՆԵՐԻ ԿԱՏԱՐՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑԸ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ**

ԵՐԵՎԱՆ-2007

Ատոմ Սավկայի Ջանջուղագյան
տեխնիկական գիտությունների
թեկնածու

ԲՅՈՒՋԵՆՆԵՐԻ ԿԱՏԱՐՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑԸ ՀՀ-ում:

-Եր.:, 2007, ... էջ:

Գրքույկում քննարկվել է հանրային ֆինանսների կառավարման համակարգը: Ներկայացվել է գործող համակարգի վիճակը՝ ուշադրությունը առավել կենտրոնացնելով բյուջետային գործընթացի տրամաբանության վրա՝ որոշակիորեն մանրամասնելով բյուջեների կատարման գործընթացը և դրա սուբյեկտները: Առանձին քննարկման առարկա է դարձել բյուջեների կատարումը կազմակերպելու համակարգը: Աշխատանքում լուսաբանվել են գանձապետարանի հիմնական գործառույթները և նկարագրվել են Հայաստանի Հանրապետության գանձապետական համակարգում կիրառվող հաշվապահության հիմնական գործառնությունները և ընթացակարգերը:

Գրքույկը հասցեագրված է պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների պաշտոնատար անձանց, դասախոսներին, ասպիրանտներին, ուսանողներին, միջազգային և հասարակական կազմակերպությունների աշխատակիցներին, հանրային ֆինանսների հիմնախնդիրներով զբաղվողներին:

Բովանդակություն

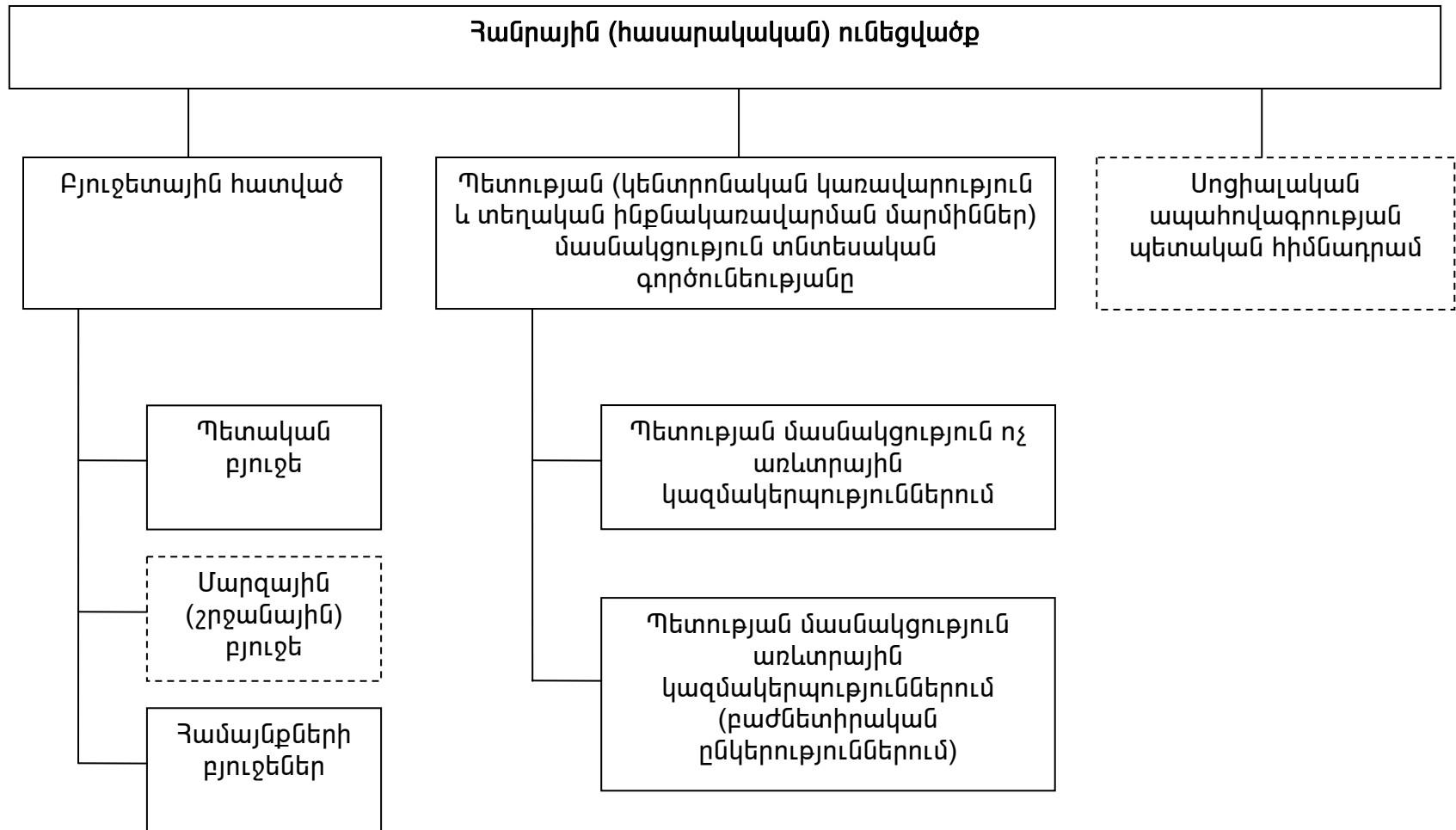
Բովանդակություն	3
Ներածություն	5
Գլուխ 1. Բյուջետային գործընթացը	8
Գլուխ 2. Բյուջեների կառուցվածքը	12
2.1. Բյուջեների մուտքերը	14
2.2. Բյուջետային ելքեր	17
2.3. Բյուջեների հավելուրդը (պրոֆիցիտ) և պակասուրդը (դեֆիցիտ)	24
Գլուխ 3. Բյուջեների կատարման գործընթացի սուբյեկտները	27
3.1. Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը	27
3.2. Հայաստանի Հանրապետության ֆինանսների և էկոնոմիկայի նախարարությունը	28
3.3. Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկը	41
3.4. Բյուջետային հատկացումների գլխավոր և ստորադաս կարգադրիչները, դրանց ֆինանսական և հաշվապահական ծառայությունների հիմնական առանձնահատկությունները	42
Գլուխ 4. Գանձապետարանը	47
4.1. Գանձապետարանի հիմնական գործառույթները	47
4.2. Գանձապետարանը Հայաստանի Հանրապետությունում	53
Գլուխ 5. Բյուջեների կատարման հիմնական փուլերը	67
5.1. Բյուջեների եռամսյակային համամասնությունները	68
5.2. Բյուջետային ծախսերի նախահաշիվները	69
5.3. ՀՀ պետական բյուջեի փոփոխությունները	69
5.4. Բյուջետային ծախսերի սահմանափակումը (սեկվեստր)	70
5.5. Հիմնարկների ֆինանսական պարտավորությունները	70
5.6. Բյուջեների մուտքերի հաշվառումը	72
5.7. Բյուջեներից վճարումների հաշվառումը	74
5.8. Բյուջեների պարտքերը	76
5.9. Բյուջեների կատարման նկատմամբ նախնական հսկողությունը	83
5.10. Տարեվերջյան գործողությունները	83
5.11. Եզրափակիչ շրջանառությունը	84
Գլուխ 6. Արտաբյուջետային միջոցները և դրանց շրջանառումը	85
Գլուխ 7. Համայնքների բյուջեների կատարման առանձնահատկությունները	87
7.1. Համայնքների բյուջեների կառուցվածքը	87
7.2. Համայնքի բյուջեի եռամսյակային համամասնությունները	89
7.3. Համայնքի բյուջեում փոփոխությունների կատարումը	89
7.4. Համայնքի բյուջեի եկամուտների տարեսկզբի ազատ մնացորդը	90
Գլուխ 8. Բյուջեների կատարման մասին հաշվետվությունները	91
8.1. Հաշվետվությունների կազմման, ներկայացման և ամփոփման ընդհանուր պայմանները	91
8.2. Հաշվետվությունների ներկայացումը	92

Գլուխ 9. Բյուջեների կատարման գործընթացի ավտոմատացումը	95
Հավելված Ա. Բյուջետային գործընթացը.....	98
Հավելված Բ. Գանձապետարանի հաշվապահական գործառնությունները.....	99
Հավելված Բ.1 Գանձապետարանի հաշվապահական գործառնությունները կենտրոնական գանձապետարանում	100
Հավելված Բ.2 Գանձապետարանի հաշվապահական գործառնությունները տեղական գանձապետական բաժնում	118
Հապավումներ.....	126
Գծապատկերների և աղյուսակների ցանկ.....	127
Օգտագործված գրականություն.....	128

Ներածություն

«Հանրային ֆինանսներ» հասկացությունը բավականին ընդգրկուն է: Հանրային ֆինանսների կառավարումը ենթադրում է պետության նպատակների իրագործման համար հանրային (հասարակական) ունեցվածքի վերաբաշխման գործառույթի շրջանակում ֆինանսական միջոցների ձևավորման և օգտագործման հետ կապված հարաբերությունների կառավարում: Յուրաքանչյուր երկրում, իշխանության կառուցվածքային առանձնահատկություններից, պատմականորեն ձևավորված նախադրյալներից և մի շարք այլ հանգամանքներից կախված, գործում է հանրային միջոցների վերաբաշխման յուրատեսակ համակարգ: Տարբեր երկրների հանրային ֆինանսների կառավարման համակարգերի ուսումնասիրությունը վկայում է, որ գործող համակարգերը նաև շատ ընդհանրություններ ունեն (տե՛ս Գծապատկեր 1.): Ըստ ներկայացված գծապատկերի, որպես հանրային միջոցների կառավարման տիպային կառուցվածքի բաղադրիչներ կարող են դիտվել.

- պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների բյուջեներով միջոցների վերաբաշխման խնդրի կարգավորումը՝ երկմակարդակ կառավարման համակարգ ունեցող երկրներում, իսկ եռամակարդակ կառավարման համակարգով երկրների դեպքում կավելանա նաև երրորդ մակարդակի բյուջեն (ներկայացված է ընդհատվող գծով շրջանակի մեջ),
- պետության (կենտրոնական կառավարության և տեղական ինքնակառավարման մարմինների) մասնակցությունը տնտեսության մեջ, ընդ որում՝ ինչպես ոչ առևտրային գործունեություն, այնպես էլ առևտրային գործունեություն իրականացնելու առումով,
- սոցիալական ապահովագրության պետական հիմնադրամով միջոցների վերաբաշխման գործառույթի իրականացում, եթե երկրում գործում է կենսաթոշակային ապահովման այդպիսի համակարգ (ներկայացված է ընդհատվող գծով շրջանակի մեջ):

Գծապատկեր 1. Հանրային միջոցների կառավարման համակարգը

Որոշակի երկրի հանրային ֆինանսների կառավարման համակարգը կարող է ոչ ամբողջությամբ համապատասխանել ներկայացված գծապատկերին, սակայն շեղումները հիմնականում ոչ թե կառուցվածքին են առնչվում, այլ համակարգի յուրաքանչյուր բաղադրիչի՝ ընդհանուրի մեջ ունեցած տեսակարար կշռին: Բյուջետային համակարգում, որը ներառում է պետական և համայնքների բյուջեները, պետությունը (տեղական ինքնակառավարման մարմինը) հանդես է գալիս առավելապես որպես գնորդ և հանրությանը՝ Սահմանադրությամբ (օրենսդրությամբ) նախատեսված ծառայությունների մատուցման կազմակերպող: Իսկ տնտեսության մեջ իր մասնակցությամբ պետությունը (տեղական ինքնակառավարման մարմինը) հանդես է գալիս որպես սեփականատեր: Այս պարագայում, բնական է, որ պետության առջև ծառայած խնդիրները, հանրային միջոցների կառավարման առումով, բյուջետային համակարգում որակապես տարբերվում են պետության՝ որպես սեփականատիրոջ խնդիրներից:

Հայաստանի Հանրապետությունում նույնպես հանրային ֆինանսների կառավարման համակարգը գործում է ըստ նկարագրված սխեմայի:

Աշխատանքում կներկայացվի գործող համակարգի վիճակը՝ ուշադրությունը առավել կենտրոնացնելով հանրային ֆինանսների կառավարման այն բաղադրիչի վրա, որն անմիջականորեն առնչվում է պետական և համայնքների բյուջեներին, մասնավորապես՝ դրանց կատարման գործընթացին:

Գլուխ 1. Բյուջետային գործընթացը

Բյուջեն պայմանականորեն առանձնացված որևէ միավորի՝ մարդու, ընտանիքի, կոլեկտիվի, կազմակերպության, համայնքի և, վերջապես, պետության ֆինանսական կամ, այլ կերպ ասած, դրամական միջոցների ձևավորման և ծախսման ծրագիր է: Այսպիսի ընդհանրական սահմանումը հիմք է տալիս ենթադրելու, որ անկախ մեր ցանկությունից կամ բյուջեի լինել-չլինելու մասին մտածելուց, մենք անընդհատ հարկադրված ենք լինում բյուջեի հետ կապված որոշումներ կայացնել:

Այժմ փորձենք փոքր-ինչ մանրամասնել Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեն և համայնքների բյուջեները, ինչպես նաև դրանց հետ կապված հարաբերությունները: Մասնավորապես, ներկայացնենք որոշ սահմանումներ:

Պետական և համայնքի բյուջեները պետությանը և տեղական ինքնակառավարման մարմիններին՝ Սահմանադրությամբ և օրենքներով վերապահված լիազորությունների իրականացման համար անհրաժեշտ դրամական միջոցների ձևավորման և ծախսման որոշակի ժամանակահատվածի ֆինանսական ծրագրեր են:

Այսինքն՝ գործող օրենսդրությամբ պետությանը և տեղական ինքնակառավարման մարմիններին վերապահված են որոշակի գործառույթներ, որոնք կարող են իրականացվել բացառապես անհրաժեշտ դրամական միջոցների առկայության պայմաններում: Պետության դեպքում բյուջեն դիտարկվում է որպես փոխզիջում հասարակության տարբեր շերտերի, տնտեսության տարբեր ճյուղերի միջև: Նկատենք, որ բյուջե ասելով նկատի է առնվում ոչ միայն պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմինների կողմից իրականացվող ծրագրերի համար ծախսերի կատարումը, այլ նաև այդ ծախսերը ֆինանսավորելու համար դրամական միջոցների ձևավորումը:

Հայաստանի Հանրապետության համախմբված բյուջեն պետական և համայնքների ու պարտադիր սոցիալական ապահովագրության բյուջեների հանրագումարն է՝ առանց միջբյուջետային փոխանցումների:

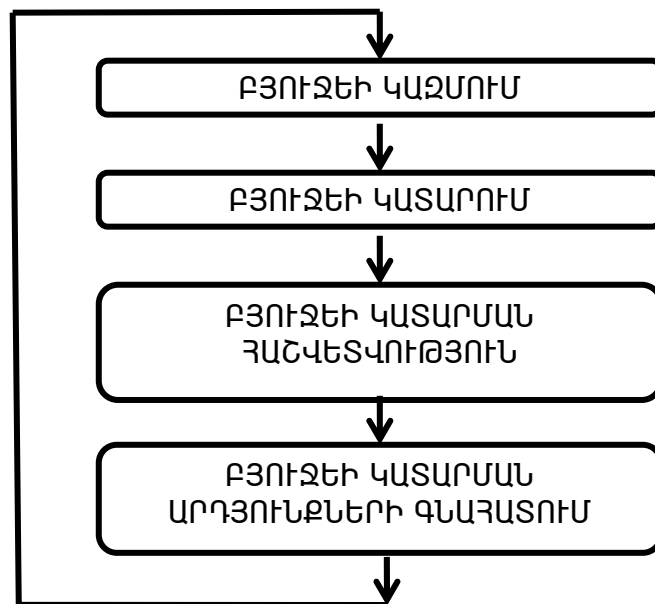
Այժմ սահմանենք «բյուջետային գործընթաց» հասկացությունը:

Բյուջետային գործընթացը՝ յուրաքանչյուր բյուջետային տարվա բյուջեները կազմելու, քննարկելու, հաստատելու և կատարելու, դրանց տարեկան

հաշվետվությունը հաստատելու ուղղությամբ պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների՝ օրենքով կանոնակարգված գործունեությունն է:

Տրամաբանական է, որ բյուջետային գործընթացի այսպիսի սահմանումը կիրառելի է պետության կառավարման աստիճանակարգի բարձր մակարդակներում: Ինչու՞: Որովհետև կառավարման աստիճանակարգի առկայությունը հնարավորություն է ընձեռում պետությանը կամ համայնքին վերապահված լիազորությունների առանձին խմբեր պատվիրակել ավելի ցածր մակարդակում գտնվող մարմիններին, ինչի արդյունքում այդ մարմինները մասնակցում են բյուջետային գործընթացի միայն իրենց վերաբերող մասին՝ այդպիսով պատասխանատու լինելով միայն տվյալ մասի համար: Օրինակ, երբ հարկային կամ մաքսային մարմինները կազմակերպում են պետական բյուջեին անրագրված եկամուտների հավաքումը, այդ ժամանակ նրանց չեն մտահոգում այդ միջոցների ծախսման ուղղությունները: Կամ, երբ նախարարությունը իրեն վերապահված լիազորության շրջանակում որևէ ծրագիր է ֆինանսավորում, նշանակություն չունի այդ ծրագրի ֆինանսավորման համար միջոցների գոյացման աղբյուրը:

Բյուջետային գործընթացը կարելի է ներկայացնել գծապատկերով.

Գծապատկեր 1.1. Բյուջետային գործընթացի հիմնական փուլերը

Այս նյութի շրջանակներում չենք դիտարկի բյուջեների կազմման ու կատարման արդյունքների գնահատման գործընթացը և դրա հետ կապված հարաբերությունները: Պարզապես նշենք, որ բյուջեները կազմելու և կատարման

արդյունքները գնահատելու ժամանակ կիրառված մեթոդաբանական մոտեցումները էականորեն կանխորոշում են բյուջետային գործընթացի մյուս փուլերի կատարման ընթացքը: Բյուջետային գործընթացի համառոտ նկարագրությունը տրված է Հավելված Ա-ում:

Իսկ ի՞նչ է իրենից ներկայացնում բյուջեի կատարումը:

Բյուջեի կատարումը մուտքերի ձևավորման և ելքերի իրականացման կանոնակարգված գործունեությունն է:

Բնական է, որ բյուջեների կատարման համակարգի ընտրությունը մեծապես կախված է որոշակի երկրի տնտեսական համակարգից: Օրինակ՝ Խորհրդային Միությունում բյուջեների կատարումը կազմակերպվում էր երկրի միակ բանկի՝ Պետական բանկի կողմից: Տնտեսավարման պլանային համակարգում պետական բյուջեի միջոցները ձևավորվում և օգտագործվում էին համակարգում (տվյալ դեպքում խոսքը վերաբերում է փակ համակարգին): Այլ կերպ ասած, պլանային տնտեսության պայմաններում պետական բյուջեի կատարման կազմակերպումը Պետական բանկի միջոցով օրինաչափ էր և միանգամայն համարժեքորեն արտացոլում էր համակարգի աշխատանքի սկզբունքները: Իսկ ահա տնտեսավարման շուկայական հարաբերությունների անցնելու հանգամանքով պայմանավորված՝ պետական բյուջեի կատարման կազմակերպման գործառույթը պետական բանկից փոխանցվեց նոր ձևավորված առևտրային բանկերին, և այդ առումով, պետության առջև ծառայան բազմաթիվ խնդիրներ՝ կապված իրեն պատկանող, սակայն իր հսկողությունից դուրս շրջանառվող դրամական միջոցների կառավարման հետ:

Նման իրավիճակում հրամայական է դառնում բյուջեների կատարումը կազմակերպելու համակարգի փոփոխությունը՝ այն համապատասխանեցնելով տնտեսահամակարգի փոփոխությամբ պայմանավորված պահանջներին: Այդ տեսակետից, որպես ժամանակի և տարածության մեջ փորձարկված համակարգ կարող է դիտարկվել գանձապետարանը: Գանձապետարանը ազատ շուկայական տնտեսություն ունեցող Արևմուտքի շատ երկրներում պետական ծախսերի կառավարման համակարգի բաղկացուցիչ է: Նշենք, որ ինչպես Արևելյան Եվրոպայի, այնպես էլ նախկին Խորհրդային երկրներից շատերը նույնպես ներդրել են գանձապետարան կառույցը՝ պետական ծախսերի կառավարման բարեփոխումների իրականացման շրջանակներում:

Գանձապետարանն ազատ շուկայական տնտեսություն ունեցող շատ երկրներում բյուջեների կատարման կազմակերպման համակարգ լինելով հանդերձ՝ գործառույթների տեսակետից քիչ պարզաբանված լինելու հետևանքով, մեզանում հաճախ տարաբնույթ մեկնաբանությունների տեղիք է տալիս:

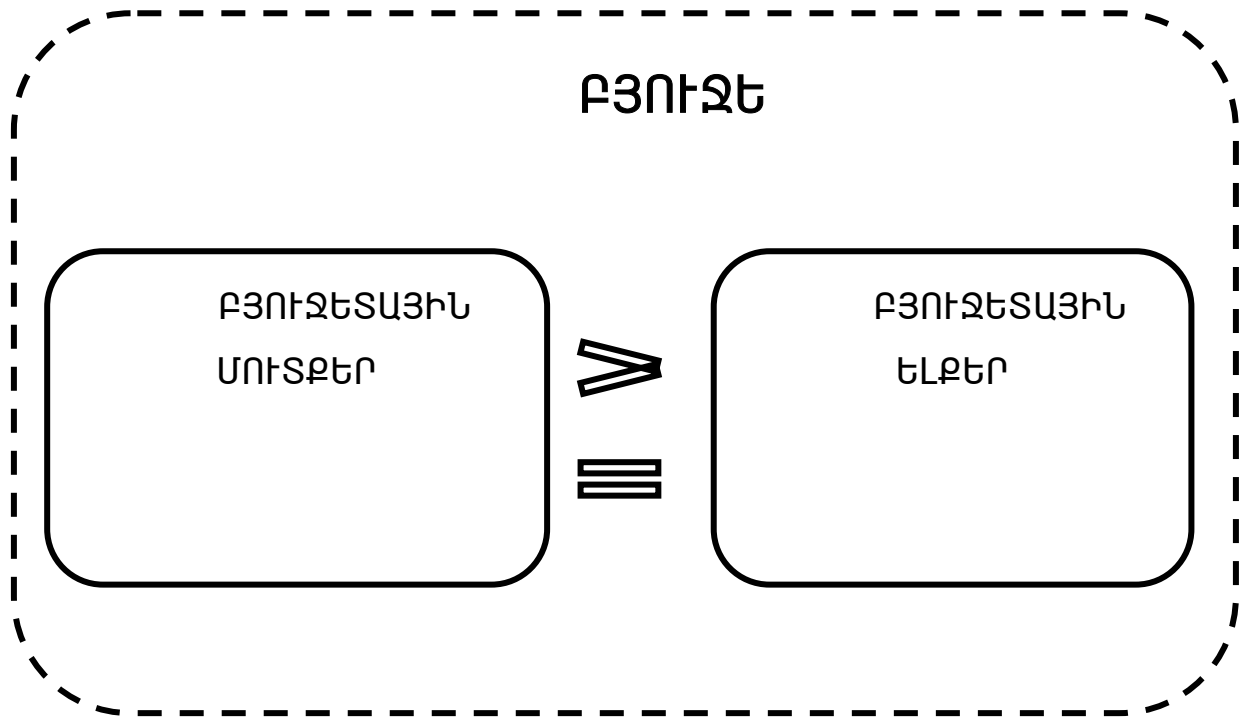
«Գանձապետարան» տերմինը տարբեր երկրներում տարբեր կերպ է մեկնաբանվում, ինչը հիմնականում պայմանավորված է տարբեր կազմակերպական և գործառույթային կառուցվածքների հանգամանքներով: Սակայն, ընդհանուր առմամբ, այս տերմինը օգտագործվում է այն խնդիրների համախմբված նկարագրության համար, որոնք առնչվում են պետության ֆինանսական ակտիվների և պասիվների կառավարման համակարգի արդյունավետության ապահովմանը: Գանձապետարանը բյուջեների կատարման կազմակերպման և պետական պարտքի կառավարման գործառույթներ իրականացնող համակարգ է և տարբեր ձևափոխումներով գործում է այնպիսի երկրներում, ինչպիսիք են Մեծ Բրիտանիան, ԱՄՆ, Ֆրանսիան, Ավստրալիան, Շվեդիան, Նոր Զելանդիան, Հնդկաստանը և այլն: Գանձապետարան հասկացությունը երբեմն թյուրակարծություն է առաջացնում այն իմաստով, որ դրա ներդրմամբ ակնկալվում է բյուջեների կատարման աստիճանի բարձրացում (բարձր կատարողական ինչպես եկամուտների, այնպես էլ ծախսերի մասով), ինչպես նաև տնտեսության վիճակի բարելավում: Այստեղ ավելորդ չէ նկատել, որ գանձապետարանը տնտեսական, բյուջետային քաղաքականություն մշակելու, իրականացնելու նպատակ չի հետապնդում և չունի այդպիսի գործառույթային պարտականություն: Գանձապետարանի հիմնական գործառույթներից են՝

- բյուջեների կատարման կազմակերպումը՝ բյուջետային ծախսերի նկատմամբ իրականացնելով նախնական (փաստաթղթային օրենսդրության պահանջներին համապատասխանության տեսակետից) հսկողություն,
- պետական պարտքի հետ կապված գործառնությունների կազմակերպումը:

Այս գործառույթների իրականացման միջոցով ակնկալվում է բյուջեների կատարման կազմակերպման, պետական պարտքի կառավարման արդյունավետության, հրապարակայնության աստիճանի բարձրացում, ինչպես նաև պետական ծախսերի կառավարման հաջորդ փուլերում որոշումների կայացման համար անհրաժեշտ տեղեկատվության ապահովում:

Գլուխ 2. Բյուջեների կառուցվածքը

Բյուջեները կարող են դիտարկվել որպես դրամի համար նախատեսված «արկղեր», որտեղ մտնում են բյուջետային մուտքերը և որտեղից դուրս են գալիս բյուջետային ելքերը (տե՛ս գծապատկեր 2.1):

Գծապատկեր 2.1. Բյուջեների պարզեցված կառուցվածքը

Ընդ որում, բյուջետային մուտքերը պետք է գերազանցեն կամ առնվազն հավասար լինեն բյուջետային ելքերին:

Այստեղ մի նրբություն կա, որն արժե քննարկել: Գծապատկեր 2.1-ից երևում է, որ բյուջետային մուտքերը կարող են լինել հավասար կամ գերազանցել բյուջետային ելքերին: Բյուջեն, ինչպես արդեն սահմանվել է, որոշակի ժամանակահատվածի ֆինանսական ծրագիր է կամ, այլ կերպ ասած՝ ներկայացնում է դրամական միջոցների հոսքեր (մուտքեր և ելքեր): Ակնհայտ է, որ բյուջետային ելքերը կարող են տեղի ունենալ, եթե առկա են բավարար միջոցներ՝ բյուջետային մուտքեր: Այստեղից հետևում է, որ բյուջեն պետք է լինի հաշվեկշռված, այսինքն՝ բյուջետային մուտքերն ու ելքերը պետք է լինեն իրար հավասար: Եթե անգամ բյուջետային մուտքերը գերազանցում են բյուջետային ելքերը, միևնույն է, ելքերում որպես հոսք արտացոլվում է նաև մուտքերի և ելքերի տարբերությունը, որով բյուջեն հաշվեկշռվում է: Եթե մանրամասնենք բյուջեի

կառուցվածքը, ապա, ըստ բովանդակության, բյուջեի մուտքերն ու ելքերը կունենան այսպիսի տեսք.

A. Ընդամենը եկամուտներ A.1. Ընթացիկ եկամուտներ A.2. Կապիտալի գործառնություններից եկամուտներ A.3. Պաշտոնական տրանսֆերտներ A = A.1+A.2+A.3	B. Ընդամենը ծախսեր B.1. Ընթացիկ ծախսեր B.2. Կապիտալ ծախսեր B.3. Զուտ վարկավորում B = B.1+B.2+B.3
Պակասուրդ/Չավելուրդ (+/-):	D/P = B – A
C. Պակասուրդի ֆինանսավորման աղբյուրներ C.1. Արտաքին աղբյուրներ C.2. Ներքին աղբյուրներ	
B = A + C	

Աղյուսակ 2.1. Բյուջեների պարզեցված կառուցվածքը՝ ըստ բովանդակության

Մեր երկրում պետական բյուջեն հաստատվում է Ազգային ժողովի, իսկ համայնքների բյուջեները՝ տվյալ համայնքի ավագանու կողմից: *Բյուջետային տարին* համընկնում է օրացուցային տարվա հետ: Օրենսդրությունը բյուջետային գործընթացի մասնակիցների համար սահմանում է նաև լիազորությունների և պարտականությունների շրջանակ այն դեպքերում, երբ ինչ-ինչ պատճառով չեն պահպանվել բյուջեների հաստատման՝ օրենսդրությամբ սահմանված ժամանակացույցերը: Օրինակ, եթե բյուջեն չի հաստատվել բյուջետային տարին սկսվելուց առաջ, ապա բյուջեները կատարվում են նախորդ տարվա համամասնություններով: Կամ մեկ այլ դեպքում, եթե դրա անհրաժեշտությունը կա, իրավունք է վերապահված երկարաձգել բյուջետային տարին և շարունակել նախորդ տարվա բյուջեով նախատեսված գործառնությունների կատարումը, որն անվանվում է նաև *եզրափակիչ շրջանառություն* (թեև երկրի իշխանությունները վերջին տարիներին այս մոտեցումից հրաժարվել են):

2.1. Բյուջեների մուտքերը

Այստեղ խոսքը վերաբերում է բյուջեների համախառն մուտքերին՝ առանց մանրամասնելու վերջիններիս բովանդակությունը, ինչը, ինչպես ստորև կպարզենք, արտահայտվում է բյուջետային դասակարգմամբ:

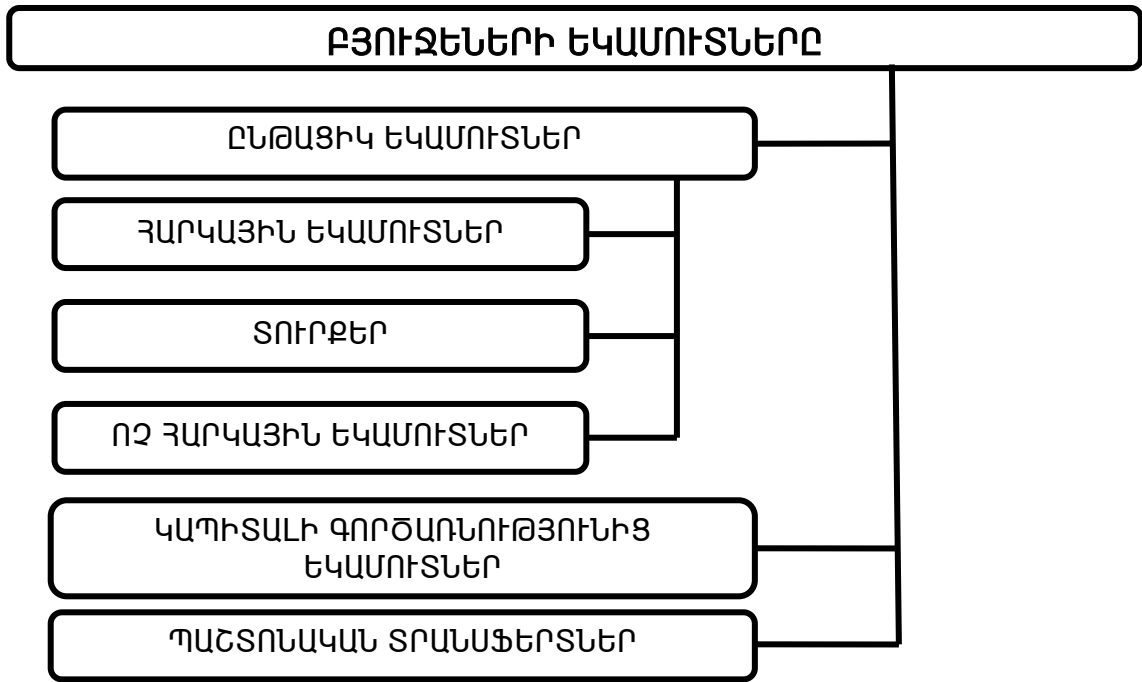
Գծապատկեր 2.2. Բյուջեների մուտքերը

Համառոտ ներկայացնենք վերը բերված պատկերում արտացոլված հիմնական խմբերը:

2.1.1. Բյուջեների եկամուտները

Բյուջետային եկամուտներն անվերադարձ կարգով, օրենսդրությանը համապատասխան, պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմիններին ամրագրված դրամական միջոցներն են:

Սրանք այն միջոցներն են, որոնք գոյանում են պետության գործառույթներից մեկի՝ հանրային միջոցների բաշխման շրջանակում:

Գծապատկեր 2.3. Բյուջեների եկամուտները

Ինչպես երևում է Գծապատկեր 2.3-ից, բյուջեների եկամուտները դասակարգվում են՝ ընթացիկ եկամուտների, կապիտալի գործառնություններից եկամուտների և պաշտոնական տրանսֆերտների: Ընթացիկ եկամուտներն իրենց հերթին դասակարգվում են՝ հարկային եկամուտների, տուրքերի և ոչ հարկային եկամուտների: Կարելի է ասել, որ բյուջեների եկամուտների այսպիսի դասակարգումը միջազգայնորեն ընդունված մոտեցում է, սակայն յուրաքանչյուր երկրում, վերջինիս առանձնահատկություններից կախված, եկամուտների վերը ներկայացված հիմնական խմբերի մանրամասները կարող են տարբերվել միմյանցից: Հաշվի առնելով, որ ներկայացվող նյութի շրջանակից դուրս է եկամուտների մանրամասների քննարկումը, նշենք, որ մեր երկրի օրենսդրությունը սահմանում է բյուջեների եկամուտների բոլոր մանրամասները:

2.1.2. Բյուջեների միջոցների տարեսկզբի ազատ մնացորդը

Բյուջեների միջոցների տարեսկզբի ազատ մնացորդը նախորդ տարվա բյուջեի կատարման ընթացքում իրականացված ելքերի նկատմամբ մուտքերի գերազանցումն է: Բյուջեների միջոցների տարեսկզբի ազատ մնացորդը տվյալ տարվա համապատասխան բյուջեների մուտքն է:

Գործող օրենսդրությամբ սահմանված են նաև այն ուղղությունները, որոնց համար կարող են օգտագործվել բյուջեների տարեսկզբի ազատ մնացորդները:

2.1.3. Բյուջետային վարկերի և փոխատվությունների վերադարձից մուտքերը

Բյուջետային վարկերի և փոխատվությունների վերադարձից մուտքերը բյուջեներից տրամադրվող վարկերի և փոխատվությունների վերադարձից բյուջեներ մուտքագրվող միջոցներն են:

Բյուջետային վարկերը վերադարձելիության, ժամկետայնության, արժեքավորման ու վճարովիության սկզբունքով պետական բյուջեից համայնքներին և Երևան քաղաքի բյուջեին, իրավաբանական և ֆիզիկական անձանց, ինչպես նաև օտարերկրյա պետություններին և միջազգային կազմակերպություններին դրամական տեսքով տրվող միջոցներն են:

Բյուջետային փոխատվությունները վերադարձելիության, արժեքավորման և ժամկետայնության սկզբունքով, առանց վճարովիության սկզբունքի, պետական բյուջեից համայնքներին, ինչպես նաև Երևան քաղաքի բյուջեին առանձին ծրագրերի կամ ծախսերի ֆինանսավորման նպատակով՝ դրամական տեսքով տրվող միջոցներն են:

2.1.4. Փոխառու և ներգրավված այլ դրամական միջոցները

Փոխառու և ներգրավված այլ դրամական միջոցները բյուջեների առջև ծառայած տարբեր խնդիրների լուծման նպատակով ներգրավված միջոցներն են:

Փոխառու կամ ոչ փոխառու միջոցներ սովորաբար ներգրավվում են, որպեսզի ապահովվի բյուջեի համախառն ելքերի՝ համախառն մուտքերին առնվազն հավասար լինելու պայմանը: Որովհետև, հակառակ դեպքում, բյուջեի համախառն ելքերը չեն կարող իրականացվել՝ մուտքեր չլինելու պատճառով (Գծապատկեր 2.1):

Գծապատկեր 2.4. Բյուջեների ելքերը

Գծապատկեր 2.4-ից երևում է, որ բյուջետային ելքերը դասակարգվում են երկու հիմնական խմբերի՝ բյուջետային ծախսերի և ներգրավված փոխառու միջոցների մարումների: Ընդ որում, ինչպես ներկայացվել է Գծապատկեր 2.1-ում, բյուջեներով նախատեսված ելքերը չեն կարող գերազանցել տվյալ ժամանակահատվածի բյուջեներով նախատեսված հաշվարկային մուտքերը (համախառն մուտքեր = համախառն ելքեր):

2.2. Բյուջետային ելքեր

Բյուջետային ելքերի (ծախսերի) կատարումը պետության կողմից հանրության առջև ստանձնած պարտավորությունների կատարման գործիքներից մեկն է: Բյուջետային ծախսերը սահմանվում են որպես պետության խնդիրների և գործառույթների ֆինանսական ապահովմանն ուղղվող դրամական միջոցներ:

2.2.1. Բյուջետային ծախսեր

Բյուջետային ծախսերի կատարման գործընթացը սկսվում է հատկացումների համակարգից: Հատկացումների համակարգի միջոցով օրենսդիր իշխանությունը, պետության կարիքները հոգալու նպատակով, կատարում է գործադիր մարմինների կողմից տնօրինման համար նախատեսված պետությանը պատկանող դրամական միջոցների բաշխումը: Հատկացումների համակարգը ինչպես պետության, այնպես էլ համայնքների գործառույթների իրականացմանն ուղղված գործիք է: Եթե հատկացումների համակարգ գոյություն չունենար, ապա պետությանը պատկանող դրամական միջոցների օգտագործման նկատմամբ հսկողությունը կիրականացվեր միայն որոշակի օրենքների միջոցով և այլ լիազորություններով, որոնք կարող էին գործադրվել օրենսդիր մարմինների կողմից պահանջվող համապատասխանությունն ապահովելու նպատակով: Պետական ֆինանսների բնագավառում դարերի ընթացքում ձեռք բերված փորձը ցույց է տալիս, որ պետությանը պատկանող դրամական միջոցների օգտագործումը հնարավոր չէ արդյունավետ հսկել առանց հատկացումների համակարգի առկայության:

Հատկացումների համակարգերը գործում են տարեկան պարբերաշրջաններով: Մեկից ավելի տարիների կտրվածքով հատկացումները հակասում են օրենսդիր իշխանությունների անկախությանը և այն սկզբունքին, համաձայն որի՝ որևէ խորհրդարան իրավունք չունի պարտավորեցնել հաջորդ խորհրդարանական կազմին:

Գործնական դժվարությունների պատճառով, հատկացումների համակարգի միջոցով հնարավոր չէ ուղղակիորեն իրականացնել պետությանը պատկանող դրամական միջոցների ամբողջական հսկողությունը: Նշված համակարգի միջոցով հիմնականում հնարավոր է հսկել որոշ ծախսեր և կապիտալ գործառնություններ, օրինակ՝ վարկավորումը: Դրա հիմնական պատճառներից կարելի է նշել հետևյալը.

- Շուկայական հարաբերությունների անցման կամ լիարժեք գործող տնտեսության պայմաններում գործադիր մարմինները չեն կարող ուղղակիորեն հսկողություն իրականացնել եկամուտների նկատմամբ: Փոխարենը՝ եկամուտների վերաբերյալ կատարվում են ընդամենը կանխատեսումներ: Եկամուտների ձևավորումը դուրս է մնում գործադիր մարմինների հսկողությունից, որովհետև այն կանոնակարգվում է օրենսդրությամբ և իրականացվում է տնտեսություն վարող սուբյեկտների կողմից:
- Հատկացումների համակարգի միջոցով հնարավոր չէ արդյունավետ հսկողություն իրականացնել որոշ պայմանական պասիվների և պարտավորությունների նկատմամբ, քանի որ դրանք ներառում են այնպիսի ծախսեր, որոնք դուրս են մնում ընթացիկ բյուջետային տարվա շրջանակներից:
- Հատկացումների համակարգի միջոցով հնարավոր չէ արդյունավետ հսկողություն իրականացնել որոշ ֆինանսական գործառնությունների և տնտեսական հոսքերի նկատմամբ, որովհետև դրանց կանխատեսումները չեն կարող ճշգրիտ լինել այն պահի դրությամբ, երբ սահմանվում են տարեկան հատկացումները (օրինակ՝ չկանխատեսվող հողվածները, ինչպիսիք են ակտիվների ոչ պարբերական վաճառքը և վերագնահատումները):

Այսպիսով, պետական ֆինանսական միջոցների նկատմամբ հսկողություն իրականացնելու առումով, հատկացումների համակարգի սահմանափակումները վերջնականորեն չեն որոշվել այն մեթոդներով, որոնց միջոցով ռեսուրսները բաշխվում են: Հատկացումների կատարման մեթոդներն ազդում են հսկողության իրականացման եղանակների վրա, սակայն հատկացումների համակարգի սահմանափակումները որոշվում են օրենսդրորեն:

Սրանից ուղղակիորեն հետևում է, որ հատկացումների համակարգի վերաբերյալ տեղեկատվությունը չպետք է լինի պետական ֆինանսների նկատմամբ խորհրդարանի հսկողության նպատակների համար օգտագործվող տեղեկատվության միակ աղբյուրը: Անհրաժեշտ է ավելի ընդգրկուն տեղեկատվություն, որը հնարավորություն կտա խորհրդարանին, հատկացումների համակարգի հետ մեկտեղ, ըստ իր հայեցողության կիրառելու այլ լրացուցիչ գործիքներ՝ պետական դրամական միջոցների նկատմամբ հսկողություն իրականացնելիս: Սա է ֆինանսական տվյալների դերը, որը ներառում է ոչ միայն բյուջետային հատկացումների մասին փաստացի տվյալների համեմատությունը բյուջետային հատկացումների կանխատեսված ցուցանիշների հետ, այլ նաև հատկացումների մասին տեղեկատվության մեջ չներառված կարևոր նշանակություն ունեցող ֆինանսական փաստացի տվյալների ներկայացումը:

Բյուջեների ծախսերը Հայաստանի Հանրապետությունում սահմանվում և կատարվում են օրենսդրության համաձայն: *Ընդ որում, բյուջեներով հաստատված ծախսերի մեծությունը տվյալ ծախսատեսակի համար սահմանված առավելագույն չափն է:* Բյուջետային ծախսերն ուղղվում են որոշակի հիմնական խմբերի ֆինանսավորմանը:

2.2.1.1. Բյուջեի միջոցներով պահվող հիմնարկների պահպանման ծախսեր

Խոսքը վերաբերում է այնպիսի հիմնարկների, որոնք իրականացնում են բացառապես կառավարչական գործառույթներ և ամբողջությամբ ֆինանսավորվում են համապատասխան բյուջեներից: Ուրեմն, սահմանենք, որ բյուջեներից ֆինանսավորվող պետական և համայնքների հիմնարկները *բյուջետային հիմնարկներ* են և այս նյութի շրջանակներում դրանց կանվանենք *հիմնարկներ*: Այդպիսի հիմնարկների օրինակներ են նախարարությունների, համայնքների աշխատակազմերը և այլն: Այսօրինակ հիմնարկների ծախսերի ֆինանսավորումն իրականացվում է ըստ ծախսատեսակների՝ խիստ հսկողության ներքո:

2.2.1.2. Ապրանքների, ծառայությունների և աշխատանքների ձեռքբերման հետ կապված ծախսեր (կամ գնումներ)

Պետությունը կամ տեղական ինքնակառավարման մարմինն իր այս կամ այն գործառույթի ապահովման նպատակով ձեռք է բերում որոշակի ապրանքներ,

ծառայություններ և աշխատանքներ: Այդպիսի ծախսերի օրինակ է պետության կողմից բնակչության որոշ կատեգորիաների համար առողջապահական հիմնարկներից ծառայությունների ձեռքբերումը:

2.2.1.3. Բյուջետային սուբսիդիաներ

Որոշ դեպքերում հանրային կարիքների ապահովման նպատակով պետությունն իր վրա է վերցնում ձեռնարկատիրական գործունեությանը զբաղվող, սակայն վնասով աշխատող տնտեսավարող սուբյեկտի վնասների փոխհատուցումը: Օրինակ՝ պետական բյուջեից սուբսիդավորվում է Երևանի Մետրոպոլիտենը:

2.2.1.4. Բյուջետային տրանսֆերտներ

Ֆիզիկական անձանց կամ հանրային կարիքների ապահովման նկատառումով, որոշ դեպքերում պետությունն աջակցում է կազմակերպությունների կողմից իրականացվող ծրագրերին՝ բյուջետային տրանսֆերտների տրամադրման միջոցով (օրինակ՝ բնակչության անապահով խավին տրվող նպաստներ, հասարակական կազմակերպության կողմից որևէ բնագավառում զբաղված անձանց վերապատրաստման պետական աջակցության ծրագրի իրականացում և այլն):

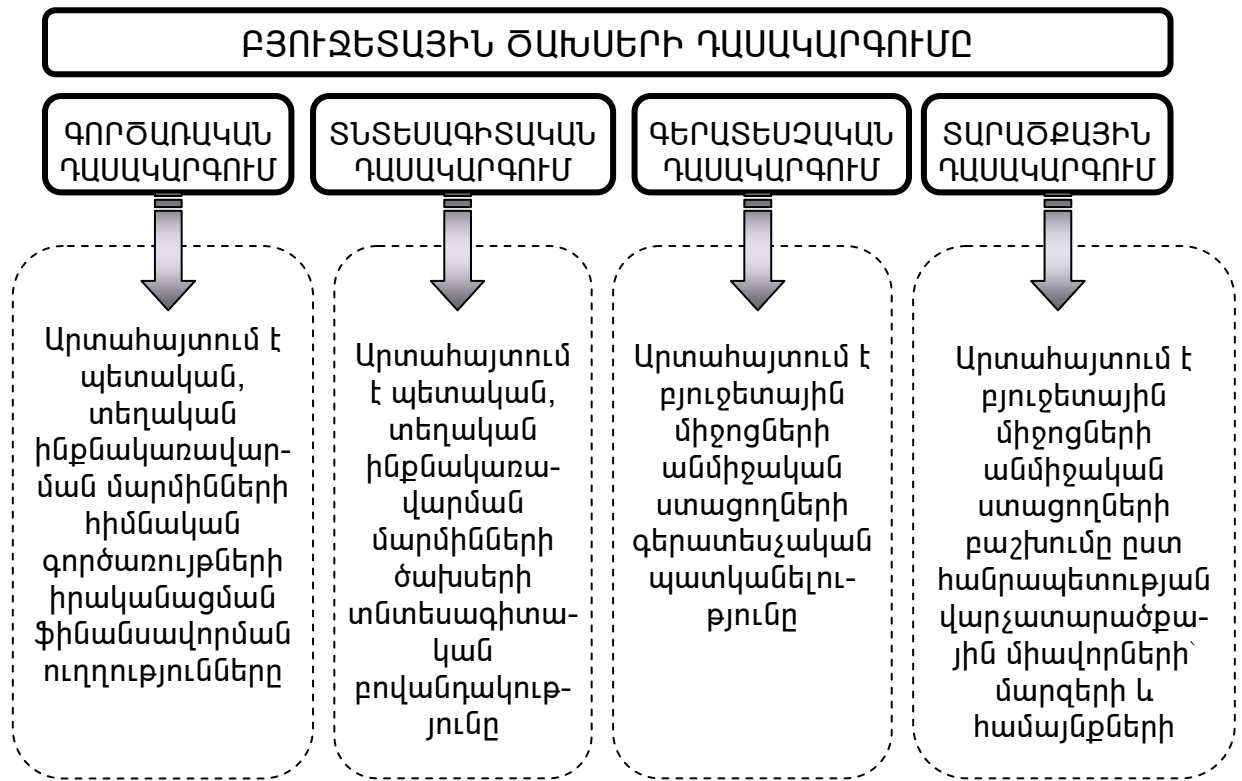
2.2.1.5. Պետական պարտքի սպասարկման հետ կապված ծախսեր

Պետական պարտքը երկրի ֆինանսական վիճակը բնութագրող կարևոր բաղկացուցիչներից է, սակայն այս նյութի շրջանակում դրա հետ կապված հարաբերությունները չեն մանրամասնվի: Նշենք, որ պետական պարտքի սպասարկման հետ կապված ծախսեր ասելով, նկատի է առնվում պարտքի օգտագործման դիմաց տոկոսների և այլ վճարումների իրականացումն ու հիմնական գումարների մարումները:

2.2.1.6. Բյուջետային ծախսերի դասակարգումը

Բյուջետային ծախսերի դասակարգումն օգտագործվում է բյուջեներով նախատեսված յուրաքանչյուր միավոր ծախսը (ծախսային բջիջը) միարժեքորեն նկարագրելու (նույնականացնելու) նպատակով: Ներկայումս գործող բյուջետային դասակարգումը հիմնված է Արժույթի միջազգային հիմնադրամի կողմից առաջադրված և միջազգայնորեն ընդունված՝ «Պետական ֆինանսների

վիճակագրություն. 1986» ձեռնարկում սահմանված նոտեցումների վրա: Ըստ այդմ, բյուջետային ծախսերի դասակարգումն իրականացվում է ըստ հետևյալ հիմնական բաղադրիչների (Գծապատկեր 2.5):

Գծապատկեր 2.5. Բյուջետային ծախսերի դասակարգումը

Բյուջետային ծախսերի գործառական դասակարգումը բաղկացած է երեք մակարդակներից՝

- հիմնական խմբեր,
- ենթախմբեր,
- ծրագրեր:

Ընդ որում՝ այն ներառում է ծախսերի ուղղությունները սահմանող հետևյալ 14 հիմնական խմբերը.

- ընդհանուր բնույթի պետական ծառայություններ,
- պաշտպանություն,
- հասարակական կարգի պահպանություն, ազգային անվտանգություն և դատական գործունեություն,
- կրթություն և գիտություն,

- առողջապահություն,
- սոցիալական ապահովագրություն, սոցիալական ապահովություն,
- մշակույթ, տեղեկատվություն, սպորտ և կրոն,
- բնակարանային-կոմունալ տնտեսություն,
- վառելիքային և էներգետիկ համալիր,
- գյուղատնտեսություն, անտառային և ջրային տնտեսություն, ձկնաբուծություն,
- արդյունաբերություն, հանքային հանածոներ (բացառությամբ վառելիքի), շինարարություն և բնապահպանություն,
- տրանսպորտ, ճանապարհային տնտեսություն և կապ,
- տնտեսական այլ ծառայություններ,
- հիմնական խմբին չդասվող ծախսեր:

Նյութը չժանրաբեռնելու նկատառումներից ելնելով՝ չենք մանրամասնի բյուջետային ծախսերի գործառական դասակարգման ենթախմբերի և ծրագրերի մակարդակները: Այդպիսի դասակարգումների մեկ օրինակ բերենք. առողջապահության հիմնական խմբում է դասակարգված հիվանդանոցային բուժօգնության ենթախումբը, որի շրջանակներում առկա են տարբեր ծրագրեր, ասենք՝ շտապ բժշկական օգնության գծով պետական պատվերի ծրագիրը:

Բյուջետային ծախսերի տնտեսագիտական դասակարգումը ներառում է.

- ընթացիկ ծախսերը,
- կապիտալ ծախսերը,
- բյուջետային վարկերը և փոխատվությունները (ըստ օրենքի՝ վարկավորում հանած մարում):

Այստեղ արժե նկատել մի հանգամանք: Բյուջետային վարկերի և փոխատվությունների տրամադրումը՝ իրենց բովանդակությամբ, ծախսեր են և շատ օրինաչափ է, որ դրանք արտահայտվում են ծախսերում: Սակայն իրենց բնույթով բյուջետային մուտք հանդիսացող բյուջետային վարկերի և փոխատվությունների մարումները ևս դասակարգվում են որպես ծախսեր (բացասական): Թեև բյուջեների համախառն մուտքերը քննարկելիս որպես մուտքի տեսակ դիտարկեցինք նաև բյուջետային վարկերի և փոխատվությունների վերադարձից

մուտքերը, և այդ դեպքում դա ճիշտ էր, այնուամենայնիվ, բյուջետային դասակարգման և դրա բովանդակային տրամաբանության առումով, այս մուտքերն օրինաչափորեն արտացոլվում են ծախսերում՝ բացասական նշանով: Սա նշանակում է, որ *բյուջետային վարկերի և փոխատվությունների տրամադրումն* իրենից ներկայացնում է տրամադրված բյուջետային վարկերի և փոխատվությունների ու դրանց գծով կատարված մարումների տարբերությունը:

Ընթացիկ ծախսերի հիմնական բաղկացուցիչներն են.

- պետական և համայնքների հիմնարկների աշխատողների աշխատավարձ,
- տոկոսավճարներ,
- սուբսիդիաներ, սուբվենցիաներ, դոտացիաներ և այլ ընթացիկ տրանսֆերտներ,
- ապրանքների գնման և ծառայությունների վճարման ծախսեր:

Կապիտալ ծախսերը կազմված են հետևյալ հիմնական բաղադրիչներից.

- կապիտալ ներդրումներ,
- կապիտալ նորոգումներ:

Բյուջետային վարկերը և փոխատվությունները դասակարգվում են ըստ տրամադրման հասցեատերերի.

- ներքին, եթե տրամադրվում է ռեզիդենտների,
- արտաքին, եթե տրամադրվում է ոչ ռեզիդենտների:

Բյուջետային ծախսերի դասակարգման մանրամասները և դրանց կողավորումը (թվերով արտահայտումը) սահմանված են գործող օրենսդրությամբ: Ակնհայտ է, որ բյուջետային դասակարգման մանրամասների կիրառումը հանգեցնում է մշակման կարիք ունեցող տվյալների քանակի էական աճի և, այդ տեսակետից, կարևորվում է դասակարգիչների առկայությունը: Վերջինս հնարավորություն է ընձեռում տվյալների հավաքման, մշակման, պահման և փոխանցման հետ կապված գործողությունների համար առավելագույնս օգտագործել համակարգչային ծրագրերի հնարավորությունները:

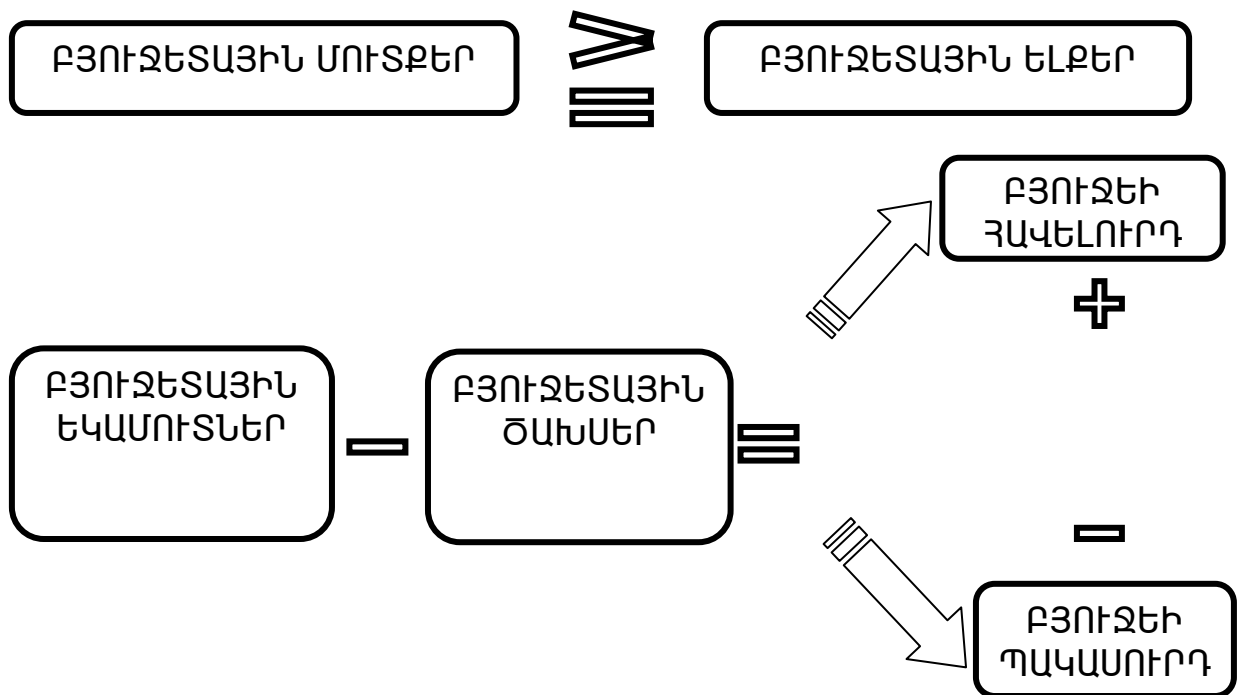
2.2.2. Ներգրավված փոխառու միջոցների մարումներ

Ներգրավված փոխառու միջոցների մարումները համախառն ելքերի բաղկացուցիչներ են: Թեև, իրենց բնույթով, բյուջեների այս վճարումները

հանդիսանում են փոխառու միջոցների հիմնական գումարների վերադարձ, որն ընդունված բյուջետային դասակարգման շրջանակներում չի դիտարկվում որպես բյուջետային ծախս, այդուհանդերձ, դրանք նույնպես իրենցից ներկայացնում են բյուջետային ելքեր:

2.3. Բյուջեների հավելուրդը (պրոֆիցիտ) և պակասուրդը (դեֆիցիտ)

Արդեն սահմանեցինք և որոշակի առումով պարզաբանեցինք, թե որոնք են բյուջետային եկամուտներն ու ծախսերը: Այժմ անդրադառնանք բյուջեի հավելուրդին և պակասուրդին: Բյուջետային եկամուտների և ծախսերի տարբերությունը դրական լինելու դեպքում անվանվում է բյուջեի հավելուրդ (պրոֆիցիտ), իսկ բացասականի դեպքում՝ պակասուրդ (դեֆիցիտ):

Գծապատկեր 2.6. Բյուջեների հավելուրդը և պակասուրդը

2.3.1. Բյուջեների հավելուրդը (պրոֆիցիտ)

Բյուջեների հավելուրդը բյուջեների ծախսերի նկատմամբ եկամուտների գերազանցումն է: Այն կարող է առաջանալ հետևյալ դեպքերում.

- բյուջեները հաստատվել են հավելուրդով և բյուջետային մուտքերի ու ելքերի ծրագրերը կատարվել են հաստատված չափերով,

- բյուջեներով սահմանված ծախսերը կատարվել են ծրագրվածի չափով, իսկ տարեկան մուտքերը հավաքվել են ծրագրվածից ավելի, ինչի արդյունքում գերազանցվել է ծրագրված պակասուրդի չափը,
- բյուջեներով սահմանված մուտքերը կատարվել են ծրագրվածի չափով, իսկ ծախսերը՝ ծրագրվածից պակաս, որի արդյունքում գերազանցվել է ծրագրված պակասուրդի չափը:

Բյուջեների հավելուրդը տվյալ տարվա բյուջեին հաջորդող տարվա բյուջեի համար մուտք է: Թեև ինչպես արդեն նշվել է, տվյալ տարվա բյուջեում հավելուրդն արտացոլվում է պակասուրդի ֆինանսավորման աղբյուրներում բացասական նշանով՝ բյուջեի հաշվեկշռվածության սկզբունքը պահպանելու նպատակով:

Նկատենք, որ այն դեպքերում, երբ բյուջեները հաստատվել են պակասուրդով, սակայն վերը թվարկված պատճառներից որևէ մեկի (կամ միաժամանակ երկուսի) արդյունքում դրամական միջոցների ավելցուկ է առաջացել, որը չի գերազանցել հաստատված բյուջեի շրջանակներում արձանագրված փաստացի պակասուրդը, ապա այդպիսի բյուջեներ չի կարող գնահատվել որպես հավելուրդով բյուջե: Նման բյուջեներ կշարունակի համարվել պակասուրդով բյուջե, միայն մի տարբերությամբ, որ բյուջեի կատարման արդյունքում առաջացել են *լրացուցիչ միջոցներ*, որոնք կարող են օգտագործվել հաջորդ տարվա բյուջեով՝ որպես տարեսկզբի ազատ մնացորդի բաղկացուցիչ:

2.3.2. Բյուջեների պակասուրդը (դեֆիցիտ)

Բյուջեների պակասուրդը բյուջեների եկամուտների նկատմամբ ծախսերի գերազանցումն է: Բյուջեների պակասուրդի հարցն առաջանում է այն դեպքում, երբ բյուջետային եկամուտները չեն բավարարում բյուջեների առջև ծառայած ծախսային խնդիրների ֆինանսավորման համար: Ահա այս դեպքում է, որ փոխառու կամ այլ միջոցներ ներգրավելու ճանապարհով բյուջեների դեֆիցիտը ֆինանսավորելու խնդիր է առաջանում: Մեր երկրում պետական բյուջեի պակասուրդի չափը սահմանվում է տվյալ տարվա պետական բյուջեի մասին օրենքով և չի կարող գերազանցել կանխատեսվող համախառն ներքին արդյունքի 5%-ը:

Պետական բյուջեի պակասուրդը կարող է ֆինանսավորվել ինչպես ներքին, այնպես էլ արտաքին աղբյուրներից՝ միջոցներ ներգրավելու եղանակով: Ընդ որում, այդ միջոցներն իրենց բնույթով կարող են լինել փոխառու կամ ոչ փոխառու: Փոխառու միջոցների օրինակ են պետական արժեթղթերի թողարկման

Ճանապարհով միջոցների ներգրավումը կամ արտաքին աղբյուրներից վարկային միջոցների ստացումը: Ոչ փոխառու միջոցները բյուջեների տարեսկզբի ազատ մնացորդի և պետական գույքի մասնավորեցումից ստացված միջոցներն են:

Գլուխ 3. Բյուջեների կատարման գործընթացի սուբյեկտները

Բյուջեների կատարման գործընթացի սուբյեկտներն են Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը, Ֆինանսների և էկոնոմիկայի նախարարությունը, պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմիններին ենթակա հիմնարկները, Կենտրոնական բանկը, առևտրային բանկերը և այլ ֆիզիկական ու իրավաբանական անձինք:

3.1. Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը

Կառավարությունը պետական բյուջեի կատարման պատասխանատուն է և լիազորված է սահմանել բյուջեների կատարման կարգը:

Յուրաքանչյուր տարվա պետական բյուջեի մասին օրենքի ընդունումից հետո կառավարությունը սահմանում է տվյալ տարվա պետական բյուջեի կատարման առանձնահատկությունները և եռամսյակային համամասնությունները:

Օրենքով նախատեսված դեպքերում, կառավարությունը կարող է որոշում ընդունել՝ պետական բյուջեի մասին օրենքով հաստատված տարեկան հատկացումների ընդհանուր գումարը՝ դրանց ծավալի 10 տոկոսը չգերազանցող չափով կրճատելու մասին:

Բյուջետային տարին ավարտվելուց հետո գործառնությունները հաջորդ տարվա ընթացքում շարունակելու, այսպես կոչված՝ եզրափակիչ շրջանառություն կազմակերպելու վերաբերյալ որոշում կայացնելը նույնպես կառավարության լիազորությունն է, եթե տվյալ տարվա բյուջեի մասին օրենքով այլ բան նախատեսված չէ:

Բացի այդ, կառավարությունը պարտավոր է բյուջետային տարվա յուրաքանչյուր եռամսյակից հետո 45 օրվա ընթացքում հրապարակել տեղեկատվություն՝ պետական բյուջեի կատարման վերաբերյալ:

Յուրաքանչյուր տարվա պետական բյուջեի կատարման տարեկան հաշվետվությունը կառավարությունը ներկայացնում է Ազգային ժողովի քննարկմանը մինչև հաջորդ տարվա մայիսի 1-ը: Ընդ որում, օրենսդրությամբ սահմանված են պետական բյուջեի կատարման տարեկան հաշվետվությանը ներկայացվող պահանջները: Պետական բյուջեի տարեկան հաշվետվության վերաբերյալ հարցը ներկայացվում է Ազգային ժողովի քննարկմանը Ազգային ժողովի վերահսկիչ պալատի՝ պետական բյուջեի կատարման տարեկան հաշվետվության վերաբերյալ եզրակացության առկայության դեպքում:

Եզրակացությունը, գործող օրենքի համաձայն, պետք է պարունակի գնահատական՝ պետական բյուջեի կատարման տարեկան հաշվետվության մեջ արտացոլված թվային տվյալների արժանահավատության և օրենսդրությանը համապատասխանության վերաբերյալ: Ընդ որում, Ազգային ժողովը քննարկում է պետական բյուջեի կատարման տարեկան հաշվետվությունը և դրա նկատմամբ իր վերաբերմունքն արտահայտում է հաշվետվությունն օրենքով հաստատելու վերաբերյալ Ազգային ժողովի որոշման նախագծի քվեարկությամբ: Եթե Ազգային ժողովը հաստատում է նշյալ որոշման նախագիծը, ապա հաշվետվությունը համարվում է ընդունված: Հակառակ դեպքում, կառավարությունը կարող է Ազգային ժողովին ներկայացնել իր վստահության հարցը: Ազգային ժողովի պատգամավորները, ձայների առնվազն 2/3-ով, կարող են Ազգային ժողովի քննարկմանը ներկայացնել կառավարությանն անվստահություն հայտնելու վերաբերյալ որոշման նախագիծ: Այդպիսի որոշման նախագիծ չներկայացնելու դեպքում պետական բյուջեի կատարման տարեկան հաշվետվությունը համարվում է ընդունված, իսկ ներկայացնելու դեպքում, նախագիծը սահմանված կարգով քննարկվում է Ազգային ժողովում և կառավարության նկատմամբ Ազգային ժողովի վերաբերմունքն արտահայտելուց հետո (անվստահություն հայտնելուց կամ չհայտնելուց հետո) պետական բյուջեի կատարման տարեկան հաշվետվությունը համարվում է ընդունված:

Կառավարությունը սահմանում է նաև պետական բյուջեի հսկողության կարգը, ինչպես նաև իրականացնում է պետական բյուջեի կատարման նկատմամբ հսկողությունը:

3.2. Հայաստանի Հանրապետության ֆինանսների և էկոնոմիկայի նախարարությունը

Հայաստանի Հանրապետության ֆինանսների և էկոնոմիկայի նախարարությունը (այս բաժնում այսուհետև՝ նախարարություն) բյուջետային գործընթացի, մասնավորապես՝ նաև բյուջեների կատարման գործընթացի կազմակերպման պատասխանատուն է:

Նախարարության գործունեության շրջանակը, բյուջեների կատարման գործընթացի առունով, ներառում է հետևյալ գործառույթների իրականացումը.

- բյուջեների կատարման գործընթացի մեթոդական ապահովումը,

- Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեի կատարման համանասնությունների կազմման ու հաստատման ներկայացնելու գործընթացի կազմակերպումը,
- բյուջեների դրամական միջոցների կառավարման և ծախսերի ֆինանսավորման կազմակերպումը,
- պետության և համայնքների տնօրինության տակ գտնվող դրամական միջոցների մուտքագրման և դրանց հաշվին ծախսերի՝ գանձապետական միասնական հաշվով կատարման կազմակերպումը,
- բյուջեների կատարմանը վերաբերող ֆինանսական հաշվետվություններ կազմելու, ներկայացնելու և ամփոփելու հետ կապված հարաբերությունների նորմատիվ կարգավորման ու բյուջետային հաշվապահության նորմերի սահմանման ապահովումը,
- բյուջեներից կատարվող վճարումների նկատմամբ նախնական հսկողության իրականացումը,
- բյուջեների կատարման մասին ստացված ֆինանսական հաշվետվությունների հիման վրա՝ դրանցում արտացոլված տեղեկությունների արժանահավատությունը գնահատելը, ամփոփելը և ներկայացնելը,
- գանձապետական հաշիվների վարման կարգի հաստատումը,
- արտաքին պետական պարտքի սպասարկումը,
- ներքին պետական պարտքի ընթացիկ կառավարումը,
- օտարերկրյա պետությունների և միջազգային կազմակերպությունների կողմից Հայաստանի Հանրապետությանը տրամադրված ապրանքային վարկերի ու դրամաշնորհների դրամայնացման հաշվառումը և դրա հետ կապված գործառույթների համակարգումն ու հսկումը,
- Հայաստանի Հանրապետության նկատմամբ առաջացած՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության սահմանած պարտավորությունների սպասարկումը:

3.2.1. Բյուջեների կատարման գործընթացի մեթոդական ապահովումը

Նախարարության այս գործառույթը նախատեսում է մշակել և կիրառել բյուջեների կատարման միասնական մեթոդաբանություն: Նման մոտեցումը կարող է երաշխիք հանդիսանալ բյուջեների կատարման գործընթացի բոլոր մասնակիցների կողմից բյուջետային իրադարձությունների միասնական ընկալման և մեկնաբանության համար: Իսկ դա էլ, իր հերթին, հնարավորություն կընձեռնի ապահովելու բյուջեների կատարման գործընթացի միասնականությունը: Միասնական մեթոդաբանությունը ենթադրում է նաև բյուջետային (հանրային) հատվածի հաշվապահության միասնական մոտեցումների սահմանում:

Եվ այս առումով, ինչպես հայտնի է, հիմնարկներում ներկայումս հաշվապահությունը վարվում է ՍՍՀՄ Ֆինանսների մինիստրության 1987 թ. մարտի 10-ի թիվ 61 հրամանով հաստատված՝ «ՍՍՀՄ պետական բյուջեով պահվող հիմնարկներում ու կազմակերպություններում հաշվապահական հաշվառման վերաբերյալ հրահանգով» սահմանված ընթացակարգերի համաձայն: Հիշյալ հրահանգի հաստատումից հետո անցել են տարիներ, Հայաստանի տնտեսությունը այսօր թևակոխել է մի ժամանակաշրջան, որն անվանվում է շուկայական հարաբերությունների անցման փուլ, և դրա արդյունքում արմատական փոփոխություններ են տեղի ունեցել բյուջետային գործընթացի հետ կապված հարաբերություններում:

Հայաստանի Հանրապետությունում ներդրվել է գանձապետական համակարգը, որի միջոցով հիմնականում ապահովվում է բյուջեների կատարումը կազմակերպելու և դրամական միջոցների կառավարման արդի պահանջների բավարարման խնդիրը: Գանձապետարանի ներդրման կարևորագույն բաղկացուցիչներից է գանձապետական միասնական հաշվի (այսուհետև՝ ԳՄՀ) ստեղծումը, որի շնորհիվ հնարավոր է դարձել պետական բյուջեից վճարումները կատարել օրենքով թույլատրելի վերջին հնարավոր պահին, իսկ պետական բյուջեին ամրագրված եկամուտները պետական բյուջե հաշվեգրել դրանց փոխանցման պահից նվազագույն ուշացումով: Ամբողջապես գործող ԳՄՀ-ի ներդրումը, թերևս, գանձապետարանի ներդրմամբ պայմանավորված միակ բարելավումը չէ, և նկատելիորեն բարելավվել է բյուջեի կատարման այն փուլը, որն ուղղակիորեն կապված է գանձապետարանի գործառույթների հետ: Սակայն հիմնարկների հաշվապահությունը հնացած ընթացակարգերով վարելը թույլ է

տալիս պնդել, որ այն չի կարող բավարարել տնտեսական հարաբերությունների նորացող պահանջները:

Ստորև ներկայացնենք գանձապետարանի և հիմնարկների հաշվապահության որոշ թերություններ.

- Հիմնարկներում հաշվառման ընթացակարգերը հստակ չեն ապահովում բյուջեի կատարման գործընթացում իրականացված զգալի փոփոխություններով պայմանավորված պահանջները:
- Բյուջեի կատարման հաշվապահությունը մասնատված է. գանձապետական համակարգը գործում է դրամարկղային մեթոդի վրա հիմնված հաշվային պլանով, մինչդեռ հիմնարկները վարում են փոփոխված հաշվեգրման (փոփոխված դրամարկղային) մեթոդի վրա հիմնված հաշվապահական հաշվառում, որը սակայն չի համապատասխանում հանրային հատվածի հաշվապահության միջազգային ստանդարտներին, մասնավոր հատվածի միջազգային և ազգային ստանդարտներին:
- Գանձապետարանում ծախսային հաշիվները վարվում են հիմնարկների կողմից ներկայացվող վճարային հանձնարարագրերի հիման վրա, որոնք չեն համապատասխանում հիմնարկներում հաշվեգրված փաստացի ծախսերին: Այդ պատճառով գանձապետարանում առկա հաշիվների հիման վրա հնարավոր չէ հսկել բյուջետային պարտքերը և արժանահավատ տվյալներ ստանալ դրանց մասին:
- Հիմնարկների հաշիվներում ակտիվների մաշվածքի գրանցումը կատարվում է ՍՍՀՄ կառավարության 1974 թվականին հաստատած հրամանի հիման վրա: Մաշվածքի գրանցման մոտեցումները և ընթացակարգերը չեն համապատասխանում ներկայիս պահանջներին:
- Հիմնարկների գրանցամատյաններում արտացոլված ակտիվների ներկայիս արժեքները վերանայման կարիք ունեն, որովհետև դրանք դժվարությամբ կարելի է համարել իրատեսորեն արտացոլված:
- Գանձապետարանը հնարավորություն չունի պարտքերի նկատմամբ պարբերաբար մոնիտորինգ իրականացնելու և դրանց մասին հաշվետվություններ կազմելու, որովհետև Գանձապետարանի և

հիմնարկների հաշվապահությունները տարբեր են՝ գործառնությունների ստուգման փուլի գրանցման առումով:

- Հիմնարկներում գործում է տվյալների մշակման զուգահեռ համակարգ, որի միջոցով հիմնարկներին յուրաքանչյուր եռամսյակ համախմբված տվյալներ են տրամադրվում ստացման և վճարման ենթակա գումարների, այլ ակտիվների և պարտավորությունների մասին: Գանձապետարանի տվյալների կազմման համակարգը, որը հիմնվում է հիմնարկների կողմից ներկայացված վճարային հանձնարարագրերում նշված տեղեկատվության վրա, ժամանակային առումով ավելի արդիական է, սակայն արտացոլում է միայն դրամարկղային մեթոդով կատարվող գործառնությունները:
- Հիմնարկների հաշվապահությունը պատշաճ ձևով չի արտացոլում հատկացումների օգտագործումը ծախսերի կատարման յուրաքանչյուր փուլում՝ սկսած պարտավորությունների ստանձնումից մինչև ստուգման և վճարման փուլերը:
- Հիմնարկների հաշվապահության ընթացակարգերը գրավոր ձևով հստակ չեն սահմանված, որի պատճառով առկա են անհամապատասխանություններ՝ հաշվապահական տվյալների և գործարքների մեկնաբանման իմաստով:
- Պետական կառավարման բոլոր մակարդակներում իրականացվող գործառնությունների համար չի կիրառվում հաշիվների միասնական համակարգ (հաշվային պլան):
- Ֆինանսական և պայմանական պարտավորությունները հետևողականորեն չեն բացահայտվում և չեն արտացոլվում հաշվապահությունում:
- Հիմնարկների հաշվապահությունը բավարար չափով ավտոմատացված չէ, ինչի հետևանքով առկա տեղեկատվությունը արդյունավետ չի օգտագործվում:

Նշված թերությունները հանգեցնում են նրան, որ պետական կառավարման բնագավառում որոշումների կայացման համար պատասխանատուներին տվյալները ժամանակին և պատշաճ ծավալով չեն տրամադրվում, որի միջոցով հնարավոր լինել:

- Արտացոլել ֆինանսական վիճակի և գործունեության արժանահավատ պատկերը, ինչը թույլ կտար իրավասու անձանց՝ հաշվեգրման մեթոդով վարվող հաշվապահության միջոցով ստացված տեղեկատվության հիման վրա կանխատեսումներ կատարել և գնահատել, թե կառավարությունը ի վիճակի՞ է արդյոք շարունակել հայտարարված բոլոր ծրագրերի կատարումը, թե դրամական միջոցների առկայության տեսանկյունից հնարավորություն ունի անգամ նոր ծրագրեր նախաձեռնել:
- Որոշել նախաձեռնված պետական ծրագրերի ընդհանուր ծախսերը: Պետական ծրագրերի իրականացման հետ կապված ընդհանուր ծախսերի պատկերը հնարավոր է ստանալ միայն հաշվեգրման մեթոդով հաշվարկվող գործառնական ծախսերը բնութագրող տվյալների միջոցով, որոնք էական նշանակություն ունեն իրավասու անձանց կողմից որոշումների կայացման ժամանակ և օգնում են բարելավված տնտեսական գործունեության համար անհրաժեշտ խթանող գործիքներ սահմանելիս: Առկա միջազգային փորձը ցույց է տալիս, որ քաղաքական գործիչները, ինչպես նաև պետական պաշտոնյաները նպատակահարմար են գտնում օգտագործել այն ընդգրկուն տեղեկատվությունը, որը ստացվում է հաշվեգրման մեթոդի վրա հիմնված տվյալների կազմման համակարգի միջոցով:
- Հաշվետու պահին արձանագրել առկա ակտիվները և պարտավորությունները: Հաշվեգրման մեթոդի վրա հիմնված տվյալների կազմման համակարգի հիմնական առավելություններից մեկն այն է, որ պետությանը հնարավորություն է տալիս բարելավելու պետական ակտիվների և պարտավորությունների կառավարումը: Հանրային հատվածում ակտիվների արդյունավետ կառավարումը չափազանց կարևոր է, հատկապես եթե հաշվի առնենք, որ կարևոր ակտիվներից շատերն իրենցից ներկայացնում են երկարաժամկետ շահագործման մեջ գտնվող ենթակառուցվածքներ, որոնք կենսական նշանակություն ունեն տնտեսական աճի հիմքերն ապահովելու առումով: Դրամարկղային մեթոդով գործող համակարգի պայմաններում ուշադրությունը գլխավորապես սևեռվում է այն հարցի վրա, թե արդյոք նպատակահարմա՞ր է ծախսեր կատարել նոր ակտիվների ուղղությամբ, մինչդեռ հաշվեգրման մեթոդի դեպքում քննության է առնվում նաև գոյություն ունեցող ակտիվների պահպանման և նորացման խնդիրը:

Այսինքն՝ հաշվեգրման մեթոդի վրա հիմնված տվյալների կազմման համակարգի միջոցով որոշումներ կայացնող իրավասու պաշտոնյաները քննության են առնում ակտիվների կառավարման այլընտրանքային տարբերակներ:

- Գիշտ որոշումներ կայացնել ֆինանսավորման վերաբերյալ: Այդ առումով կարևոր նշանակություն ունի ֆինանսական ակտիվների վերադարձելիության օբյեկտիվ գնահատման միջոցով ակտիվների մասին հաշվեգրման մեթոդով ստացված տեղեկատվությունը, իսկ միևնույն մեթոդով տվյալների կազմման միջոցով ապահովվում է պետության պարտավորությունների իրական մակարդակի մասին արժանահավատ տեղեկատվություն:
- Հաշվետու ժամանակաշրջանի եկամուտների ու ծախսերի արձանագրումը: Հաշվեգրման մեթոդով տվյալների հաշվառումը պետությանը հնարավորություն է տալիս կառավարումն իրականացնել՝ հիմնվելով արդյունքների, ինչպես նաև դրամական միջոցների կառավարման վրա: Այսինքն՝ հաշվեգրման մեթոդի վրա հիմնված տվյալների մշակման համակարգում ըստ արդյունքների կառավարման իրականացումը դառնում է ավելի գրավիչ, որովհետև գործունեությունն առավել ճշգրիտ է գնահատվում, երբ հաշվի են առնվում որոշակի ժամանակաշրջանի ամբողջական ծախսերը:

Գանձապետարանում առկա թերություններից շատերը հիմնականում պայմանավորված են ստույգ, հավաստի և առանց ուշացումների կազմվող տեղեկատվություն ապահովող համապարփակ հաշվապահության բացակայությամբ: Գանձապետարանում և հիմնարկներում գործում են տարբեր դասակարգումների վրա հիմնված հաշվառման երկու միանգամայն տարբեր համակարգեր: Նշված երկու համակարգերի համախմբումը մեկ միասնական համակարգում, որտեղ կկիրառվեն միևնույն դասակարգումը, հաշվառման սկզբունքները և հաշվային պլանը, կհանգեցնի բյուջեների կատարման նկատմամբ հսկողության, հիմնարկների ֆինանսական տվյալների որակի և հաշվետվական համակարգի արմատական բարելավմանը: Համախմբումը հնարավորություն կտա գանձապետարանի միջոցով ժամանակին իրականացնել պարտավորությունների և պարտքերի նկատմամբ մոնիտորինգը և կիրառել հսկողության անհրաժեշտ միջոցներ, որոնք ուղղված կլինեն պարտավորությունների սահմանափակմանը և պարտքերի կանխարգելմանը:

Բացի այդ, հաշվապահության միասնական համակարգի ստեղծումը պետք է կատարվի ինչպես գանձապետարանում, այնպես էլ հիմնարկներում՝ ֆինանսական կառավարման բոլոր գործառնությունների ամբողջական ստուգման և համախմբման հետ միասին: Այս գործընթացը հաճախ ուղեկցվում է համապարփակ ավտոմատացված ֆինանսական կառավարման տեղեկատվական համակարգի ներդրմամբ, որը հնարավորություն է տալիս ողջ համակարգում օգտվելու առանց ուշացումների կազմվող տվյալներից, ինչպես նաև ավտոմատացնելու բազմաթիվ ամենօրյա գործողություններ:

Այսպիսով, կարելի է եզրակացնել, որ Հայաստանի Հանրապետությունում պետական հիմնարկների հաշվապահության թերությունները հիմնականում պայմանավորված են հետևյալ երեք փոխկապակցված գործոններով.

- Մասնատված և իրար չհամապատասխանող հաշվապահությունների առկայությունը գանձապետարանում և հիմնարկներում,
- Համապարփակ ավտոմատացված ֆինանսական կառավարման տեղեկատվական համակարգի բացակայությունը,
- Ոչ արդյունավետ ֆինանսական կառավարումը:

Այդ առնչությամբ՝ որպես բյուջեների կատարման գործընթացի մեթոդաբանության առջև ծառայած խնդիրներ կարելի է դիտարկել.

- հիմնարկներում հաշվեգրման սկզբունքի վրա հիմնված հանրային հատվածի հաշվապահության միջազգային ստանդարտների ներդրումը,
- հիմնարկների և գանձապետարանի հաշվապահությունների համախմբումը մեկ միասնական համակարգում,
- համապարփակ ֆինանսական կառավարման ավտոմատացված համակարգի ներդրումը:

Ընդ որում, հաշվեգրման մեթոդի վրա հիմնված հաշվապահությունը ապահովում է տեղեկատվություն, որը տվյալներ է ներառում պաշարների և այլ տնտեսական իրադարձությունների մասին և, այդ իսկ պատճառով, ավելի ամբողջական է, քան հատկացումների համակարգն արտացոլող տվյալները: Հաշվեգրման մեթոդով վարվող հաշիվները արտացոլում են ինչպես դրամարկղային, այնպես էլ հաշվեգրման մեթոդով ստացված տեղեկատվությունը: Հետևաբար, Հայաստանում հաշվեգրման մեթոդի վրա հիմնված հաշվապահության ներդրումը չի նշանակում, որ անհրաժեշտ կլինի փոփոխել հատկացումների

գործող համակարգը, որը գործում է դրամարկղային մեթոդի հիման վրա: Անհրաժեշտ է, որ հատկացումների համակարգի մեթոդի փոփոխման մասին ցանկացած որոշում կայացնելիս հաշվի առնվեն տվյալ մեթոդի առավելությունները, ինչպես նաև, պետական ֆինանսների նկատմամբ հսկողության տեսանկյունից, օրենսդիր ու գործադիր մարմինների կարիքները:

3.2.2. Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեի կատարման համամասնությունների կազմման ու հաստատման ներկայացնելու կազմակերպումը

Ինչպես արդեն նշվել է, պետական բյուջեն հաստատվում է Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի կողմից՝ բյուջետային տարվա համար, և պետական բյուջեի կատարման պատասխանատուն Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունն է: Պետական բյուջեի կատարման գործընթացը կանոնակարգելու նկատառումով նախարարությունը կազմակերպում է ըստ եռամսյակների պետական բյուջեի ծրագրի նախագիծը կազմելու և այն կառավարության հաստատմանը ներկայացնելու գործընթացը: Այստեղ կազմակերպում ասելով նկատի է առնվում եռամսյակային ծրագրի նախագծերը կազմելու ընթացակարգերի մշակումը և մշակված նախագիծը կառավարության հաստատմանը ներկայացնելը:

3.2.3. Բյուջեների դրամական միջոցների կառավարման և ծախսերի ֆինանսավորման կազմակերպումը

Բյուջեների դրամական միջոցների (փողի) կառավարումն ու այդ միջոցների հաշվին բյուջեներով նախատեսված ծախսերի ֆինանսավորման կազմակերպումը նույնպես նախարարության գործառույթներից են: Գործող բյուջետային համակարգում բյուջեների դրամական միջոցները համախմբված են մեկ հաշվում, որը անվանում ենք Գանձապետական միասնական հաշիվ: Այն վարում է Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկը: Որպես դրամական միջոցների կառավարման հիմնական նպատակներ են դիտարկվում դրանց օգտագործման արդյունավետության բարձրացումը, իսկ պարտավորությունների կատարման համար անհրաժեշտ դրամական միջոցների անբավարարության դեպքում՝ դրանց ներգրավման գնի նվազեցումը: Դրամական միջոցների կառավարման գործառույթն անհրաժեշտ է ինչպես այդ միջոցների արդյունավետ օգտագործման, այնպես էլ ծախսերի ֆինանսավորման անընդհատությունն ապահովելու նպատակով: Նախարարության այս գործառույթի իրականացման համար խնդրի լուծման տարբերակներն այնքան էլ բազմազան չեն. միջոցների

ավելցուկի դեպքում դրանք պետք է առավելագույնս ապահով և հնարավորինս արդյունավետ ներդրվեն որևէ տեղ, իսկ անբավարարության դեպքում, օգտագործելով պետական պարտքի գործիքները, անհրաժեշտ դրամական միջոցները ներգրավվեն նվազագույն գնով:

3.2.4. Պետության և համայնքների տնօրինության տակ գտնվող դրամական միջոցների մուտքագրման և դրանց հաշվին ծախսերի՝ զանձապետական միասնական հաշվով կատարման կազմակերպումը

Նախարարությունը կազմակերպում է պետության և համայնքների տնօրինության տակ գտնվող դրամական միջոցների շրջանառումը զանձապետական միասնական հաշվով: Այսինքն՝ ոչ բյուջետային հատվածը բյուջետային հատվածի (պետական մարմիններ, համայնքներ և դրանց ենթակա հիմնարկներ) հետ դրամական փոխանցումների և ստացումների համար շփվում է միայն զանձապետական միասնական հաշվի միջոցով: Կամ այլ կերպ ասած՝ բյուջեներին ամրագրված մուտքերն ամբողջությամբ հաշվեգրվում են և բյուջեներից կատարվող ելքերն ամբողջությամբ ելքագրվում են զանձապետական միասնական հաշվից: Այդ գործառույթը կազմակերպելու համար նախարարությունը ապահովում է պետական մարմինների և համայնքների ու դրանց ենթակայության հիմնարկների ներքին հաշվապահության գործընթացը կամ նախարարության բյուջեների կատարման հաշվապահությունն ապահովում է բյուջետային հատվածի յուրաքանչյուր միավորի համար առանձին հաշիվների վարումը: Բյուջեների կատարման հաշվապահության առանձին մանրամասներ կներկայացվեն հաջորդ բաժիններում:

3.2.5. Բյուջեների կատարմանը վերաբերող ֆինանսական հաշվետվություններ կազմելու, ներկայացնելու և ամփոփելու հետ կապված հարաբերությունների նորմատիվ կարգավորման ու բյուջետային հաշվապահության նորմերի սահմանման ապահովումը

Նախարարությունն, ինչպես արդեն նշվել է, ապահովում է բյուջեների կատարման գործընթացի կազմակերպումը: Բնական է, որ դրա շրջանակներում անհրաժեշտություն է առաջանում նաև կանոնակարգել բյուջեների կատարմանը վերաբերող ֆինանսական հաշվետվությունների հետ կապված հարաբերությունները: Նախարարության կողմից մշակվել և ներդրվել են այն ընթացակարգերը, որոնց կիրառումն ապահովում է համապատասխան ֆինանսական հաշվետվությունները կազմելու, ամփոփելու և ըստ նշանակության

ներկայացնելու գործառույթը: Հիշյալ ընթացակարգերը սահմանում են հաշվետվությունների ձևերը, դրանց լրացման կարգերը, ներկայացման պարբերականությունը և այլ նանրամասներ:

3.2.6. Բյուջեներից կատարվող վճարումների նկատմամբ նախնական հսկողության իրականացումը

Նախարարության ուշագրավ գործառույթներից մեկը բյուջեներից կատարվող վճարումների նկատմամբ նախնական հսկողության իրականացումն է: Նախնական հսկողությունն իրականացվում է բացառապես նախարարությունում վարվող հաշիվներից միջոցների ելքագրման համար պատասխանատու ստորաբաժանումների կողմից ներկայացված փաստաթղթերի հիման վրա: Նախարարությունը մշակել և ներդրել է այն ընթացակարգերը, որոնք կիրառվում են նախնական հսկողություն իրականացնելու համար: Այդպիսով, նախնական հսկողության գործառույթը վերածվել է ներկայացված փաստաթղթերի՝ սահմանված պահանջներին համապատասխանության գնահատման գործընթացի: Եվ որևէ վճարում հաշվետերերին լիազորվում է իրականացնել միայն այն դեպքում, երբ միջոցների ելքագրման նպատակով ներկայացված փաստաթղթերն ամբողջությամբ համապատասխանում են սահմանված պահանջներին: Ընդ որում, վճարման հիմք հանդիսացող փաստաթղթերում ներառված տեղեկությունների ճշտության պատասխանատուն փաստաթղթեր ներկայացնող մարմինն է:

3.2.7. Բյուջեների կատարման մասին ստացված ֆինանսական հաշվետվություններում արտացոլված տեղեկությունների արժանահավատության գնահատումը, ամփոփումը և ներկայացումը

Այս գործառույթն իրականացնելու համար նույնպես նախարարությունը մշակել և ներդրել է որոշակի ընթացակարգեր: Դրանք հնարավորություն են ընձեռում տարբեր աղբյուրներից ստացված տվյալները համադրելու և փոխադարձ ստուգում անցկացնելու ճանապարհով գնահատել հաշվետվություններում արտացոլված տեղեկությունների արժանահավատությունը: Բնական է, որ այս դեպքում նույնպես հաշվետվություններում արտացոլված տվյալների ճշտության համար պատասխանատվություն է կրում հաշվետվություն ներկայացնող մարմինը:

3.2.8. Չանձապետական հաշիվների վարման կարգը

Չանձապետարանի կողմից բյուջեների կատարմանը վերաբերող հաշվապահությունը վարելու նպատակով նախարարությունը հաստատել է

բյուջետային հատվածի յուրաքանչյուր միավորի (պետական մարմինների և համայնքների ու դրանց ենթակա հիմնարկների) անվամբ գանձապետարանում հաշիվների վարման ընթացակարգը: Այդ հաշիվներն անվանվում են գանձապետական հաշիվներ: Հիշյալ ընթացակարգը սահմանում է գանձապետական հաշիվներին միջոցների հաշվեգրման և այդ հաշիվներից միջոցների ելքագրման գործընթացի մանրամասները:

3.2.9. Արտաքին պետական պարտքի սպասարկումը

Նախարարությունը պատասխանատվություն է կրում Հայաստանի Հանրապետության արտաքին պետական պարտքի սպասարկման համար: Արտաքին պետական պարտքը Հայաստանի Հանրապետության անունից և Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկի անունից Հայաստանի Հանրապետության ոչ ռեզիդենտների, օտարերկրյա պետությունների և միջազգային կազմակերպությունների հանդեպ փոխառության կամ վարկային պայմանագրով ստանձնած և որոշակի պահի դրությամբ չմարված պարտքն է: Նախարարությունն ունենում է որոշակի պատասխանատվություն այդ պարտքի ձևավորման փուլում, սակայն նրա հիմնական գործառույթը, այնուամենայնիվ, պարտքը ստանձնելուց հետո դրա պատշաճ սպասարկումն է: Պարտքի սպասարկումը նախատեսում է պարտքի հաշվառում և պարտքի գծով վճարման ենթակա տոկոսագումարների և հիմնական գումարի ժամանակին ու ամբողջ ծավալով վճարում:

3.2.10. Ներքին պետական պարտքի ընթացիկ կառավարումը

Ներքին պետական պարտքի ընթացիկ կառավարման պատասխանատունն ույնպես նախարարությունն է: Ներքին պետական պարտքը Հայաստանի Հանրապետության անունից Հայաստանի Հանրապետության ռեզիդենտների հանդեպ փոխառության կամ վարկային պայմանագրով ստանձնած և որոշակի պահի դրությամբ չմարված պարտքն է: Նախարարությունը ներքին պարտքի բնագավառում ավելի մեծ լիազորություններ ունի: Մասնավորապես՝ պատասխանատու է ներքին պետական պարտքի գործիքակազմի ընտրության, դրանց կիրառման հարցում որոշումներ կայացնելու համար: Ներքին պետական պարտքը հիմնականում գոյանում է պետական արժեթղթերի թողարկման արդյունքում: Պետական արժեթղթերի շուկայի ձևավորումը երկու հիմնական նպատակ է հետապնդում.

- կարճաժամկետ հատվածում՝ աջակցել դրամական միջոցների (հոսքերի) կառավարման խնդրին,
- երկարաժամկետ հատվածում՝ նպաստել պետական բյուջեի պակասուրդի ֆինանսավորման խնդրի լուծմանը:

3.2.11. Օտարերկրյա պետությունների և միջազգային կազմակերպությունների կողմից Հայաստանի Հանրապետությանը տրամադրված ապրանքային վարկերի ու դրամաշնորհների դրամայնացման հաշվառումը և դրա հետ կապված գործառույթների համակարգումն ու հսկումը

Հայաստանի Հանրապետությունը կարող է ոչ դրամական կամ ապրանքային վարկեր (փոխառություններ) կամ դրամաշնորհներ ստանալ օտարերկրյա պետություններից և միջազգային կազմակերպություններից: Այդպիսի դեպքերում խնդիրը ստացված միջոցները պետական կարիքների համար օգտագործելն է: Քանի որ պետությունն իր կարիքները հոգալու համար որպես գործիք օգտագործում է պետական բյուջեն, իսկ բյուջեն ֆինանսական միջոցների հոսքերի ծրագիր է, ուստի անհրաժեշտություն է առաջանում ստացված ապրանքային միջոցները դրամայնացնել՝ իրացնել և ստացված դրամական միջոցներն արտացոլել բյուջեում: Այս գործընթացի կազմակերպումը նույնպես նախարարության գործառույթներից է: Վերջինիս իրականացման համար սահմանվել են համապատասխան ընթացակարգեր: Թեև պետք է նկատել, որ վերջին տարիներին Հայաստանի Հանրապետությունը հրաժարվել է արտաքին աղբյուրներից այս ձևով միջոցների ստացումից՝ դրանց ցածր արդյունավետության պատճառով:

3.2.12. Հայաստանի Հանրապետության նկատմամբ առաջացած՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության սահմանած պարտավորությունների սպասարկումը

Պետական քաղաքականության իրականացման նպատակով պետական բյուջեից կարող են տրամադրվել վարկեր և փոխառություններ: Այսօրինակ գործառնությունների արդյունքում վարկառուի (փոխառուի) մոտ առաջանում են պարտավորություններ պետության նկատմամբ: Նախարարության պատասխանատվությունն է այդպիսի պարտավորությունների սպասարկումը՝ դրանց հաշվառումը, կատարման նկատմամբ հսկողության իրականացումը և չկատարման դեպքում անհրաժեշտ միջոցառումների կիրառումը:

3.3. Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկը

Իր խնդիրների իրագործման շրջանակներում Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկը՝

- իրականացնում է կառավարության բանկային սպասարկումը,
- հանդիսանում է կառավարության ֆինանսական գործակալն ու խորհրդատուն:

Կենտրոնական բանկն օրենքներով և այլ իրավական ակտերով սահմանված կարգով անվճար իրականացնում է կառավարության բանկային սպասարկումը:

Պետական բյուջեի նախագիծը կազմելիս, կառավարությունը կամ նրա լիազորած պետական կառավարման մարմինը խորհրդակցում է Կենտրոնական բանկի հետ՝ պետական բյուջեի նախագծին առնչվող հարցերի շուրջ, այդ թվում՝ նախատեսվող ներքին և արտաքին պետական փոխառությունների, դրանց աղբյուրների, ծավալների, ժամկետների և պայմանների, ինչպես նաև փոխառու միջոցների օգտագործման ուղղությունների և նպատակների վերաբերյալ: Կենտրոնական բանկը պետական բյուջեի նախագծի վերաբերյալ կառավարությանը պաշտոնական եզրակացություն է ներկայացնում: Կենտրոնական բանկի պաշտոնական եզրակացությունը պետական բյուջեի նախագծին կից ներկայացվում է Ազգային ժողովի քննարկմանը՝ օրենքներով սահմանված կարգով:

Կենտրոնական բանկը, բացի խորհրդատու լինելուց, նաև կառավարության ֆինանսական գործակալն է.

- կառավարության լիազորած մարմնի կողմից թողարկված պարտատոմսերի և այլ արժեթղթերի բաշխման, գրանցման և փոխանցման, ինչպես նաև արժեթղթերի հիմնական գումարի, տոկոսների կամ սահմանված այլ վճարումների իրականացման գծով, հանդիսանում է կառավարության լիազորած մարմնի թողարկած պարտատոմսերի կենտրոնական պահառու,
- պետական բյուջեի և ներքին ու արտաքին պետական պարտքի սպասարկման հետ կապված գործառնությունների, ինչպես նաև վճարային այլ գործառնությունների իրականացման գծով,
- Կենտրոնական բանկի խնդիրներին չհակասող այլ գործառնությունների գծով:

Բացի վերոնշյալից, գործող օրենսդրությունը կարգավորում է նաև Կենտրոնական բանկի և պետական այլ մարմինների միջև տեղեկատվության (այդ թվում նաև բյուջեների կատարման մասին) փոխանակման հետ կապված հարաբերությունները:

3.4. Բյուջետային հատկացումների գլխավոր և ստորադաս կարգադրիչները, դրանց ֆինանսական և հաշվապահական ծառայությունների հիմնական առանձնահատկությունները

Ինչպես արդեն նշվել է, պետական բյուջեի կատարման պատասխանատուն կառավարությունն է: Իսկ կառավարությունը, ինչպես հայտնի է, իր պատասխանատվությունն իրացնում է, կամ որ նույնն է՝ իր լիազորությունները կյանքի է կոչում պետական մարմինների՝ նախարարությունների, գերատեսչությունների միջոցով: Եվ որպեսզի կառավարությունը ապահովի պետական բյուջեի կատարումը, անհրաժեշտություն է առաջանում պետական բյուջեի յուրաքանչյուր մասի համար սահմանել պատասխանատու: Այլ կերպ ասած՝ պետական բյուջեի կատարումը կազմակերպելու համար անհրաժեշտություն է առաջացել սահմանելու եկամուտների և ծախսերի կատարման պատասխանատուներ:

Եկամուտների հավաքման գործընթացի համար հիմնականում պատասխանատու են հարկային և մաքսային մարմինները, թեև յուրաքանչյուր պետական մարմին իրեն վերապահված լիազորություններն իրականացնելիս կարող է նաև առնչվել պետական բյուջեին ամրագրված եկամուտների ապահովման գործընթացին: Որպես օրինակ կարող են դիտարկվել տարաբնույթ պետական տուրքերը, որոնց գանձման և պետական բյուջե հաշվեգրման արդյունքում պետական մարմինները միայն կատարում են իրենց ամրագրված որոշակի գործառույթներ (լիցենզավորվող գործունեություն իրականացնելու համար լիցենզիաների տրամադրում, անձնագրերի տրամադրում և այլն):

Ինչ վերաբերում է ծախսերին, ապա ծախսերի յուրաքանչյուր միավորի (բջջի) իրականացման համար պետական որևէ մարմին պետք է պատասխանատու լինի, հակառակ դեպքում՝ տվյալ ծախսը չի կարող կատարվել: Այդ պատճառով, պետական բյուջեի կատարման համակարգում ներմուծվել են այնպիսի հասկացություններ, ինչպիսիք են՝ Բյուջետային հատկացումների գլխավոր կարգադրիչներ և Բյուջետային հատկացումների ստորադաս կարգադրիչներ:

3.4.1. Բյուջետային հատկացումների գլխավոր կարգադրիչները

Յուրաքանչյուր տարվա պետական բյուջեով սահմանվում են տվյալ տարվա ընթացքում պետական բյուջեի միջոցների հաշվին կատարման ենթակա ծրագրերի համար ֆինանսավորման առավելագույն չափաքանակները կամ յուրաքանչյուր ծրագրի համար նախատեսված բյուջետային հատկացումները:

Բյուջետային հատկացումների գլխավոր կարգադրիչ (այսուհետև՝ ԲԳԿ) են համարվում տվյալ տարվա բյուջեով՝ բյուջետային ծախսերի գերատեսչական դասակարգմամբ նախատեսված պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինները:

ԲԳԿ-ի կողմից բյուջեների կատարման հետ կապված պարտականությունների կատարման համար պատասխանատու է այդ մարմնի ղեկավարը: Այսինքն՝ բյուջեների կատարումը կազմակերպելու նպատակով անհրաժեշտ որոշումների կայացման գործընթացի պատասխանատուն ԲԳԿ-ի ղեկավարն է:

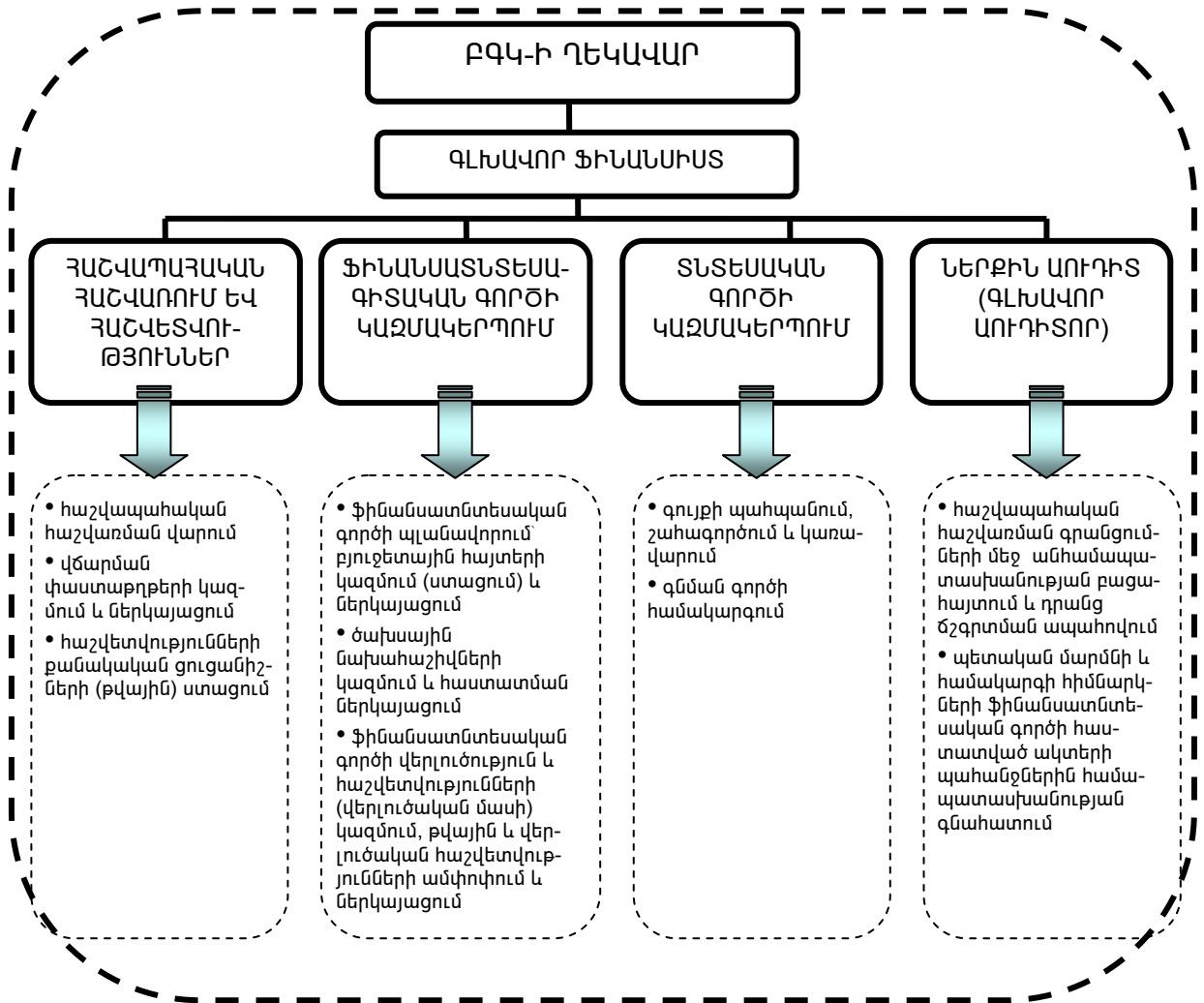
ԲԳԿ-ի գլխավոր ֆինանսիստը պատասխանատու է բյուջեների կատարման հետ կապված լիազորությունների իրականացումը կազմակերպելու համար: Բյուջեներով նախատեսված ծրագրերի համար անհրաժեշտ ծախսերի նախահաշիվների, վճարման ժամանակացույցերի, գումումների կամ տրանսֆերտների ու սուբսիդիաների տրամադրման պայմանագրերի և դրանց հիման վրա վճարումների իրականացումը, իսկ հետո նաև հաշվետվությունների հետ կապված ընթացակարգերի ապահովումը գլխավոր ֆինանսիստի պարտավորությունների ոչ ամբողջական ցանկն է:

ԲԳԿ-ի ֆինանսական և հաշվապահական գործունեությանը վերաբերող փաստաթղթերը ստորագրում են՝

- ԲԳԿ-ի գլխավոր ֆինանսիստը կամ ղեկավարի հրամանով լիազորված անձը՝ առաջին կարգի ստորագրության իրավունքով,
- ԲԳԿ-ի գլխավոր հաշվապահը կամ ղեկավարի հրամանով լիազորված անձը՝ երկրորդ կարգի ստորագրության իրավունքով:

ԲԳԿ-ի բոլոր հաշիվները վարվում են կենտրոնական գանձապետարանում:

Ստորև ներկայացվում է ԲԳԿ-ի ֆինանսական և հաշվապահական ծառայությունների կառուցվածքը:

Գծապատկեր 3.1. ԲԳԿ-ի ֆինանսական և հաշվապահական ծառայությունների կառուցվածքը

3.4.2. Բյուջետային հատկացումների ստորադաս կարգադրիչները

Բյուջետային հատկացումների ստորադաս կարգադրիչները (այսուհետև՝ ԲՍԿ) բյուջեների կատարման պատասխանատուների աստիճանակարգի հաջորդ մակարդակում գտնվող մարմիններն են կամ բյուջեներով նախատեսված՝ ԲԳԿ-երի համակարգերում գտնվող պետական հիմնարկները: ԲՍԿ-ները սահմանվում են նաև որպես հիմնարկներ, որոնք ունեն Չայաստանի Չանրապետության օրենսդրությանը համապատասխան հաստատված բյուջետային ծախսերի նախահաշիվներ: ԲՍԿ-ի ղեկավարը սահմանված կարգով նշանակում է ԲՍԿ-ի գլխավոր հաշվապահ: Նշենք, որ ԲՍԿ-ում գլխավոր հաշվապահին վերապահված են ԲԳԿ-ի գլխավոր ֆինանսիստի գործառույթները (ստորև ավելի հանգամանորեն կանդրադառնանք գլխավոր ֆինանսիստի ինստիտուտին):

ԲՍԿ-ի ֆինանսական և հաշվապահական գործունեությանը վերաբերող փաստաթղթերը ստորագրում են՝

- ԲՍԿ-ի ղեկավարը կամ ղեկավարի հրամանով լիազորված անձը՝ առաջին կարգի ստորագրության իրավունքով,
- ԲՍԿ-ի գլխավոր հաշվապահը կամ ղեկավարի հրամանով լիազորված անձը՝ երկրորդ կարգի ստորագրության իրավունքով:

ԲՍԿ-ի բոլոր հաշիվները նույնպես վարվում են տեղական գանձապետական բաժիններում:

3.4.3. Գլխավոր ֆինանսիստները և վերջիններիս դերը բյուջեների կատարման գործում

Գլխավոր ֆինանսիստը հանրային ֆինանսների բնագավառում որպես ինստիտուտ ներդրվել է «Գանձապետական համակարգի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի ընդունմամբ: Դա թելադրված էր պետական մարմիններում բյուջեների կատարման պատասխանատվությունը հստակեցնելու, հանրային ֆինանսների կառավարման համակարգի տարրերը միասնականացնելու ահրաժեշտությամբ: Գլխավոր ֆինանսիստի գործառույթների և նրա առջև դրված խնդիրների ամբողջական ցանկը սահմանված է օրենսդրությամբ: Ընդհանուր գծերով ներկայացնենք դրանցից հիմնականները:

Գլխավոր ֆինանսիստը ղեկավարում է պետական մարմնի ֆինանսական և հաշվապահական ծառայությունները:

Գլխավոր ֆինանսիստն ապահովում է պետական մարմնի կողմից՝

- ֆինանսական հոսքերի կառավարման և ներքին հսկողության համակարգի առկայությունը,
- ներքին աուդիտի համակարգի առկայությունը,
- գնումների մասին օրենսդրությանը համապատասխան՝ գնումների համակարգի առկայությունը:

Գլխավոր ֆինանսիստը պատասխանատու է պետական մարմնի տրամադրության տակ գտնվող ֆինանսական միջոցների արդյունավետ և հրապարակային օգտագործման համար և ձեռնարկում է օրենսդրությամբ սահմանված միջոցներ՝

- պետական մարմնի կողմից օրենսդրությամբ սահմանված ֆինանսական միջոցների հավաքումն ապահովելու համար,
- միջոցների վատնումը, չնախատեսված ծախսերի կատարումը կանխելու համար,
- պետական մարմնի ֆինանսական պարտավորությունների և հիմնական միջոցների հաշվառումը, պահպանությունը և շահագործումը ապահովելու համար,
- համակարգի պետական հիմնարկներին բյուջեով նախատեսված միջոցների բաշխումն ապահովելու համար:

Գլուխ 4. Գանձապետարանը

Նախ փորձենք պարզաբանել գանձապետարանի հայեցակարգային մի քանի հիմնական դրույթներ: Գանձապետարանը օժանդակում է վարչական իշխանություններին՝ բյուջեի կատարումն արդյունավետ կազմակերպելու հարցում: Գանձապետարանը ապահովում է պետական միջոցներով իրականացվող բոլոր ֆինանսական գործառնությունների հրապարակայնությունը, ինչպես նաև հնարավորություն է ընձեռում լայն հասարակական զանգվածների քննարկմանը ներկայացնելու պետական ֆինանսական գործառնությունների վերաբերյալ մանրամասն տեղեկատվություն:

4.1. Գանձապետարանի հիմնական գործառնությունները

Գոյություն ունեն ֆինանսական կառավարման մի շարք գործառնություններ, որոնք դիտարկվում են որպես գանձապետական գործառնություններ: Դրանցից են.

- Պետական և համայնքների բյուջեների կատարման կազմակերպում:
- Պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների բյուջեներ բոլոր մուտքերի և այդ բյուջեներից բոլոր վճարումների գործառնությունների կանոնակարգում և այդ գործառնությունների ամբողջական հաշվառման իրականացում:
- Պետությանը և համայնքներին պատկանող բոլոր դրամական միջոցների համախմբում:
- Բյուջեների հաշվապահության ռացիոնալացում՝ հաշվառման և հաշվետվական համակարգն ամբողջությամբ բանկային համակարգից գանձապետարան տեղափոխելու միջոցով:
- Առևտրային բանկերում պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների և դրանց ենթակա հիմնարկների հաշիվների վարման գործառնության տեղափոխում գանձապետարան:
- Պետական և համայնքների բյուջեներին անրագրված միջոցների համապատասխան հաշիվներին հաշվեգրման ապահովում՝ դրանց վճարման պահից նվազագույն ուշացումով:
- Դրամական միջոցների ելքերի «դանդաղեցումը»՝ վճարման սովորական գործընթացում, միջոցների հատկացումից մինչև ապրանքների ու ծառայությունների ձեռքբերման և վերջնական վճարում կատարելու միջև

ընկած ժամանակահատվածը օրենքով թույլատրված առավելագույն չափին հասցնելու միջոցով:

- Կանխիկ հոսքերի կառավարում այնպես, որ նվազագույնի հասցվի դրամական միջոցների ներգրավման արժեքը և առավելագույնի հասցվի դրանց օգտագործման արդյունավետությունը:
- Գանձապետական հաշիվների, ամսական և տարեկան ֆինանսական հաշիվների, բյուջետային հատկացումների հաշիվների և պետության ակտիվների ու պասիվների հաշիվների պատրաստման նպատակով հաշվային պլանի ներդրում:
- Պետական պարտքի և կառավարության ակտիվների կառավարման գործառույթների կենտրոնացում:
- Իրական ժամանակում երկրի ֆինանսական վիճակի հսկողություն՝ ամբողջությամբ համակարգչայնացված գանձապետական գործառույթների միջոցով:
- Ֆինանսական գործառնությունների գրանցման և հաշվետվության իրականացում՝ դրանց տեղի ունենալու պահից նվազագույն ուշացմամբ:

Այդ իսկ պատճառով, գանձապետարանը կարելի է սահմանել նաև որպես կանոնների, ընթացակարգերի համախմբություն, որը նպատակ է հետապնդում ապահովել բյուջետային հաշվապահությունը և կառավարության դրամական միջոցների օգտագործումը դարձնել ավելի արդյունավետ՝ նվազեցնելով կառավարության կողմից փոխառված միջոցների արժեքը: Այլ կերպ ասած՝ կառավարության համար դա ֆինանսական կառավարման տարր է, և գոյություն ունեն դրա ներդրման մի շարք պատճառներ: Դրանցից հիմնականն այն է, որ կառավարության բյուջետավորումը և հաշվապահությունը, ինչպես նաև առկա սուղ, իսկ երբեմն շատ թանկ միջոցների օգտագործումը այնքան էլ արդյունավետ չէ: Գանձապետական համակարգի առավելությունները պարզաբանելու համար ստորև բերվում է համակարգի առկայության և բացակայության պայմաններում ֆինանսական համակարգի որոշ բնութագրերի համեմատական վերլուծությունը:

- Պետական բյուջեն կառավարության տարեկան ֆինանսական ծրագիրն է: Գանձապետարանի բացակայության պայմաններում կառավարության պետական պաշտոնյաները և քաղաքական որոշումներ ընդունողները միայն հաշվետու ժամանակահատվածի վերջում են կարողանում

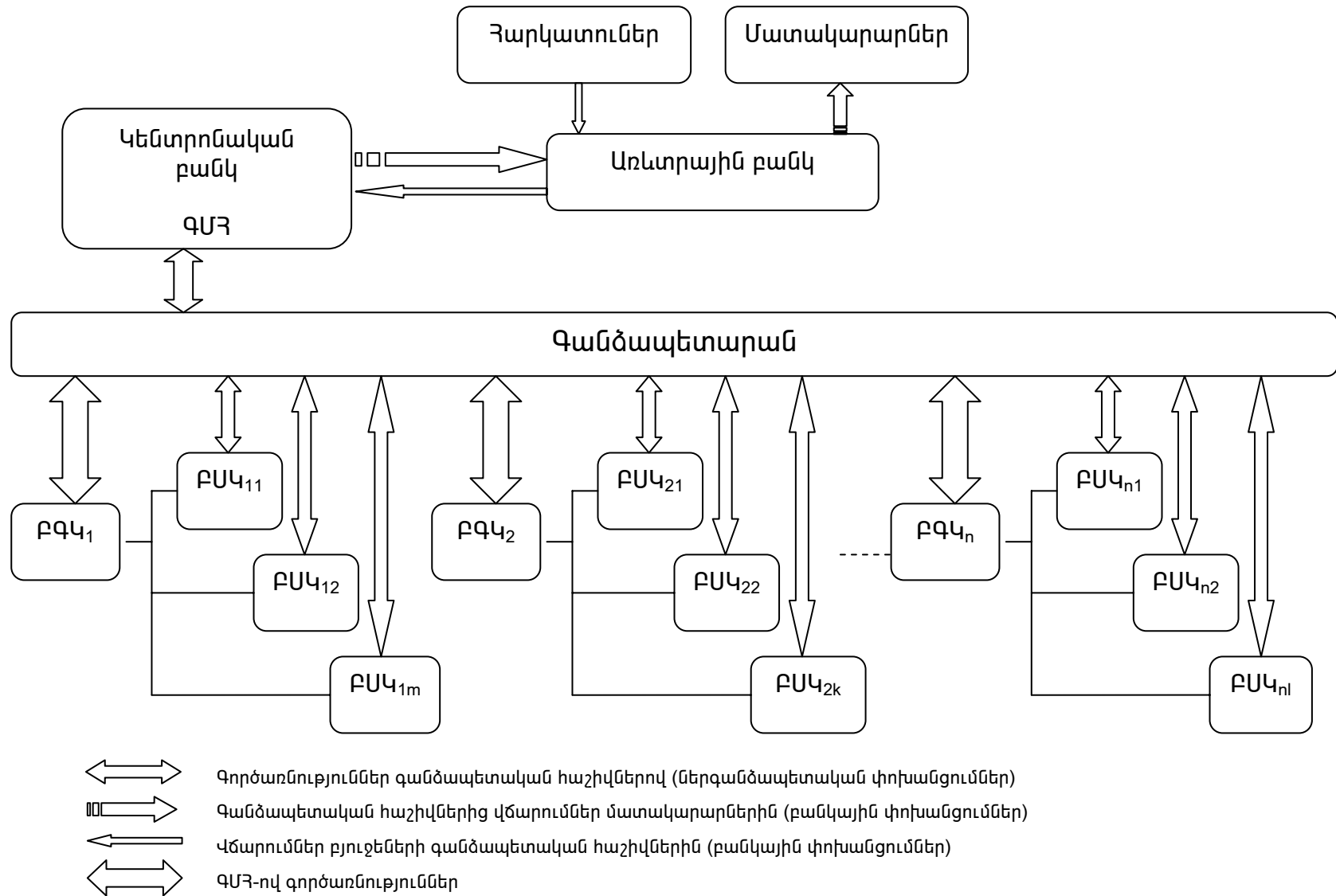
տեղեկատվություն ստանալ պետական բյուջեի կատարման վերաբերյալ, իսկ գանձապետական համակարգի առկայության պայմաններում նրանք կարող են իրական ժամանակում տեղեկատվություն ստանալ և իրականացնել դրամական միջոցների ամենօրյա կառավարում:

- Գանձապետարանը նվազեցնում է կանխիկ հոսքերի կառավարման նպատակով ֆինանսական միջոցների ներգրավման կարիքը, քանի որ գանձապետարանի կողմից հսկվում են պետական բյուջե դրամական միջոցների ներհոսքն ու արտահոսքը, և ժամանակի ցանկացած պահին ոչ միայն հայտնի է լինում առկա դրամական միջոցների քանակը, այլ դրանք ամբողջությամբ գտնվում են գանձապետարանի տնօրինության տակ: Այսպիսի համակարգի առկայությունը ֆինանսական ծրագրողներին հնարավորություն է տալիս ժամանակի ցանկացած պահի անմիջապես «չսառեցնել» առկա դրամական միջոցները: Դրամական միջոցների արտահոսքը պետական բյուջեից օրենքով թույլատրվածի շրջանակում դանդաղեցնելու շնորհիվ, կառավարությունը հնարավորություն է ունենում այդ միջոցներն օգտագործել երկար ժամանակով՝ պակասուրդի ֆինանսավորումը հետաձգելու նպատակով կամ կարճաժամկետ ներդրումների համար:
- Պետական բյուջեի ընդհանուր եկամուտները և ծախսերը կառավարության ֆինանսական գործառնությունների տարեկան ցուցանիշներ են և չեն արտացոլում բյուջետային տարվա ընթացքում տեղ գտնող մուտքերի և ծախսերի սեզոնայնությունը, չնայած վերջինս կառավարության դրամական միջոցների և պարտքի կառավարման գործառնությունների համար էական գործոն է: Սակայն պահանջվում են ոչ միայն տարեկան, այլ նաև ամսական, շաբաթական և օրական մուտքերի կանխատեսումներ, միջոցների բաշխում և կառավարության ֆինանսական համակարգի դրամական միջոցների հաշվեկշռում, ներառյալ բոլոր միջոցները, որոնք կառավարությունը կարող է ժամանակավորապես օգտագործել: Գանձապետական համակարգում դրամական հոսքերի կանխատեսումները հնարավորություն են ընձեռում ապահովելու անհրաժեշտ հսկողություն:
- Գանձապետարանը բոլոր հաշիվների վարման պատասխանատվությունը վերցնում է բանկերից՝ այդպիսով հնարավորություն ստանալով կառավարման համար անհրաժեշտ ամբողջ տեղեկատվությունը

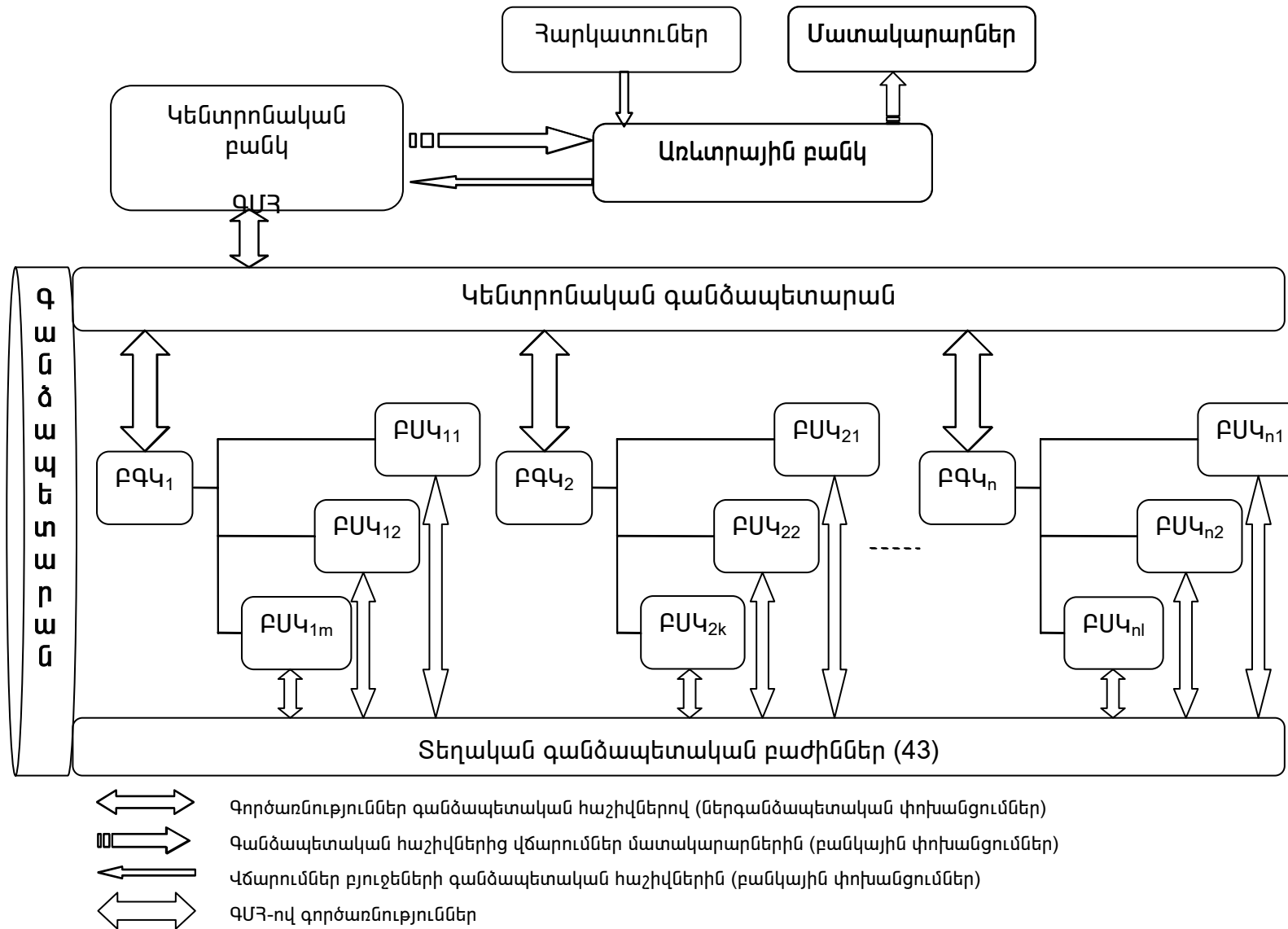
Ժամանակի ցանկացած պահին տրամադրել լիազորված մարմիններին: Այլ կերպ ասած՝ գանձապետական համակարգը իրական ժամանակում դրամական միջոցների համախմբման հնարավորություն է տալիս: Դրամական միջոցների համախմբումը նշանակում է, որ կառավարությանը պատկանող բոլոր դրամական միջոցները ցանկացած պահին գտնվում են կառավարության տրամադրության տակ, բայց ակնհայտ է, որ գանձապետական համակարգի բացակայության պայմաններում, շատ դեպքերում, կառավարության միջոցները գտնվելով կառավարության կողմից ֆինանսավորվող հիմնարկների բյուջետային, արտաբյուջետային կամ այլ հաշիվներում, չեն կարող օգտագործվել կառավարության կողմից, նույնիսկ երբ կառավարությունը պակասուրդի ֆինանսավորման համար փնտրում է միջոցներ և դրանց դիմաց վճարում բարձր տոկոսներ:

- Պարտքի կառավարման գործառույթը գանձապետարանում կենտրոնացնելու դեպքում, այն կարող է իրականացվել ավելի արդյունավետ, այսինքն՝ կարող է ընտրվել ճիշտ աղբյուրը՝ ներքին կամ արտաքին, ֆինանսավորման ճիշտ գործիքը:

Թերևս, առանձին ուշադրության է արժանի գանձապետարանի վճարահաշվարկային համակարգը, որը հնարավորություն է ընձեռում ապահովելու բյուջեների կատարման հաշվառումը, բյուջեներից վճարումների նկատմամբ նախնական հսկողությունը կամ, այլ կերպ ասած՝ կազմակերպել բյուջեների կատարման գործընթացը:

Գծապատկեր 4.1. Գանձապետարանի վճարահաշվարկային համակարգը մեկ մակարդակի պայմաններում

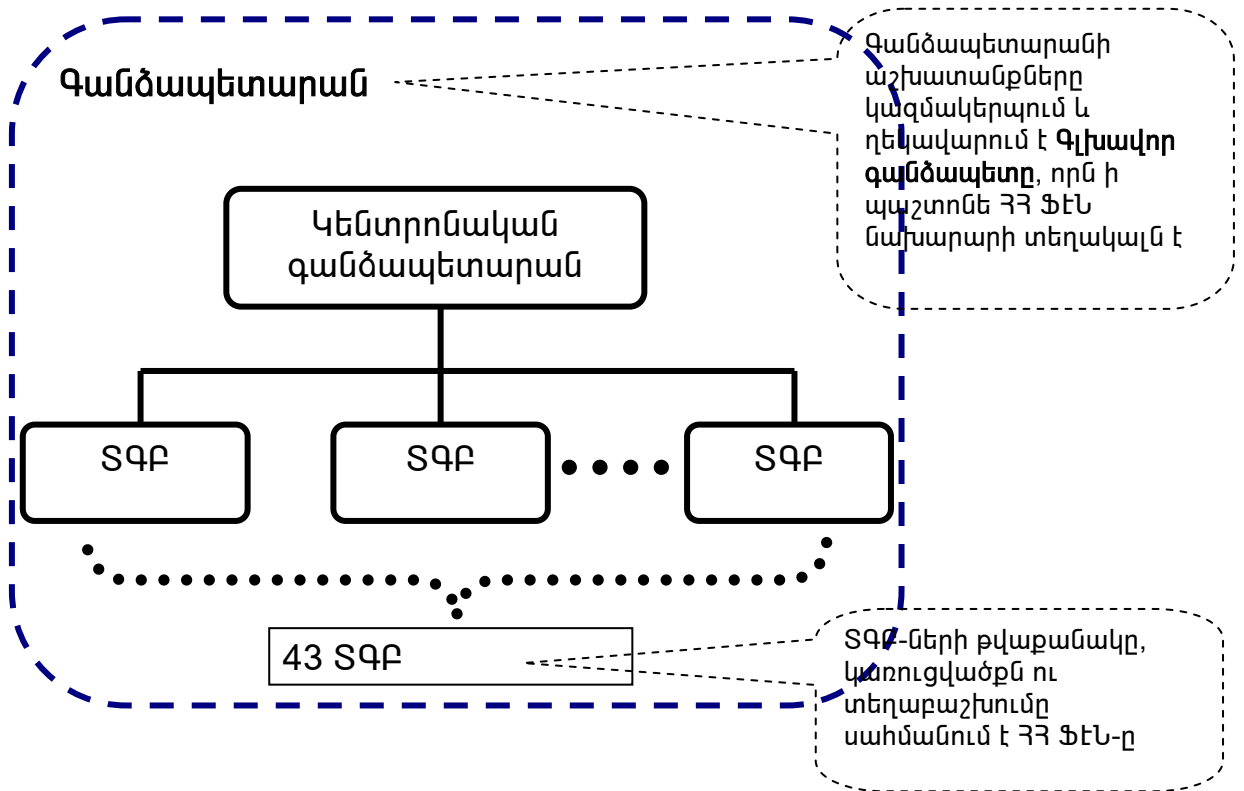
Գծապատկեր 4.2. Գանձապետարանի վճարահաշվարկային համակարգը երկու մակարդակի պայմաններում

4.2. Գանձապետարանը Հայաստանի Հանրապետությունում

Այժմ, երբ արդեն դիտարկեցինք գանձապետարանի հայեցակարգը և որոշակի համեմատական վերլուծություններ կատարեցինք, ներկայացնենք մեր երկրում գործող գանձապետարանի կառուցվածքը:

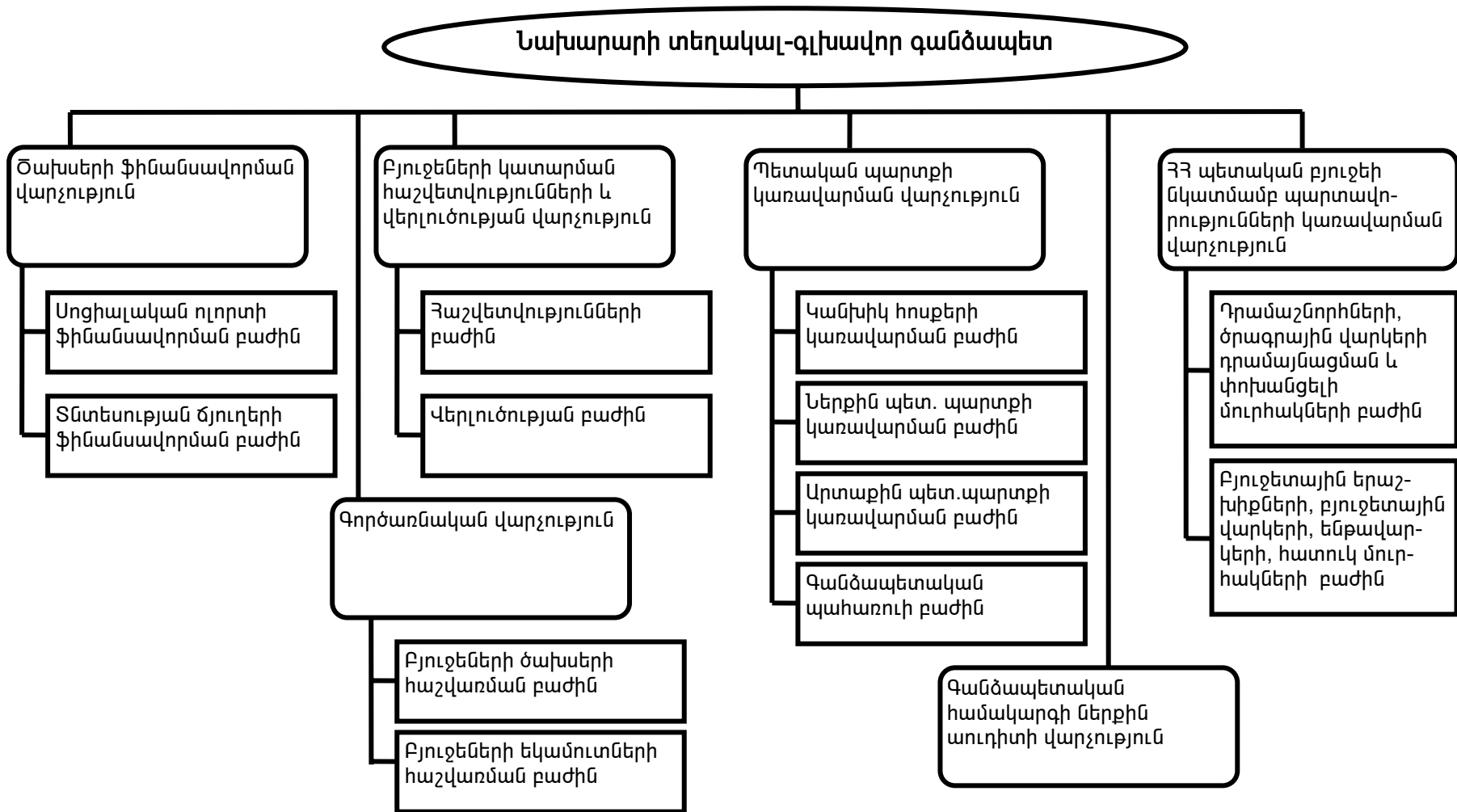
Հայաստանի Հանրապետության գանձապետական համակարգը ստեղծվել է Հայաստանի Հանրապետության վարչապետի 1996 թվականի մի քանի որոշումներով: Այն ձևավորվել է որպես Կենտրոնական գանձապետարանի և հանրապետության տարածաշրջաններում գործող տեղական գանձապետական բաժանմունքների (սկզբնական փուլում՝ 46, իսկ այժմ՝ 43) ամբողջություն: Կենտրոնական գանձապետարանը ստեղծվել է Հայաստանի Հանրապետության ֆինանսների նախարարության կառուցվածքում գործող և համանման գործառույթներ իրականացնող ստորաբաժանումների, իսկ տեղական գանձապետական բաժանմունքները (ներկայումս՝ տեղական գանձապետական բաժիններ)՝ նախկին շրջանային (քաղաքային) գործադիր կոմիտեների ֆինանսական բաժինների հենքի վրա: Ի տարբերություն գործադիր կոմիտեների նախկին ֆինանսական բաժինների, որոնք ունեին երկակի ենթակայություն (ՀՀ ֆինանսների նախարարություն և գործադիր կոմիտե), տեղական գանձապետական բաժինները (այսուհետև՝ ՏԳԲ) հանդիսանում են Հայաստանի Հանրապետության ֆինանսների և էկոնոմիկայի նախարարության ստորաբաժանումներ և ենթակա են ու հաշվետու միայն նախարարությանը:

Այսպիսով, գանձապետարանը բաղկացած է Կենտրոնական գանձապետարանից, տեղական գանձապետական բաժիններից կամ Հայաստանի Հանրապետության ֆինանսների և էկոնոմիկայի նախարարության կառուցվածքային ստորաբաժանումների ամբողջությունն է և ֆունկցիոնալ առումով ղեկավարվում է նախարարի տեղակալ- գլխավոր գանձապետի կողմից:

Գծապատկեր 4.3. ՀՀ գանձապետական համակարգի կառուցվածքը

Հաջորդ` Գծապատկեր 4.4–ում ներկայացվում է Կենտրոնական գանձապետարանի կառուցվածքը:

Գծապատկեր 4.4. ՀՀ կենտրոնական գանձապետարանի կառուցվածքը

Գանձապետարանի ստեղծումը, ի թիվս այլ գործառույթների, նպատակ է ունեցել նաև ապահովելու բյուջեների կատարման կազմակերպումը Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկում գործող միասնական գանձապետական հաշվի միջոցով: Այս անհրաժեշտությունը պայմանավորված էր այն հանգամանքով, որ հանրապետությունում գործող ավելի քան 6000 բյուջետային հիմնարկների ֆինանսական գործառնությունները բանկային համակարգի միջոցով իրականացնելու հետևանքով ժամանակի ցանկացած պահին բանկային համակարգի կողմից օգտագործվում էին բյուջեներին պատկանող զգալի ֆինանսական (դրամական) միջոցներ: Եվ սա այն դեպքում, երբ հենց այդ ժամանակ կառավարությունը բավականին թանկ միջոցներ էր ներգրավում բյուջեների կատարման ընթացքում առաջացած կանխիկ դրամական միջոցների անբավարարությունը մեղմելու նպատակով: Իսկ բանկային համակարգում բյուջետային միջոցների ժամանակավոր «սառեցման» երևույթը բացատրվում է բյուջետային ծախսերի իրականացման առանձնահատկություններով: Մասնավորապես, միջոցների հատկացումից մինչև դրանց փաստացի օգտագործումը անհրաժեշտ է որոշակի ժամանակ, որը որևէ այլ համակարգի դեպքում անխուսափելի է: Այս խնդրին միանշանակ լուծում է տալիս միայն բյուջեներին պատկանող դրամական միջոցների շրջանառումը գանձապետական միասնական հաշվով: Այս դեպքում, ֆինանսական միջոցների հատկացումից մինչև փաստացի վճարման պահը միջոցները պահվում են գանձապետական միասնական հաշվում:

Գանձապետական միասնական հաշվով միջոցների շրջանառման կազմակերպումը Հայաստանի Հանրապետությունում իրականացվել է մի քանի փուլերով: Չանդրադառնալով առանձին փուլերի մանրամասներին՝ կարելի է ասել, որ 2000 թվականի հունիսից ապահովվեց Հայաստանի Հանրապետության բյուջեներին պատկանող բոլոր միջոցների շրջանառումը գանձապետական միասնական հաշվի միջոցով (մուտքերի հաշվեգրումը և ծախսերի ելքագրումը)՝ բացառությամբ միջազգային համաձայնագրերով Հայաստանի Հանրապետությանը տրամադրված վարկերով և դրամաշնորհներով իրականացվող նպատակային ծրագրերի միջոցների:

4.2.1. Գանձապետարանի խնդիրները

Գործող օրենսդրությամբ սահմանված են այն խնդիրները, որոնց պատասխանատուն գանձապետարանն է: Դրանք են՝

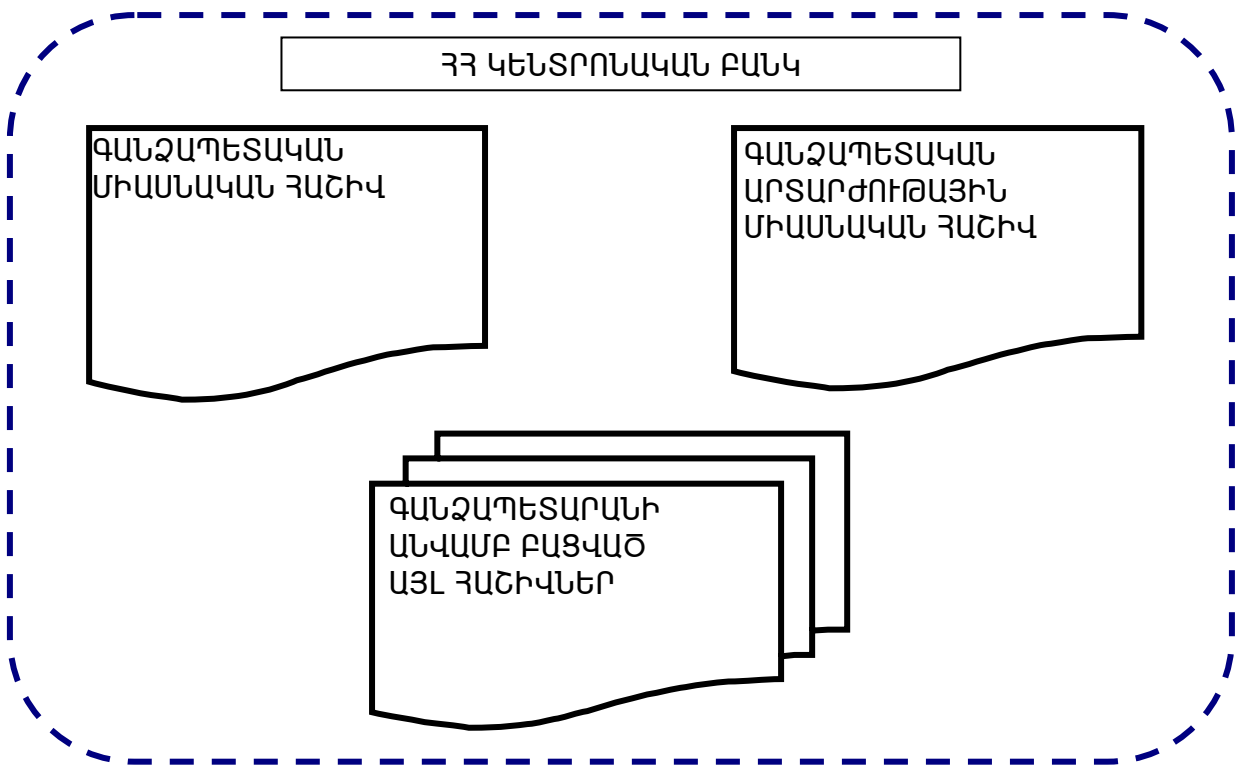
- Հայաստանի Հանրապետության և համայնքների դրամական միջոցների կառավարման և ծախսերի ֆինանսավորման գործի կազմակերպումը,
- բյուջեների կատարման կազմակերպումը,
- բյուջեների կատարման հետ կապված հարաբերությունների նորմատիվ կարգավորման մեթոդական ապահովման կազմակերպումը,
- Հայաստանի Հանրապետության և համայնքների տնօրինության տակ գտնվող դրամական միջոցների մուտքագրման և դրանց հաշվին ծախսերի՝ լիազոր մարմնի գանձապետական միասնական հաշվով կատարման կազմակերպումը,
- պետական հիմնարկների ֆինանսական գործունեության մասին հաշվետվություններ կազմելու, ներկայացնելու և ամփոփելու հետ կապված հարաբերությունների նորմատիվ կարգավորման և բյուջետային հաշվապահության նորմերի սահմանման ապահովումը,
- բյուջեների կատարման ընթացքում պետական հիմնարկների կողմից կատարվող վճարումների նկատմամբ նախնական հսկողության իրականացումը,
- Հայաստանի Հանրապետության և համայնքների ֆինանսական հոսքերի սպասարկման կազմակերպումը,
- պետական հիմնարկների արտաբյուջետային ֆոնդերով (հաշիվներով) գործառնությունների հաշվառումը,
- պետական բյուջեի և համայնքների բյուջեների, արտաբյուջետային միջոցներով գործառնությունների կատարման մասին ֆինանսական հաշվետվությունների ստացումը, դրանցում արտացոլված տեղեկությունների արժանահավատության գնահատումը, ամփոփումը և ներկայացումը,
- ՀՀ արտաքին պետական պարտքի սպասարկումը,
- ՀՀ ներքին պետական պարտքի ընթացիկ կառավարումը,
- օտարերկրյա պետությունների և միջազգային կազմակերպությունների կողմից Հայաստանի Հանրապետությանը տրամադրված ապրանքային վարկերի և դրամաշնորհների դրամայնացման հաշվառումը և դրա հետ կապված գործառնությունների համակարգումն ու հսկումը,

- Հայաստանի Հանրապետության նկատմամբ առաջացած՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության սահմանած պարտավորությունների սպասարկումը:

4.2.2. Չանձապետական հաշիվները

Չանձապետարանում իրականացվում է բյուջեների կատարման հաշվապահությունը և, բնական է, որ այդ պարագայում ներդրվել է հաշիվների որոշակի համակարգ: Վերջինս հնարավորություն է ընձեռում սահմանելու բյուջեների կատարումը հաշվառելու համար անհրաժեշտ հաշիվները, դրանց վարման միասնական կանոնները և արդյունքում ապահովել Չանձապետարանում վարվող հաշիվներով կատարված գործառնությունների լիարժեք հաշվապահությունը: Չանձապետարանում կիրառվում է հաշվապահության կրկնակի գրանցումների սկզբունքը, որը մինչ օրս փորձարկված ամենաարդյունավետ մոտեցումն է:

Ստորև ներկայացվող Չժապատկեր 4.5-ը ցույց է տալիս, թե Չանձապետարանը հաշիվների ինչ հիմնական խմբեր ունի Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկում:

Չժապատկեր 4.5. Չանձապետական հաշիվները

4.2.2.1. Չանձապետական միասնական հաշիվը

Հայաստանի Հանրապետության ֆինանսների և էկոնոմիկայի նախարարության զանձապետական միասնական հաշիվը գանձապետարանի անվանք Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկում բացված և Հայաստանի Հանրապետության դրամով արտահայտված հաշիվ է:

Բյուջեների կատարումը Հայաստանի Հանրապետությունում իրականացվում է գանձապետական համակարգի միջոցով՝ միասնական դրամարկղի սկզբունքի հիման վրա: Այլ կերպ ասած՝ Հայաստանի Հանրապետությանը և համայնքներին ամրագրված բոլոր միջոցները հաշվեգրվում են (մուտքագրվում են) ԳՄՀ, իսկ ծախսերը (ելքերը) կատարվում են ԳՄՀ-ից:

Բյուջեների կատարումը ԳՄՀ-ի միջոցով (միասնական դրամարկղի սկզբունքով) կազմակերպելու նպատակով գանձապետական համակարգում, ինչպես արդեն նշվել է, ներմուծվել է ներքին հաշվապահության համակարգ, որի շրջանակներում ներդրվել են ԳՄՀ-ի ենթահաշիվներ: Բացի այդ, օրենսդրությամբ սահմանվել է նաև, որ պետական հիմնարկները չեն կարող բանկային հաշիվներ ունենալ առևտրային բանկերում: Նրանք կարող են ունենալ միայն գանձապետական հաշիվներ՝ գանձապետարանում: Գանձապետարանի հաշվապահության շրջանակներում պետական և համայնքային հիմնարկների բյուջետային միջոցների մուտքերը և ելքերն արտացոլվում են գանձապետարանում՝ յուրաքանչյուր այդպիսի սուբյեկտի համար բացված գանձապետական հաշիվներում: Գանձապետական միասնական հաշիվը ներառում է երկու տեսակի ենթահաշիվներ՝

- Հայաստանի Հանրապետության ֆինանսների և էկոնոմիկայի նախարարության կողմից տնօրինվող և վարվող ենթահաշիվներ,
- ենթահաշիվներ, որ վարվում են Հայաստանի Հանրապետության ֆինանսների և էկոնոմիկայի նախարարության կողմից, բայց միջոցները տնօրինում են հաշվետեր հանդիսացող պետական հիմնարկները:

ԳՄՀ-ի ենթահաշիվներն օգտագործվում են հետևյալ միջոցների արտացոլման համար.

- Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեի միջոցներ,
- համայնքների միջոցներ,
- արտաբյուջետային միջոցներ,

- Հայաստանի Հանրապետության սոցիալական ապահովագրության պետական հիմնադրամի միջոցներ,
- արտաքին վարկերի և դրամաշնորհների միջոցներ,
- պետական մարմինների դեպոզիտային հաշիվներ:

4.2.2.2. Գանձապետական արտարժույթային հաշիվները

Հայաստանի Հանրապետության գործող օրենսդրությամբ՝ Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկում կարող են բացվել արտարժույթով արտահայտված գանձապետական հաշիվներ: Գանձապետական արտարժույթային հաշիվների բացման հիմքերն են՝ Հայաստանի Հանրապետության օրենքները, միջազգային պայմանագրերը և կառավարության որոշումները:

4.2.2.3. Գանձապետարանի անվամբ բացված այլ հաշիվները

ԳՄՀ-ից և արտարժույթային ԳՄՀ-ից բացի, գործող օրենսդրությամբ, գանձապետարանը կարող է Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկում ունենալ նաև այլ հաշիվներ: Այդպիսի հաշիվները անվանվում են նաև հատուկ հաշիվներ, քանի որ դրանք բացվում են հատուկ դեպքերում, օրինակ՝ միջազգային որևէ համաձայնագրի շրջանակում:

4.2.3. Գանձապետարանի հաշվապահությունը

Թեև գանձապետարանի՝ Հայաստանի Հանրապետությունում ներդրվող մոդելը ենթադրում էր ավտոմատացված (համակարգչայնացված) համակարգի առկայություն, այնուամենայնիվ, ներդրման նախնական փուլում համակարգը փորձարկվել է նաև առանց համակարգիչների մասնակցության՝ ձեռքի աշխատանքի վրա հիմնված միջավայրում: Հաշվապահությունը վարվում է կրկնակի գրանցումների եղանակով՝ յուրաքանչյուր հաշվով որևէ ձևակերպման համապատասխանում է դրա հանդիպակաց ձևակերպումը թղթակցող հաշվով: Այդպիսի մոտեցման կիրառումը հնարավորություն է ընձեռում օգտվել կրկնակի գրանցումների համակարգի առավելություններից:

Այսպես, գանձապետարանի հաշվապահության համակարգը երկմակարդակ է՝ կենտրոնական գանձապետարանի և տեղական գանձապետական բաժինների համար: Արտաքին աշխարհի հետ գանձապետարանը կամ բյուջեների կատարման հաշվապահությունը երկու շփման եզր ունի. կենտրոնական գանձապետարանի մասով՝ կենտրոնական բանկում վարվող հաշիվների միջոցով

և տեղական գանձապետական բաժինների մասով՝ առևտրային բանկերից կանխիկ դրամական միջոցների ստացման համար նախատեսված ընթացակարգերի միջոցով:

Այժմ դիտարկենք գանձապետարանի՝ մեր երկրում ներդրված մոդելը: Ըստ այդ մոդելի, գանձապետարանում ներդրված է ռեսուրսների հայեցակարգը, որը գանձապետարանի հիմնական, նախորդ համակարգից տարբեր ու նշանակալի առավելություն տվող սկզբունքն է: Գանձապետարանը հնարավորություն է ընձեռում բյուջեի կատարումը կազմակերպելիս տարբերակել երկու տեսակի հոսքեր՝ կանխիկ (կամ դրամական միջոցներ, փող) և անկանխիկ կամ ֆինանսական միջոցներ (ռեսուրսներ): Ռեսուրսները (կամ միջոցները) և դրամական միջոցները գանձապետական համակարգում շարժվում են միմյանցից անկախ: Անհրաժեշտության դեպքում միջոցները կարող են ազատորեն տեղաշարժվել գանձապետարանի ներսում՝ գանձապետարանում վարվող հաշիվներից մեկից՝ մյուսին: Միևնույն ժամանակ, դրամական միջոցները կուտակվում են և դրանց շրջանառումը իրականացվում է կենտրոնացված կարգով՝ գանձապետական միասնական հաշվի միջոցով: Ռեսուրսների փոխանցում տեղի է ունենում, երբ միջոցները մի գանձապետական հաշվից փոխանցվում են այլ գանձապետական հաշիվ: Ռեսուրսների բոլոր տեսակների փոխանցումների առանձնահատկությունն այն է, որ դրանք չեն պահանջում բանկային համակարգի մասնակցություն կամ դրամական միջոցների (փողի) շարժ և, այդպիսով, իրենցից ներկայացնում են անկանխիկ գործառնություններ: Դրանք ենթադրում են ռեսուրսների փոխանցում Կենտրոնական գանձապետարանի (տեղական գանձապետական բաժնի) ներսում կամ Կենտրոնական գանձապետարանից տեղական գանձապետական բաժին (կամ ընդհակառակը):

Ներկայումս գանձապետարանի հաշվապահությունը գործում է ըստ օգտագործողների պահանջների հիման վրա մշակված ծրագրային ապահովման, որն օգտագործվում է նաև բյուջեների մուտքերի և ելքերի մշակման համար: Ստորև ներկայացվում են այն հաշիվները, որոնք օգտագործվում են գանձապետարանի հաշվապահությունում:

Բաժին ¹	Բաժնի անվանումը	Հաշվի համարը	Հաշվի անվանումը	Հաշվի տեսակը ²
1	Պետական և համայնքների բյուջեների եկամուտներ (մուտքեր)	1100	Համայնքի բյուջեի եկամուտներ	Պ
		1200	Պետական բյուջեի մուտքեր (եկամուտներ)	Պ
		1210	ՀՊԾ կողմից գանձվող ՊԲ եկամուտներ	Պ
		1220	ՄՊԿ կողմից գանձվող ՊԲ եկամուտներ	Պ
		1230	ՖԷՆ և այլ ՊՄ-երի կողմից գանձվող ՊԲ եկամուտներ	Պ
		1300	ՍԱՊՀ եկամուտներ	Պ
2	Պետական և համայնքների բյուջեների ծախսեր (ելքեր)	2100	Համայնքի բյուջեի ընդհանուր ռեսուրսներ	Պ
		2200	ՀԲ ռեսուրսներ	Պ
		2300	ԲՍԿ-երի հաշիվներ	Պ
		2400	Արտաբյուջետային հաշիվներ	Պ
		2410	ԱԳԿՊԿ-ի պահպանման ծախսեր	Պ
		2600	Պետական ընդհանուր ռեսուրսներ	Ա/Պ
		2700	ԲԳԿ-երի հաշիվներ	Պ
		2701	ՊԲ-ի լրացուցիչ բյուջե ³	Պ
		2702	ՊՄ-ի կողմից առանց սահմանափակման կատարվող ծախսեր	Պ

¹ Բացակայում է բաժին 5-ը, որը նախատեսվում էր օգտագործել փոխադարձ հաշվանցումները ձևակերպելու համար, սակայն հաշվի առնելով, որ կառավարությունը 1997 թվականից դադարեցրել է հաշվանցումների կատարումը, այս բաժինը չի ներառվել:

² Հաշվի տեսակը սյան մեջ «Ա»-ով նշանակված են ակտիվային հաշիվները, «Պ»-ով պասիվային հաշիվները և «Ա/Պ»-ով ակտիվա-պասիվային հաշիվները:

³ Լրացուցիչ բյուջեն պետական բյուջեի մասին օրենքի ընդունումից հետո լրացուցիչ ընդունված ծախսային ծրագիրն է, որը երկու առանձնահատկություն ունի. 1. դրա ֆինանսավորման համար միջոցներն առկա են, 2. բյուջետային տարին ավարտվելուց հետո այդ միջոցները չեն փոխանցվում որպես տարեսկզբի ազատ մնացորդ, այլ օգտագործվում են հաջորդ բյուջետային տարվա ընթացքում:

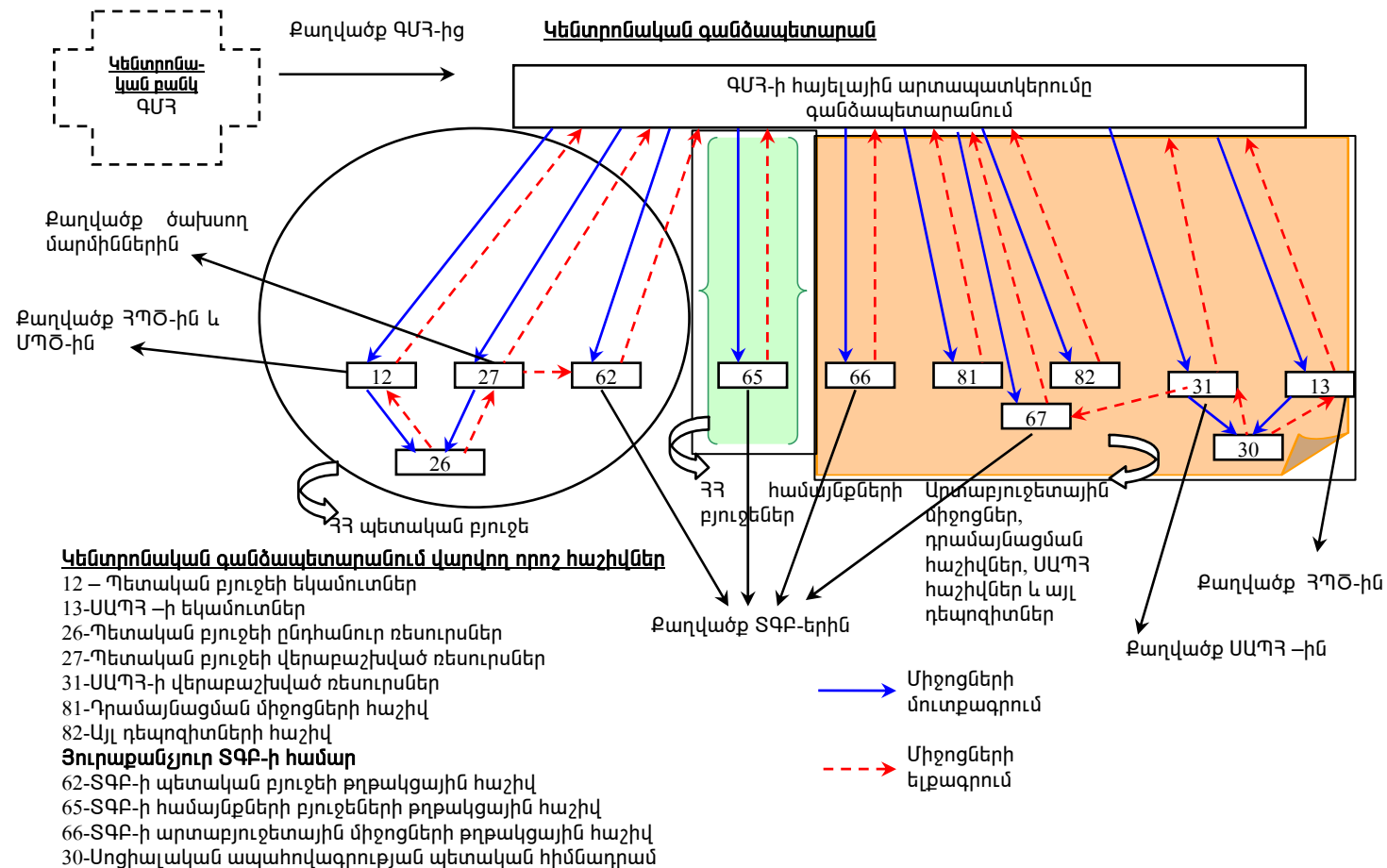
Բաժին ¹	Բաժնի անվանումը	Հաշվի համարը	Հաշվի անվանումը	Հաշվի տեսակը ²
			(ուղղված ՊԲ եկամուտների հաշիվներին)	
		2703	ԾԻԳ-երով կատարվող ՊԲ ծախսերի գծով համաֆինանսավորման հաշիվներ	Պ
		2900	Հատուկ հաշիվներ	Պ
3	Սոցիալական ապահովագրության պետական հիմնադրամի միջոցներ	3000	ՍԱՊՀ ընդհանուր ռեսուրսներ	Պ
		3100	ՍԱՊՀ չվերաբաշխված ռեսուրսներ	Պ
		3100	ՍԱՊՀ հաշիվներ ՏԳԲ-ներում	Պ
4	Գործառնությունների բանկերի հետ	4100	Դրամարկղի (կանխիկ ծախսերի) հաշիվ	Պ
		4200	Տարանցիկ հաշիվներ	Ա/Պ
		4300	ԿԲ-ում ԳՄՀ-ի հայելային արտապատկերում (ԿԲ-ում թղթակցային հաշիվ)	Ա
6	Գանձապետարանում միջոցների փոխանցում	6200	ՊԲ-ի թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում	Ա/Պ
		6400	ՏԳԲ-ում թղթակցային հաշիվներ (ՊԲ, ՀԲ, ԱԲ, ՍԱՊՀ)	Ա/Պ
		6500	ՀԲ-ի թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում	Ա/Պ
		6600	Արտաբյուջետային միջոցների թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում	Ա/Պ
		6700	ՍԱՊՀ-ի թղթակցային հաշիվներ	Ա/Պ
7	Միջանկյալ հաշիվներ	7200	Գանձապետարանում փոխանցումների տարանցիկ հաշիվներ	Պ
		7300	Անճշտություններ պարունակող (չպարզված գումարներ) փոխանցումների հաշիվներ	Պ
8	Հատուկ հաշիվներ	8100	Դրամայնացման հաշիվներ	Պ
		8200	Դեպոզիտային հաշիվներ	Պ
9	Այլ հաշիվներ	9100	ՀԲ-ի տարեվերջի ազատ մնացորդ	Պ

Աղյուսակ 4.1. Գանձապետարանում վարվող հաշիվների համակարգը (հաշվային պլանը)

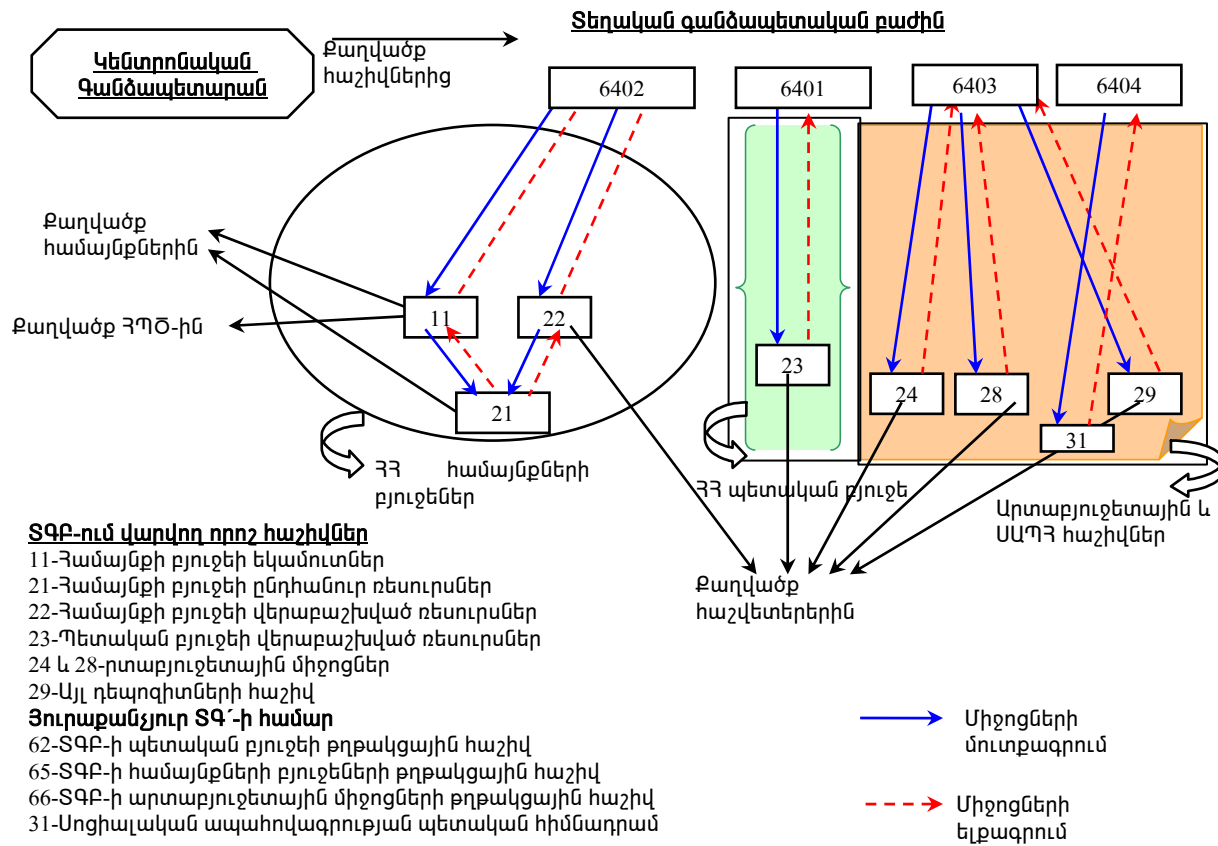
Ներկայացված աղյուսակում հաշիվն իրենից ներկայացնում է հաշիվների խումբ, որում ընդգրկվում են այդպիսի հայտանիշներ ունեցող հաշիվները: Գանձապետարանում կիրառվող հաշիվները կազմվում են Հայաստանի Հանրապետության բանկային համակարգում օգտագործվող հաշիվների տրամաբանությամբ: Դրանք կազմվում են 12 թվային նիշերից, որտեղ առաջին 3-ը (900) ցույց են տալիս, որ հաշիվը գտնվում է գանձապետարանում, հաջորդ 2 նիշը բացահայտում են գանձապետարանի ստորաբաժանումը, որտեղ վարվում է հաշիվը (օրինակ, 00՝ կենտրոնական գանձապետարան կամ 05՝ թիվ 2 ՏԳԲ և այլն), հաջորդ 6 նիշերից առաջին 2-ն օգտագործվում են հաշվի բաժինն արտացոլելու համար (օրինակ, 50՝ ՊԲ Եկամուտների հաշիվ), իսկ մյուս 4-ը բյուջետային դասակարգումը մասնակիորեն արտացոլելու համար (օրինակ, 1601՝ ՊԲ-ին ամրագրված պետական տուրք, որը գանձվում է դատարան հայցադիմումներ ներկայացնելու համար) և վերջին 12-րդ նիշն օգտագործվում է որպես բանալի՝ հաշվի համարը դարձնելով չկրկնվող:

Աղյուսակ 4.1-ում ներկայացված հաշիվներով գործառնությունների և համապատասխան թղթակցությունների մանրամասները ներկայացված են Հավելված Բ-ում:

Ինչ վերաբերում է բյուջեների կատարման համար օգտագործվող բյուջետային դասակարգման բոլոր մանրամասներին, ապա վերջիններս գանձապետարանի հաշվապահությունում դիտարկվում են որպես վերը ներկայացված հաշիվների ենթահաշիվներ, այնպես, որ յուրաքանչյուր հաշիվ միանշանակ բնութագրի բյուջետային դասակարգումը: Գանձապետարանի հաշվապահությունում օգտագործվող հաշիվներով գործառնությունների պարզեցված նկարագրությունը՝ կենտրոնական գանձապետարանի և տեղական գանձապետական բաժնի մասով ներկայացված են համապատասխանաբար Գծապատկեր 4.6-ում և Գծապատկեր 4.7-ում:

Փճապատկեր 4.6. Գանձապետական համակարգում օգտագործվող հաշիվներով գործառնությունների պարզեցված կառուցվածքը (ՎՆՏ-ի գանձապետարանում)

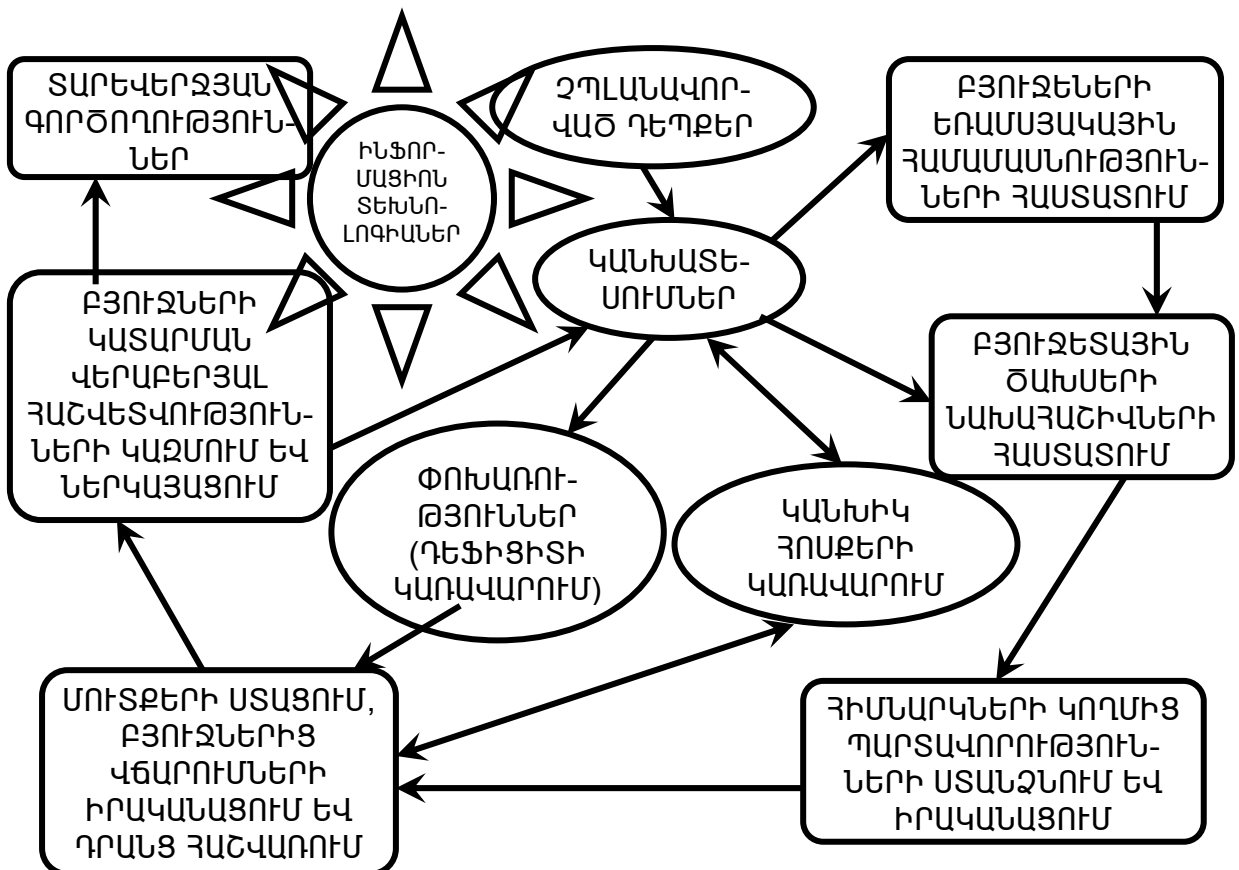

Գծապատկեր 4.7. Գանձապետական համակարգում օգտագործվող հաշիվներով գործառնությունների պարզեցված կառուցվածքը (տեղական գանձապետական բաժնում)

Գլուխ 5. Բյուջեների կատարման հիմնական փուլերը

Այժմ բյուջեների կատարման գործընթացը պարզաբանելու նկատառումով փորձենք փոքր-ինչ մանրամասնել դրա հիմնական փուլերը.

- Բյուջեների եռամսյակային համամասնությունների հաստատում
- Բյուջեների ծախսերի նախահաշիվների հաստատում
- Պետական և համայնքների հիմնարկների կողմից ֆինանսական պարտավորությունների ստանձնում և իրականացում
- Բյուջեների մուտքերի հաշվառում
- Բյուջեներից վճարումների հաշվառում
- Բյուջեների կատարման վերաբերյալ հաշվետվությունների կազմում և ներկայացում
- Տարեվերջյան գործողություններ:

Գծապատկեր 5.1. Բյուջեների կատարման հիմնական փուլերը

Բյուջեներից ծախսերի ֆինանսավորման կամ վճարումների կատարման փուլն իր հերթին պայմանականորեն բաժանվում է մի քանի ենթափուլերի.

- Հատկացում. դրամական միջոցների օգտագործման առավելագույն չափի սահմանում (պետական բյուջեի դեպքում՝ Ազգային ժողովի, իսկ համայնքի բյուջեի դեպքում՝ համայնքի ավագանու կողմից):
- Պարտավորության ստանձնում. հատկացումների շրջանակում պայմանագրի կամ այլ փաստաթղթի կնքման ճանապարհով (ԲՍԿ-ի կողմից):
- Ֆինանսավորում. ստանձնած պարտավորությունների համաձայն՝ նախնական հսկողության արդյունքներով վճարումների կատարման լիազորում (ՖԷՆ գանձապետարանի կողմից):
- Դրամարկղային ծախս. ֆինանսավորման սահմաններում վճարման իրականացում (ԲՍԿ-ի կողմից՝ գանձապետական հաշիվների միջոցով):
- Փաստացի ծախս. ապրանքների մատակարարման, ծառայությունների մատուցման, աշխատանքների կատարման հաստատում (ԲՍԿ-ի կողմից):

5.1. Բյուջեների եռամսյակային համամասնությունները

Օրենսդրությամբ սահմանված կարգով տարեկան բյուջեների հաստատումից հետո բյուջեների կատարման պատասխանատու գործադիր մարմինը հաստատում է բյուջեների եռամսյակային համամասնությունները: Եռամսյակային համամասնությունների հաստատումը՝ բյուջեների կատարման գործընթացի հրապարակայնության, թափանցիկության, կանխատեսելիության արդյունքում նաև արդյունավետության բարձրացմանը նպատակաուղղված միջոցառում է: Բյուջեի կատարման *եռամսյակային համամասնությունները* տարեկան ծրագրի (գործառական, գերատեսչական և տնտեսագիտական դասակարգումներով) բաշխումն է ըստ եռամսյակների: Պետական բյուջեի եռամսյակային համամասնությունների սահմանման պատասխանատուն Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունն է: Եռամսյակային համամասնությունները պետք է ընդունվեն պետական բյուջեի մասին օրենքն ուժի մեջ մտնելուց հետո 45 օրվա ընթացքում: Ընդ որում, պետական բյուջեի կատարման եռամսյակային համամասնությունները ենթադրում են, որ.

- մինչև բյուջետային տարվա սկիզբը պետական բյուջեն չհաստատվելու դեպքում՝ ծախսերը կատարվում են նախորդ տարվա բյուջեի համամասնություններով,

- նշված ծախսերը կարող են կատարվել, եթե դրանց ֆինանսավորման համար նախորդ տարվա պետական բյուջեով արդեն իսկ նախատեսված են եղել հատկացումներ,
- կառավարությունն իրավասու է չֆինանսավորել այն ծախսերը, որոնք չեն նախատեսվել տվյալ տարվա բյուջեի մասին իր կազմած օրենքի նախագծում,
- մինչև բյուջեների կատարման համամասնությունների հաստատումը, բյուջեները յուրաքանչյուր ամիս կատարվում են Հայաստանի Հանրապետության ֆինանսների և էկոնոմիկայի նախարարության սահմանած համամասնությամբ:

5.2. Բյուջետային ծախսերի նախահաշիվները

Եռամսյակային համամասնությունների հաստատմանը հաջորդող փուլը բյուջետային ծախսերի նախահաշիվների հաստատումն է: Բյուջետային ծախսերի նախահաշիվը սահմանվում է պետական հիմնարկների կողմից իրականացվող ծրագրերի ֆինանսավորման նպատակով բյուջեներից հատկացվող գումարների ծավալը, նպատակային նշանակությունը և եռամսյակային բաշխումը: Բյուջետային նախահաշիվն արտահայտում է պետական բյուջեի եռամսյակային համամասնություններով հաստատված ծախսերի գործառական դասակարգման առանձին ծրագրերի շրջանակներում պետական հիմնարկի կողմից իրականացման ենթակա ծախսերը՝ ըստ բյուջետային ծախսերի տնտեսագիտական դասակարգման հոդվածների: Հիմնարկներից համապատասխան բյուջեներից հատկացումները կարող են տրամադրվել, եթե դրանք նախատեսված են այդ հիմնարկների՝ սահմանված կարգով հաստատված և ՏԳԲ-ի կնիքով կնքված նախահաշիվներում:

Նախահաշիվների հաստատման պատասխանատուները բյուջետային հատկացումների գլխավոր կարգադրիչներն են, իսկ նախահաշիվների հաստատման մանրամասները սահմանված են գործող օրենսդրությամբ:

5.3. ՀՀ պետական բյուջեի փոփոխությունները

Բյուջեների հաստատման փուլում որոշակի ենթադրությունների հիման վրա կատարվում են կանխատեսումներ, որոնք իրենց հերթին հիմք են հանդիսանում բյուջետային ցուցանիշների համար: Եվ բնական է, որ բյուջեների կատարման ընթացքում կարող են ստեղծվել իրավիճակներ, երբ արված ենթադրությունները

շեղվում են ծրագրային մակարդակներից կամ նոր հանգամանքներ են ծագում, որոնք անհրաժեշտություն են առաջացնում փոփոխություններ կատարելու հաստատված բյուջեներում: Պետական բյուջեում փոփոխություններ կատարելու լիազորությունները գործող օրենսդրությամբ վերապահված են կառավարությանը: Եվ բյուջետային տարվա ընթացքում կառավարությունը (կամ կառավարության կողմից լիազորված մարմինը), իր իրավասությունների շրջանակում, կարող է փոփոխություններ կատարել հաստատված պետական բյուջեում: Ընդ որում, օրենսդրությամբ սահմանված կարգով կատարված փոփոխությունները հանդիսանում են հաստատված բյուջեի մաս: Սա չի նշանակում, որ Ազգային ժողովը չի կարող սահմանված կարգով նախաձեռնել հաստատված բյուջեներում փոփոխություններ կատարելու գործընթաց:

5.4. Բյուջետային ծախսերի սահմանափակումը (սեկվեսոր)

Բյուջետային ծախսերի սահմանափակումը (սեկվեսորը) բյուջետային տարվա տվյալ ժամանակահատվածում բյուջեներով նախատեսված ծախսերի տնտեսագիտական բոլոր հոդվածներով՝ օրենքով սահմանված կարգով և չափով համամասնական նվազեցումն է, բացառությամբ պետական բյուջեից համայնքների բյուջեներին ֆինանսական համահարթեցման սկզբունքով տրվող լրահատկացումների (դոտացիաների) և օրենքով պաշտպանված այլ ծախսերի (եթե այդպիսիք կան):

Սեկվեսորի մեխանիզմը գործադրվում է, եթե, պետական բյուջեի կատարման առաջին կիսամյակի արդյունքներով, պետական բյուջեի փաստացի մուտքերի հանրագումարը ավելի քան 25 տոկոսով ցածր է պետական բյուջեի կատարման համամասնություններով սահմանված կիսամյակային համապատասխան ցուցանիշից (բացառությամբ ՀՀ պետական բյուջեով նախատեսված նպատակային ծրագրերի իրականացման համար արտաքին աղբյուրներից ստացվող պաշտոնական ու մասնավոր տրանսֆերտների և (կամ) վարկերի ստացման ժամկետների՝ տվյալ բյուջետային տարվա սահմաններում հետաձգման դեպքերի): Ընդ որում, սեկվեսորի մեխանիզմը կիրառվում է պետական բյուջեի մասին օրենքում փոփոխություն կատարելու ճանապարհով:

5.5. Հիմնարկների ֆինանսական պարտավորությունները

Պետական և համայնքների հիմնարկների կողմից բյուջեների շրջանակում որևէ պարտավորություն ստանձնելը համարվում է իրավաչափ, եթե

պարտավորություն ստանձնելու փաստը հաստատված է տեղական գանձապետական բաժնի կողմից:

Բյուջեների եռամսյակային համամասնությունների և բյուջետային ծախսերի նախահաշիվների հաստատումից հետո սկսվում է հիմնարկների կողմից ֆինանսական պարտավորությունների ստանձնման փուլը: Վերջինս ենթադրում է, որ արդեն հաստատված բյուջեի շրջանակներում, ծախսող միավորներն ըստ իրենց կողմից կատարման ենթակա ծրագրերի, սկսում են ստանձնել ֆինանսական պարտավորություններ, որը նախատեսում է հետևյալ գործողությունների իրականացումը.

- ֆինանսական պարտավորությունների կատարման ժամանակացույցի կազմում և ներկայացում ՏԳԲ-ի հաստատմանը, ֆինանսական պարտավորությունների ստանձնում,
- համապատասխան պայմանագրից քաղվածքի ներկայացում ՏԳԲ:

5.5.1. Ֆինանսական պարտավորությունների կատարման ժամանակացույցը և պարտավորության ստանձնումը

Հիմնարկները, հաստատված նախահաշիվների շրջանակներում ծախսային պարտավորությունները ստանձնելու նպատակով, իրենց սպասարկող ՏԳԲ են ներկայացնում ֆինանսական պարտավորությունների կատարման ժամանակացույց: Ապրանքների, աշխատանքների և ծառայությունների ձեռքբերման, ինչպես նաև այլ քաղաքացիաիրավական պայմանագրերի համար վճարման ժամանակացույցերը հաստատվում են ըստ առանձին գնման (պայմանագրի) առարկաների: Վճարման ժամանակացույցերը ՏԳԲ-ներում համեմատվում են հաստատված նախահաշիվների հետ և ՏԳԲ-ի կողմից հաստատվում միայն նախահաշվի համապատասխան տնտեսագիտական հոդվածներով գումարների առկայության պայմաններում: Վճարման ժամանակացույցը հաստատվելուց հետո, և միայն դրան համապատասխան, հիմնարկն իրավունք ունի ստանձնել ֆինանսական պարտավորություններ:

5.5.2. Պայմանագրից քաղվածքը

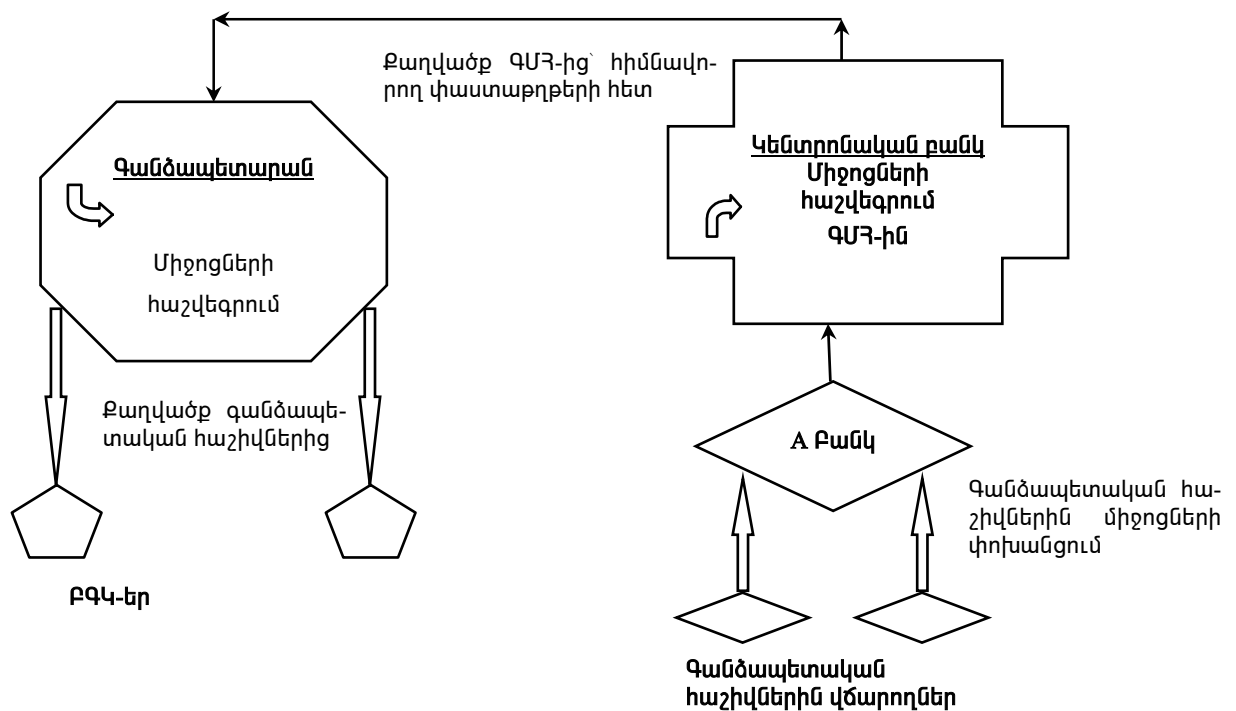
Հիմնարկները, սահմանված կարգով պայմանագրերի կնքումից հետո, իրենց սպասարկող տեղական գանձապետական բաժիններ են ներկայացնում կնքված պայմանագրերից քաղվածքները: Պայմանագրերից քաղվածքների ձևերը և ներկայացման ընթացակարգերը սահմանված են գործող օրենսդրությամբ:

Պայմանագրի քաղվածքով նախատեսված հատկացումները (վճարումները) ՏԳԲ-ում համեմատվում են արդեն հաստատված վճարման ժամանակացույցի հետ: Եթե քաղվածքում նախատեսված հատկացումները չեն գերազանցում վճարման ժամանակացույցով հաստատված ցուցանիշները, և այն կազմված ու ներկայացված է սահմանված կարգով, ապա ՏԳԲ-ն դրոշմակնիքով հաստատում է քաղվածքը:

Պայմանագրի քաղվածքը, իսկ քաղաքացիաիրավական պայմանագրերի խմբին չդասվող ծախսերի դեպքում՝ վճարման ժամանակացույցը հանդիսանում են վճարումների իրականացման հիմք:

5.6. Բյուջեների մուտքերի հաշվառումը

Բյուջեների մուտքերի հաշվառումը կազմակերպում է գանձապետարանը՝ դրա համար նախատեսված գանձապետական հաշիվները վարելու և սահմանված ընթացակարգերն ապահովելու միջոցով: Ինչպես արդեն նշվել է բյուջեների կառուցվածքը դիտարկելիս, բյուջեների մուտքերն են՝ եկամուտները, բյուջեների միջոցների տարեսկզբի ազատ մնացորդը, բյուջետային վարկերի և փոխատվությունների վերադարձից մուտքերն ու փոխառու և ներգրավված այլ դրամական միջոցները: Վճարողների կողմից առևտրային բանկերի միջոցով գանձապետական հաշիվներին միջոցների փոխանցման պարզեցված պատկերը ներկայացված է ստորև (Գծապատկեր 5.2):

Գծապատկեր 5.2. Միջոցների հաշվեգրումը գանձապետարանում վարվող հաշիվներին

5.6.1. Բյուջեների եկամուտների հավաքման համար պատասխանատու մարմինները

Բյուջեների եկամուտների (մուտքերի) հավաքման համար պատասխանատու են Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրության համաձայն այդ լիազորությամբ օժտված պետական կառավարման և տեղական ինքնակառավարման մարմինները: Դրանք պատասխանատու են համապատասխան բյուջեներով նախատեսված ու բյուջե փոխանցման ենթակա եկամուտների (մուտքերի)՝ ամբողջությամբ և ժամանակին համապատասխան բյուջե փոխանցման համար: ՀՀ պետական բյուջեի եկամուտների (մուտքերի) հավաքման համար պատասխանատու մարմինների ցանկը սահմանում է կառավարությունը:

Բյուջեների եկամուտների հաշվառումը կազմակերպում է գանձապետարանը՝ այդ նպատակով բացված գանձապետական եկամտային (մուտքային) հաշիվների վարման միջոցով: Այլ կերպ՝ գանձապետարանը պատասխանատու է բյուջեների եկամուտներն ըստ եկամտատեսակների հաշվառման, իսկ գանձող մարմինները՝ նաև ըստ վճարողների հաշվառման համար: Բյուջեների եկամուտների հաշվառման հիմքը գանձապետական միասնական հաշվին եկամտի (մուտքի) հաշվեգրումն է: Բյուջեներով հաստատված եկամուտների մեծությունը չի հանդիսանում տվյալ եկամտատեսակի ձևավորման համար սահմանված տարեկան առավելագույն չափ: Սա նշանակում է, որ սահմանված կարգով ձևավորված բյուջետային եկամուտները պարտադիր կարգով մուտքագրվում են համապատասխան գանձապետական հաշվին:

5.6.2. Բյուջեների մուտքերի (բացառությամբ եկամուտների) հավաքման համար պատասխանատու մարմինները

Բյուջեների միջոցների տարեսկզբի ազատ մնացորդի հաշվառման պատասխանատուն Հայաստանի Հանրապետության ֆինանսների և էկոնոմիկայի նախարարության գանձապետարանն է:

Բյուջետային վարկերի և փոխատվությունների վերադարձից մուտքերի հաշվառման, հսկողության պատասխանատուները այն մարմիններն են, որոնք իրականացրել են վարկերի և փոխատվությունների տրամադրումը:

Ինչ վերաբերում է փոխառու և ներգրավված այլ դրամական միջոցներին, ապա այստեղ նկատի են առնվում հետևյալ երկու տեսակի միջոցները.

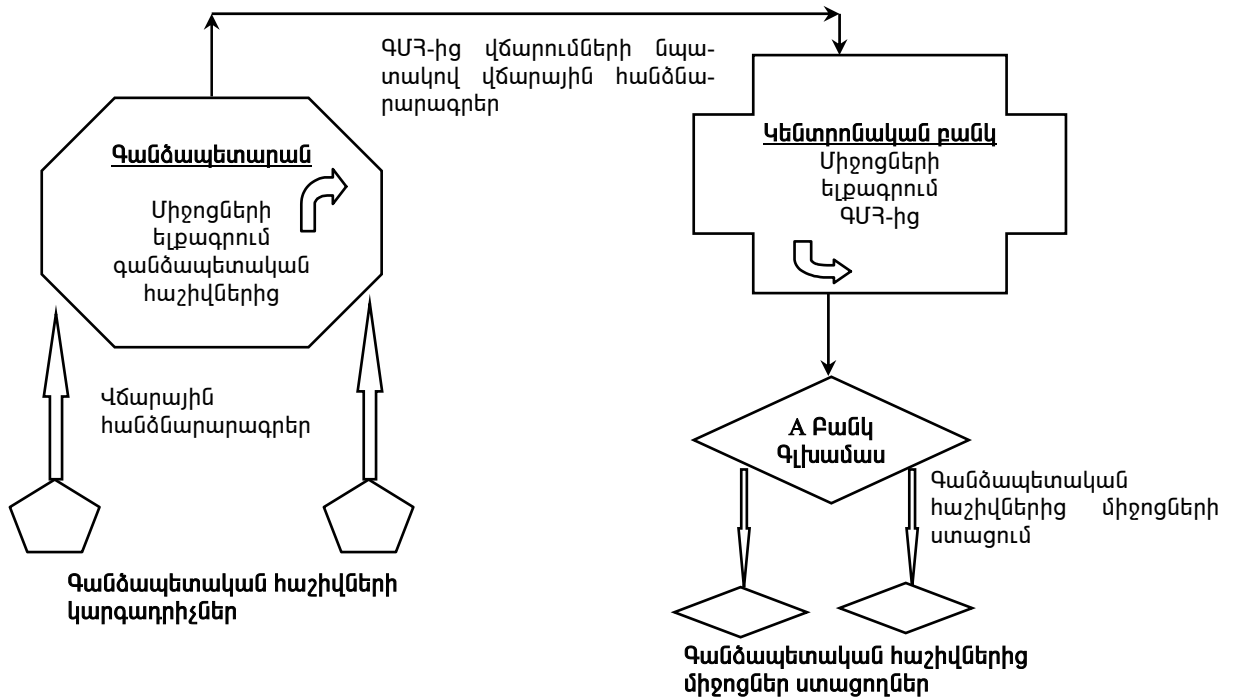
- բյուջեի պակասուրդը ֆինանսավորելու նպատակով ներգրավված միջոցները,
- նպատակային (բյուջետային որոշակի) ծրագրեր ֆինանսավորելու համար ներգրավված միջոցները:

Բյուջեի պակասուրդը ֆինանսավորելու նպատակով ներգրավված միջոցների հաշվառման պատասխանատուն Հայաստանի Հանրապետության ֆինանսների և էկոնոմիկայի նախարարության գանձապետարանն է: Իսկ նպատակային ծրագրերի ֆինանսավորման համար ներգրավված միջոցների հաշվառման պատասխանատուները այդ ծրագրերը իրականացնող մարմիններն են:

5.7. Բյուջեներից վճարումների հաշվառումը

Բյուջեներից ելքերի հաշվառումը նույնպես կազմակերպում է գանձապետարանը՝ դրա համար նախատեսված գանձապետական հաշիվները վարելու և սահմանված ընթացակարգերն ապահովելու միջոցով:

Գանձապետական հաշիվներից վճարումների (ելքերի) իրականացման պարզեցված պատկերը ներկայացված է Գծապատկեր 5.3-ում:

Գծապատկեր 5.3. Միջոցների ելքագրումը գանձապետարանում վարվող հաշիվներից

Բյուջեներից ելքերը կատարվում են հաշվետերերի կողմից գանձապետարան ներկայացված վճարման հանձնարարագրերի և վճարումները հիմնավորող փաստաթղթերի առկայության դեպքում:

5.7.1. Վճարման հանձնարարագիրը և վճարումը հիմնավորող փաստաթղթերը

Հիմնարկները, ստանձնած ֆինանսական պարտավորությունների շրջանակներում գանձապետական հաշիվներից վճարումներ իրականացնելու նպատակով, սահմանված վերջնաժամկետից առաջ ՏԳԲ են ներկայացնում վճարման հանձնարարագիրը և հիմնավորող փաստաթղթերը: ՏԳԲ-ն ընդունում է ներկայացված փաստաթղթերը, եթե դրանք կազմված են սահմանված կարգին համապատասխան: Ընդ որում, ներկայացված վճարումները չեն կարող գերազանցել ծախսերը հիմնավորող փաստաթղթերում առկա գումարները, ինչպես նաև պայմանագրի քաղվածքով, իսկ քաղաքացիաիրավական պայմանագրերի խմբին չդասվող ծախսերի դեպքում՝ վճարման ժամանակացույցով հաստատված հատկացումները (ըստ ժամանակացույցի):

Զծանրաբեռնելով նյութը՝ նշենք, որ գործող օրենսդրությամբ սահմանված են գանձապետարանի կողմից վճարումներն իրականացնելու ընթացակարգերի

բոլոր գործնական մանրամասները: Գանձապետարանը ապահովում է որևէ վճարման կատարում, եթե դրա համար ներկայացված փաստաթղթերը բավարարում են գործող օրենսդրությամբ սահմանված պահանջները:

5.7.2. Գանձապետական հաշիվներից կանխիկ ձևով վճարումների իրականացումը

Կանխիկի շրջանառությունը տնտեսության մեջ սահմանափակելու նկատառումով՝ գանձապետական հաշիվներից կանխիկ դրամով վճարումներ կատարվում են բյուջետային ծախսերի տնտեսագիտական դասակարգման միայն սահմանափակ թվով հոդվածներով կամ, որոշ դեպքերում, կառավարության սահմանած չափաքանակների շրջանակներում: Ուշադրության է արժանի, թերևս, գանձապետական հաշիվներից կանխիկ վճարումների իրականացման համակարգը: Բյուջեների կատարման ընթացքում կանխիկ դրամի պահանջը բավարարելու նպատակով՝ Հայաստանի Հանրապետության ֆինանսների և էկոնոմիկայի նախարարությունը պայմանագրային հիմունքներով հարաբերվում է Հայաստանի Հանրապետության առևտրային բանկերի հետ: Իսկ պայմանագրի առարկան տվյալ դեպքում հետևյալն է. առևտրային բանկը ՏԳԲ-ի հայտի հիման վրա իր սեփական միջոցներից կանխիկ է տրամադրում ՏԳԲ-ի լիազորած անձին և իր տրամադրած միջոցների ստացման պահանջ է ներկայացնում ՏԳԲ-ին: ՏԳԲ-ն օգտագործված կանխիկի վերաբերյալ տեղեկատվությունը ներկայացնում է ԿԳ-ին, և վերջինս այդ միջոցները փոխանցում է առևտրային բանկին: Այս պայմանագրերի հիմքում ընկած են շուկայական մեխանիզմներ, և յուրաքանչյուր բանկի հետ կնքված պայմանագրով սահմանված է նաև կանխիկ միջոցների սպասարկման գինը (արժեքը), որոնք գանձապետարանը վճարում է տվյալ բանկին: Ընդ որում, պայմանագրերով սահմանված են նաև տույժերի, տուգանքների մեխանիզմները, որոնք կիրառվում են, եթե կողմերից մեկը չի կատարում իր պարտավորությունները:

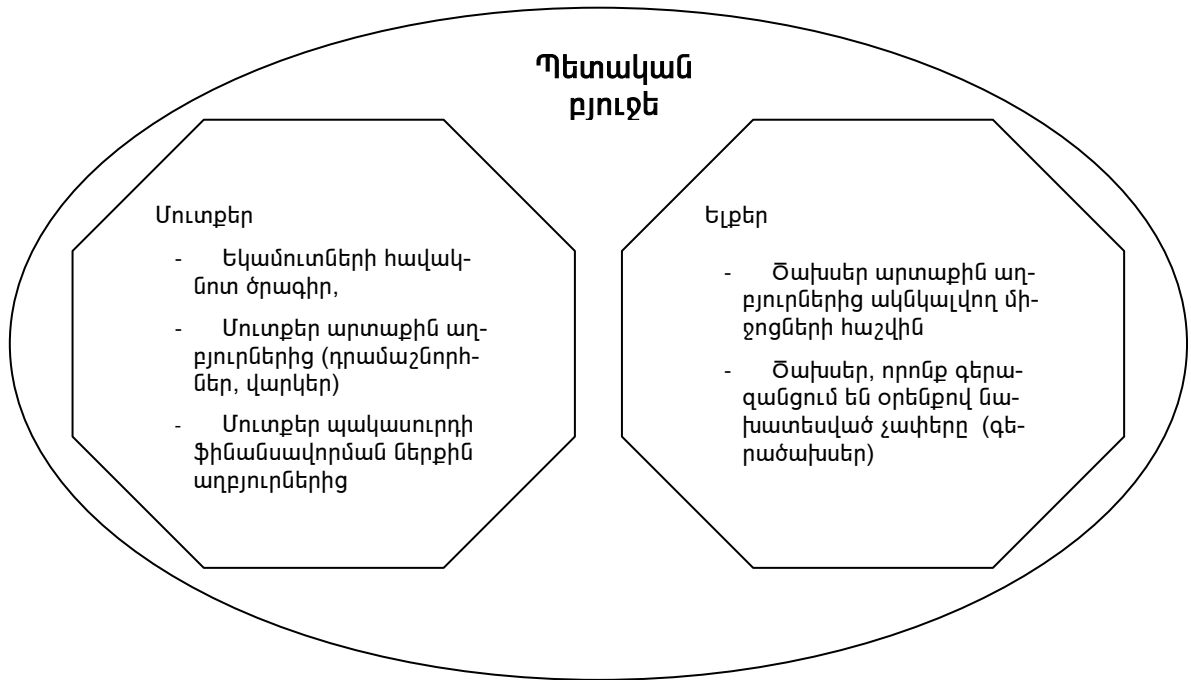
5.8. Բյուջեների պարտքերը

Բյուջեների պարտքերը գոյանում են բյուջեներով նախատեսված ծախսերի շրջանակներում ստանձնած պարտավորությունների դիմաց սահմանված ժամկետներում վճարումներ չկատարելու հետևանքով: Այժմ, կարևորելով բյուջետային պարտքերի հիմնախնդիրը, փորձենք փոքր-ինչ մանրամասնել դրանց առաջացման հիմնական պատճառները:

Դեռևս տարիներ առաջ, երբ Հայաստանի Հանրապետությունում սաղմնային վիճակում էին գտնվում ֆինանսական բնագավառի անկյունաքարեր հանդիսացող այնպիսի համակարգերի ներդրման գործընթացները, ինչպիսիք են՝ գանձապետարանը, պետական կարիքների համար գնումների համակարգը, գործնական տեսակետից պետական բյուջեի կատարման ընթացքում բյուջետային ծախսերի գծով ժամկետանց պարտավորությունների (այսուհետև՝ պարտքեր) կանխարգելումը բարդ հիմնախնդիր էր: Պետական բյուջեի ծախսերի գծով պարտքերի գոյացման ռիսկերը պայմանավորվում են մի քանի հիմնական գործոններով.

- Պետական բյուջեի եկամուտները կանխատեսվում են հավակնոտ մակարդակով, սակայն բյուջետային տարվա ընթացքում ենթադրությունները կամ դրանց մի մասը, որոնց հիման վրա կանխատեսումներ են կատարվել, շեղվում են ծրագրային մակարդակից և արդյունքում արձանագրվում է պետական բյուջեի եկամուտների թերակատարում:
- Պետական բյուջեով, որպես կանոն, նախատեսվում են նաև մուտքեր արտաքին աղբյուրներից՝ պաշտոնական տրանսֆերտների (դրամաշնորհների) կամ վարկերի տեսքով, որոնք, մեծ մասամբ, հիմնված են լինում ոչ թե որոշակի իրավական հիմք ներկայացնող միջազգային համաձայնագրերի վրա, այլ պայմանական բնույթ են կրում և ենթադրվում է, որ Հայաստանի Հանրապետության կողմից որոշակի պարտավորությունների կատարման դեպքում դոնորները կտրամադրեն այդ միջոցները:
- Պետական բյուջեի ծախսային մասում, թեև ինչպես վերը ներկայացված երկու գործոններն են հուշում՝ ակնհայտ է մուտքային մասի թերակատարման ռիսկը, այդուհանդերձ նախատեսվում են ծախսային ծրագրեր՝ կանխատեսված բոլոր մուտքերի դիմաց:
- Պետական բյուջեի պակասուրդի ֆինանսավորումը, բացի արտաքին աղբյուրներից ստացվող վերը ներկայացված վարկային միջոցներից, նախատեսվում է իրականացնել նաև ներքին աղբյուրների հաշվին (օրինակ՝ պետական արժեթղթերի հաշվին), որը, սակայն, ֆինանսական շուկայի ցուցանիշների՝ ծրագրվածից շեղման արդյունքում երբեմն հնարավոր չի լինում ապահովել:

- Պետական բյուջեի ծախսային մասի կատարման ընթացքում կարևորվում են ֆինանսական կարգապահության խնդիրը և նախնական հսկողության տարրը, որի անբավարար աստիճանի դեպքում հնարավոր է բյուջետային ծախսերի համար օրենքով նախատեսված չափերի գերազանցում կամ, այլ կերպ ասած՝ գերածախսերի առաջացում:

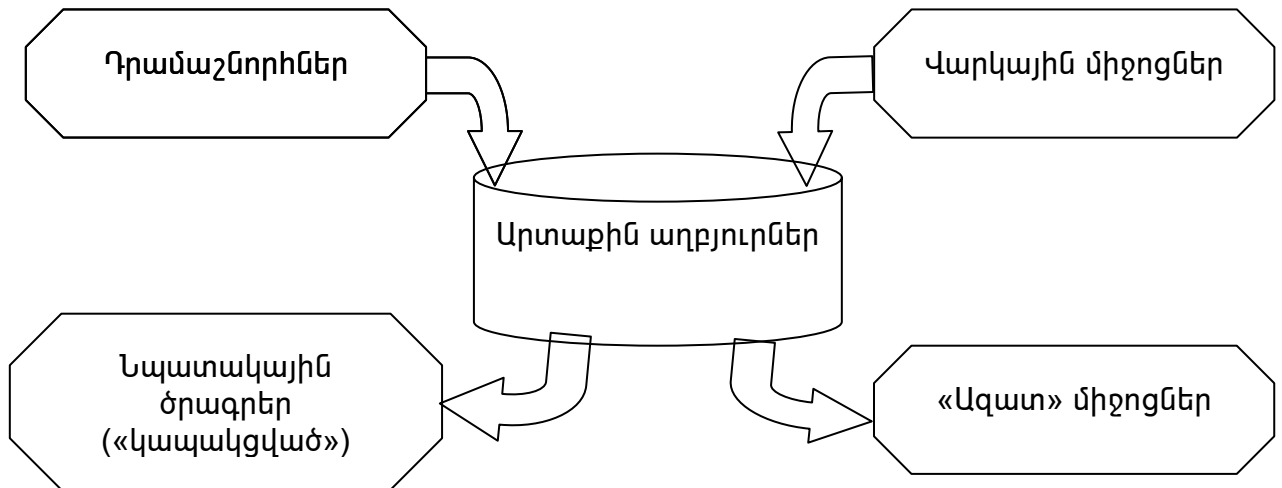

Գծապատկեր 5.4. Պետական բյուջեի կատարման առանձին ռիսկեր

Այսպիսով, ակներև է այն հանգամանքը, որ որոշակի գործոններ գտնվում են կառավարության գործունեությունից անուղղակի կախման մեջ և ամբողջությամբ չէ, որ կառավարելի են: Մենք չենք դիտարկի պետական բյուջեի եկամուտների և պակասուրդի ֆինանսավորման աղբյուրներից ակնկալվող մուտքերի կանխատեսման, դրա հիմքում ընկած ենթադրությունների և ծրագրային ցուցանիշների համեմատ դրանց փաստացի մեծությունների հնարավոր շեղումների խնդիրը: Կարևոր ենք համարում ուշադրություն հրավիրել արտաքին աղբյուրներից ակնկալվող միջոցների հաշվին իրականացման ենթակա ծախսերի և հնարավոր գերածախսերի խնդրին՝ ձեռնպահ մնալով պարտքերի կուտակման և չվճարումների շղթայի առաջացման բացասական հետևանքների վերաբերյալ մանրամասներից:

5.8.1. Արտաքին աղբյուրներից ակնկալվող միջոցների հաշվին կատարվող ծախսերի գծով պարտքերի կուտակման պատճառները և հիմնախնդրի հնարավոր լուծումները

Ինչպես նշվել է, պետական բյուջեն արտաքին աղբյուրներից կարող է ստանալ պաշտոնական տրանսֆերտներ կամ վարկային միջոցներ: Վերջիններս իրենց հերթին կարող են լինել երկու տեսակի՝ պետության կողմից կնքված տարբեր համաձայնագրերի շրջանակներում նպատակային ծրագրերի ֆինանսավորման համար նախատեսված միջոցներ և պետությանը պետական բյուջեի դրամական միջոցների անբավարարության խնդիրը կարգավորելու համար տրամադրվող միջոցներ՝ առանց որևէ որոշակի ծրագրի ամրակցվելու (այսուհետև՝ «ազատ» միջոցներ):

Գծապատկեր 5.5. Արտաքին աղբյուրներից ստացվող միջոցները և օգտագործման տեսակները

Նպատակային ծրագրերի գծով միջոցների ստացումն ու օգտագործումը կարգավորվում է կոնկրետ համաձայնագրով և, ըստ էության, որևէ խնդիր չի առաջացնում: Որպես կանոն, այդ միջոցները ստացվում են ծրագրով նախատեսված միջոցառումների համար փաստացի կատարված ծախսերի չափով: Ուշագրավ է «ազատ» միջոցների ստացման խնդիրը: Այս դեպքում, որպես կանոն, միջոցների տրամադրումը նախատեսվում է ոչ թե կոնկրետ միջպետական կամ միջազգային համաձայնագրի, այլ որոշակի պայմանականությունների շուրջ ձեռք բերված համաձայնությունների արդյունքում: Պարզաբանենք: Այսպիսի միջոցներ տրամադրելու մտադրություն հայտնած պետության կամ միջազգային կառույցի (այսուհետև՝ դոնոր) և ստանալ հավակնող պետության միջև փոխհամաձայնեցվում են բազում չափանիշներ և պայմաններ, որից հետո դոնորը

համաձայնեցված չափով և ժամկետներում կֆինանսավորի պետական բյուջեն: Ակնհայտ է, որ այս դեպքում «ազատ» միջոցների ստացումը կախված կլինի ոչ միայն որոշակի ծրագրի գծով կատարված ծախսերից, այլ նաև այն հանգամանքից, թե պետությանը որքանով կհաջողվի բավարարել փոխհամաձայնեցված չափանիշները: «Ազատ» միջոցների ստացման ռիսկայնությունը թեև բարձր է, սակայն, քանի որ ներառվում են պետական բյուջեում, դրանց դիմաց նախատեսվում են նաև ծախսեր: Այսպիսի բյուջեի կազմման դեպքում, եթե հաշվի չենք առնում այլ գործոնների ազդեցությունը, հնարավոր են հետևյալ ելքերը.

- Պետությանը հաջողվում է ապահովել դոնորի առջև իր ստանձնած պարտավորությունների կատարումը և ժամանակին ու համաձայնեցված չափով ստանում է «ազատ» միջոցները:
- Պետությանը չի հաջողվում ապահովել դոնորի առջև իր ստանձնած պարտավորությունների կատարումը և «ազատ» միջոցները չեն տրամադրվում:

Առաջին ելքը, բնականաբար, որևէ խնդիր չի առաջացնում, իսկ ահա երկրորդ դեպքում ծագում է բյուջետային պարտքերի կուտակման ռիսկը, քանի որ ինչպես այդ միջոցների ստացումը, այնպես էլ դրանց հաշվին ծախսերը նախատեսված են բյուջեում, իսկ ծախսերն ամրակցված չեն որևէ մուտքի տեսակի և կատարվում են ավտոմոնոն ռեժիմում՝ պահպանելով դրա համար օրենսդրությամբ սահմանված ընթացակարգերը: Փաստորեն, մուտքերով չապահովված այդ ծախսերի կատարման հետևանքով, պետությունը բյուջետային ծախսերի գծով պարտքեր է կուտակում: Սակայն նման իրավիճակն անխուսափելի չէ: Դիտարկենք երկու մոտեցում, որոնց կիրառման դեպքում հնարավոր է նվազեցնել արտաքին աղբյուրներից ակնկալվող միջոցների չստացման հետևանքով առաջացող բյուջետային պարտքերի գոյացման ռիսկը:

Առաջին մոտեցումը պետական բյուջեի ծախսերը երկու մասի բաժանելու հնարավորությունն է: Ծախսեր, որոնք «կապված չեն» արտաքին աղբյուրներից ստացվող «ազատ» միջոցների հետ և ծախսեր, որոնք կկատարվեն այն դեպքում, երբ արտաքին աղբյուրներից նախատեսված «ազատ» միջոցները ստացվեն: Կամ այլ կերպ ասած՝ երբ նախատեսված «ազատ» միջոցների չափով ծախսեր ամրակցվեն այդ միջոցներին և կատարվեն բացառապես դրանց հաշվին: Այսպիսի մոտեցման գործնական կիրառությունը լուրջ դժվարությունների տեղիք կարող է

տալ, քանի որ ծախսերի կատարումը ենթադրում է որոշակի գործընթաց, սկսած՝ բյուջեում նախատեսելուց և պարտավորություններ ստանձնելուց, վերջացրած՝ վճարումներով և հաշվապահական ձևակերպումներով: Իսկ «ազատ» միջոցների ստացումը, ինչպես արդեն նշել ենք, կախված է պետության՝ որոշակի պայմաններին և չափանիշներին բավարարելու աստիճանից, որը որոշ դեպքերում կարող է հնարավոր չլինել բյուջետային տարվա սկզբում, ինչի հետևանքով «ազատ» միջոցների հետ «ամրակցված» ծախսերը ֆիզիկապես չեն կարող իրականացվել բյուջետային տարվա ընթացքում: Այսինքն՝ բյուջետային ծախսերի կատարումը ժամանակին չսկսելու դեպքում դրանք չեն հասցնի կատարվել, իսկ սկսելը ռիսկ է պարունակում, քանի որ «ազատ» միջոցների չստացվելու պարագայում բյուջետային պարտքեր կգոյանան:

Երկրորդ մոտեցումը արտաքին աղբյուրներից ակնկալվող «ազատ» միջոցների հաշվին պետական բյուջեում ծախսեր չնախատեսելն է: Այսինքն՝ նախատեսել այդպիսի միջոցների ստացումը, միաժամանակ սահմանելով, որ ստացման դեպքում դրանք չեն օգտագործվի, այլ կմնան որպես բյուջետային տարվա վերջի դրությամբ պետական բյուջեի ազատ միջոցներ և կօգտագործվեն հաջորդ տարվա բյուջեում՝ ծախսերի ֆինանսավորման նպատակով: Այս մոտեցումն առաջին հայացքից կարող է գնահատվել որպես դրամական միջոցների անարդյունավետ օգտագործում: Սակայն հաշվի առնելով, որ այս դեպքում արտաքին աղբյուրներից ակնկալվող «ազատ» միջոցների չստացման արդյունքում բյուջետային պարտքեր չեն գոյանա, ինչպես նաև այն, որ անգամ բյուջետային տարվա ընթացքում ողջամիտ ժամկետում «ազատ» միջոցների ստացման դեպքում կարող են լրացումներ կատարվել պետական բյուջեում և լրացուցիչ ծախսեր նախատեսվել, այս մոտեցման կիրառումը, ընդհանուր առմամբ, ավելի ընդունելի կարող է լինել:

5.8.2. Պետական բյուջեով նախատեսված ծախսերի չափաքանակների գերազանցման հետևանքով պարտքերի կուտակման պատճառները և հիմնախնդրի հնարավոր լուծումները

Ըստ երևույթին, երկուսն են այն հիմնական պատճառները, որոնք կարող են բյուջետային ծախսերի համար օրենքով նախատեսված չափերի գերազանցում կամ, այլ կերպ ասած՝ գերածախսեր առաջացնել: Որպես օբյեկտիվ պատճառ կարող է գնահատվել այն հանգամանքը, երբ որևէ պետական մարմնի գործառույթի կամ բյուջետային ծրագրի իրականացման համար օրենսդրությամբ

սահմանված և օբյեկտիվորեն անհրաժեշտ պահանջներ կան, սակայն բյուջեով նախատեսված միջոցները չեն բավարարում այդ պահանջներն ապահովելու համար (խոսքը չի վերաբերում թվային ցուցանիշների հաշվարկման մեթոդաբանության հարցում գործառույթի կամ ծրագրի իրականացման և բյուջեի համար պատասխանատու պետական մարմինների միջև հնարավոր անհամաձայնություններին): Փաստորեն, հակասություն է առաջանում օրենսդրության բյուջետային և այլ հատվածների միջև այն առումով, որ մի կողմից բյուջեն սահմանափակում է լրացուցիչ ծախս անելու իրավունքը, մյուս կողմից՝ կոնկրետ գործառույթը կամ ծրագիրը կարգավորող օրենսդրությունը պահանջում է ծախսի կատարում: Այսպիսի դեպքերում, որպես խնդրի լուծման տարբերակ է դիտարկվում բյուջետային ծախսի ավելացման կամ տվյալ գործառույթի, ծրագրի կասեցման հնարավորությունը: Հակառակ դեպքում պարտքի կուտակումն ու դրա բացասական հետևանքներն անխուսափելի են: Այլ կերպ ասած՝ գնահատվում է տվյալ գործառույթի կամ ծրագրի գերակայության աստիճանը և ըստ այդմ որոշում կայացվում կա՛ն կասեցնել այն, կա՛ն ֆինանսավորել՝ լրացուցիչ միջոցներ նախատեսելով:

Որպես սուբյեկտիվ պատճառ կարող է գնահատվել բյուջետային կարգապահության ցածր մակարդակը, երբ պատասխանատուների կողմից բյուջետային սահմանափակումների նկատմամբ անփույթ վերաբերմունքը հանգեցնում է բյուջետային ծախսերի չափաքանակների գերազանցման: Այն երկրներում, որտեղ գործում է բյուջեների կատարման կենտրոնացված համակարգ և մեր երկրի գանձապետարանի նման կառույց, որ կազմակերպում է բյուջեներից վճարումների կատարումը, սուբյեկտիվ պատճառներով հնարավոր գերածախսերը կանխարգելելու տեսակետից կարևորվում է բյուջետային պարտավորությունների գրանցման և մոնիթորինգի միջոցով ծախսերի նկատմամբ նախնական հսկողություն իրականացնելու համակարգի ներդրման անհրաժեշտությունը: Այլ կերպ ասած՝ պետական բյուջեով նախատեսված ցանկացած ծախսային ծրագրի գծով բոլոր գործառնությունները՝ նախահաշվի հաստատումից մինչև փաստացի ծախսերի դիմաց վճարումների կատարման փուլը, արտացոլվում են գանձապետարանում և գնահատվում յուրաքանչյուր փուլում կատարված գործառնությունների համապատասխանությունը օրենսդրությամբ սահմանված ընթացակարգերին: Այդպիսի համակարգի կիրառությունը կարող է նախադրյալներ ստեղծել սուբյեկտիվ պատճառների

հետևանքով գերաժախսերի առաջացման հնարավորությունը նվազեցնելու համար:

5.9. Բյուջեների կատարման նկատմամբ նախնական հսկողությունը

Երբեմն հայեցակարգային շփոթության կամ գուցե ցանկալի մեկնաբանության պատճառով բյուջեների կատարման նախնական հսկողության համակարգը դիտարկվում է որպես բյուջետային պարտքերի կանխարգելման գործիք: Իրականում, նախնական հսկողության համակարգը հնարավորություն է ընձեռում ապահովելու միջոցների պարտադիր ելքագրումը գանձապետական հաշիվներից՝ բացառապես օրենսդրությամբ սահմանված պահանջներին համապատասխան հիմքերի առկայության դեպքում: Բացի այդ, նախնական հսկողությունը ցանկացած պահի դրությամբ բյուջեների շրջանակներում ստանձնած պարտավորությունների վերաբերյալ տեղեկատվություն ստանալու հնարավորություն է տալիս, որը կարող է օգտագործվել բյուջեների կառավարման տարբեր գործառույթների բարելավման, օրինակ՝ կանխիկ հոսքերի կառավարման արդյունավետությունը բարձրացնելու նպատակով: Հայաստանի Հանրապետությունում բյուջեների կատարման նկատմամբ նախնական հսկողությունն իրականացնում է գանձապետարանը: Գանձապետարանը նախնական հսկողությունն իրականացնում է բյուջեների կատարման կարգով իրեն վերապահված լիազորությունների շրջանակներում. նախքան գանձապետական հաշիվներից ֆինանսական միջոցների ելքագրումը, գանձապետարանում գնահատվում է ԲՍԿ-ների կողմից իրականացվող ֆինանսական գործառույթների համապատասխանությունը բյուջեների կատարման գործընթացը կարգավորող օրենքներով և այլ ակտերով սահմանված պահանջներին:

5.10. Տարեվերջյան գործողությունները

Հայաստանի Հանրապետությունում բյուջետային տարին սկսվում է յուրաքանչյուր տարվա հունվարի 1-ից և ավարտվում նույն տարվա դեկտեմբերի 31-ին: Դեկտեմբերի 30-ից հետո ԲՍԿ-ներին չի թույլատրվում ստանձնել ֆինանսական նոր պարտավորություններ, իսկ ՏԳԲ-ն չի ընդունում պարտավորությունների կատարման նոր փաստաթղթեր: Գործող օրենսդրությամբ նախատեսվում է, որ.

- Հայաստանի Հանրապետության ֆինանսների և էկոնոմիկայի նախարարությունը մինչև տվյալ տարվա դեկտեմբերի 31-ը պետք է ապահովի սահմանված կարգով ստանձնած ֆինանսական

պարտավորությունների դիմաց վճարումների իրականացումը՝ ԳՄՀ-ում առկա միջոցների շրջանակներում,

- գանձապետական ծախսային հաշիվների և ԲՍԿ-ների դրամարկղներում առկա մնացորդը բյուջետային տարվա վերջին աշխատանքային օրվա ավարտին պետք է փոխանցվի հաջորդ տարվա բյուջե՝ որպես բյուջեի տարեսկզբի ազատ մնացորդ:

5.11. Եզրափակիչ շրջանառությունը

Բյուջետային տարվան հաջորդող տարվա առաջին ամսվա ընթացքում, Հայաստանի Հանրապետության կառավարության որոշմամբ կարող է շարունակվել նախորդ բյուջետային տարվա գծով գործառնությունների ձևակերպումը, որն անվանվում է նաև եզրափակիչ շրջանառություն:

Եզրափակիչ շրջանառության դեպքում տարեվերջյան գործողությունները, (բացառությամբ ֆինանսական նոր պարտավորությունների ստանձնման) երկարաձգվում են մինչև եզրափակիչ շրջանառության վերջնաժամկետը:

Եզրափակիչ շրջանառության ընթացքում տվյալ տարվա բյուջեներով նախատեսված ծախսերը կատարվում են միայն տվյալ տարվա համապատասխան բյուջեների դրամական մուտքերի հաշվին:

Գլուխ 6. Արտաբյուջետային միջոցները և դրանց շրջանառումը

Արտաբյուջեները սահմանվում են որպես միջոցներ, որոնք «պայմանականորեն» չեն ներառվում պետական և համայնքների բյուջեներում: Արտաբյուջետային միջոցներն օգտագործվում են այն դեպքերում, երբ.

- ինչ-ինչ նկատառումներից ելնելով, ըստ էության, պետական կամ համայնքի բյուջեի եկամուտներ հանդիսացող միջոցները նպատակահարմար է առանձնացնել համապատասխան բյուջեից և այդ միջոցների հաշվին կատարել, ըստ էության, տվյալ բյուջեի ծրագիր հանդիսացող, բայց կրկին ինչ-ինչ նկատառումներով պայմանավորված առանձնացված ծախսեր,
- բյուջետային (հանրային) հատվածի բաղկացուցիչ հանդիսացող մարմինը (հիմնարկը) ծառայություններ է մատուցում, որոնց դիմաց ստանում է որոշակի եկամուտներ և կատարում ծախսեր:

Ներկայացված երկու դեպքերում էլ միջոցները կարող են գնահատվել որպես բյուջետային միջոցներ, քանի որ դրանք գոյանում են հանրային սեփականության օգտագործման արդյունքում, սակայն, ինչպես արդեն նշվեց, անվանվում են արտաբյուջետային միջոցներ, քանի որ շրջանառվում են պետական բյուջեից առանձնացված հաշիվներով:

Որպես կանոն, արտաբյուջետային միջոցների առկայությունը որևէ բյուջետային համակարգում բացասական է գնահատվում, որովհետև համարվում է, որ այսպիսի երևույթը նվազեցնում է հասարակական միջոցների օգտագործման թափանցիկության աստիճանը, հետևաբար նաև ռիսկեր է առաջացնում արդյունավետության առումով: Սակայն կարևոր է նաև այն հանգամանքը, թե որևէ կոնկրետ բյուջետային համակարգում ինչ միջոցառումներ են իրականացվում հիշյալ ռիսկերից խուսափելու համար: Այդ տեսակետից՝ Հայաստանի Հանրապետությունում գործող համակարգը կարող է դիտարկվել որպես արտաբյուջետային միջոցների առկայությամբ պայմանավորված հնարավոր բացասական հետևանքները մեղմելու անհրաժեշտ նախադրյալներ ունեցող համակարգ:

Մեր երկրում հիմնարկների արտաբյուջետային միջոցները (ոչ բնաիրային) մուտքագրվում են տվյալ հիմնարկին սպասարկող ՏԳԲ-ի գանձապետական արտաբյուջետային հաշիվներին:

Պետական հիմնարկները կարող են արտաբյուջետային հաշիվներ բացել միայն օրենքների կամ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության որոշումների հիման վրա:

Գանձապետական արտաբյուջետային հաշիվները գանձապետական միասնական հաշվի ենթահաշիվներ են, որոնք վարվում են գանձապետարանի կողմից, բայց միջոցները տնօրինում են համապատասխան կառավարման մարմինները: ՏԳԲ-ում հիմնարկների արտաբյուջետային հաշիվների սպասարկումը և մուտքերի ու ծախսերի հաշվառումը յուրաքանչյուր հիմնարկի համար կատարվում է առանձին: Ընդ որում, արտաբյուջետային հաշիվներին մուտքերի և դրանցից ելքերի կատարման համար կիրառվում են բյուջեների կատարումը կանոնակարգող ընթացակարգերը:

Գլուխ 7. Համայնքների բյուջեների կատարման առանձնահատկությունները

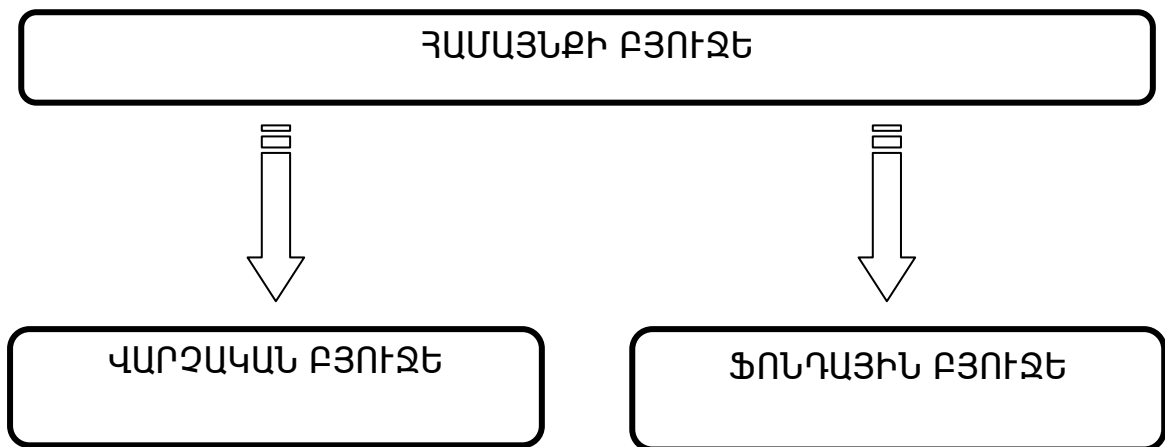
Համայնքի բյուջեն Սահմանադրությամբ և օրենքներով տեղական ինքնակառավարման մարմնին վերապահված լիազորությունների իրականացման համար անհրաժեշտ դրամական միջոցների ձևավորման և ծախսման որոշակի ժամանակահատվածի ֆինանսական ծրագիրն է:

Համայնքի բյուջեի կատարումը համայնքի բյուջեի մուտքերի ձևավորման, ելքերի իրականացման կանոնակարգված գործունեությունն է:

Համայնքի բյուջեի կատարման պատասխանատուն համայնքի ղեկավարն է, իսկ համայնքի տնօրինության տակ գտնվող դրամական միջոցները շրջանառվում են նույն կարգով, ինչ պետական բյուջեի դրամական միջոցները:

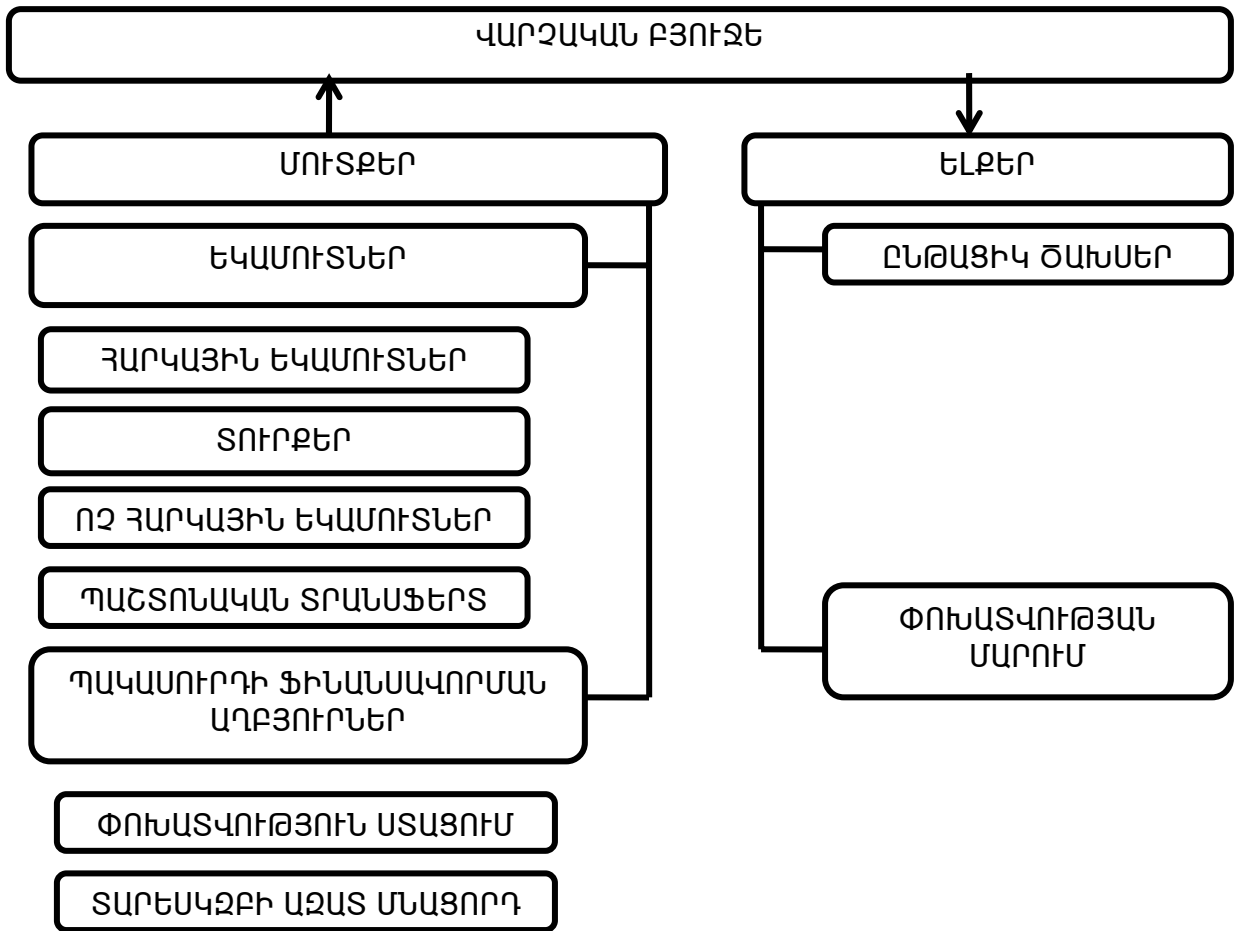
7.1. Համայնքների բյուջեների կառուցվածքը

Համայնքների բյուջեները կազմված են երկու մասից՝ վարչական բյուջե և ֆոնդային բյուջե:

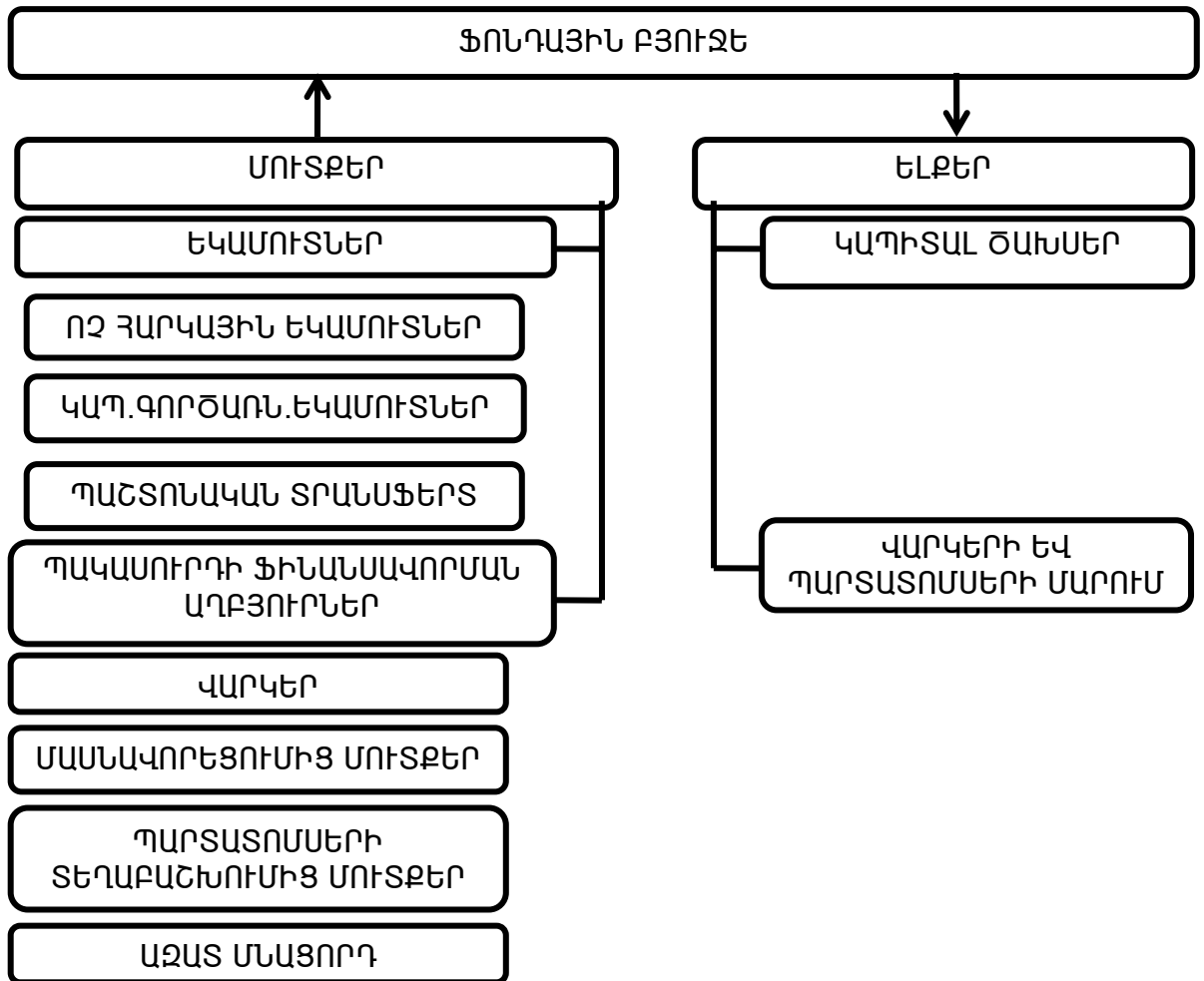

Գծապատկեր 7.1. Համայնքի բյուջեի կառուցվածքը

Գծապատկեր 7.2-ում և Գծապատկեր 7.3-ում ներկայացված են համայնքի վարչական և ֆոնդային բյուջեների կառուցվածքները:

Գծապատկեր 7.2. Համայնքի վարչական բյուջեն

Գծապատկեր 7.3. Համայնքի ֆոնդային բյուջեն

7.2. Համայնքի բյուջեի եռամսյակային համամասնությունները

Համայնքի բյուջեի հաստատման մասին ավագանու որոշումն ուժի մեջ մտնելուց հետո՝ երկշաբաթյա ժամկետում, համայնքի ղեկավարը սահմանում է համայնքի բյուջեի կատարման եռամսյակային համամասնությունները:

Այն դեպքում, երբ համայնքի բյուջեն չի հաստատվել մինչև բյուջետային տարին սկսվելը, ծախսերը կատարվում են նախորդ տարվա բյուջեի համամասնություններով: Ընդ որում, համայնքի ղեկավարը պարտավոր է կատարել նախկինում կնքված պայմանագրերից բխող պարտավորությունները, չիրականացնել նոր ներդրումներ և ծախսերը կատարել նախորդ տարվա համապատասխան ամսում կատարված ծախսերից ոչ ավելի:

7.3. Համայնքի բյուջեում փոփոխությունների կատարումը

Համայնքի բյուջեի կատարման ընթացքում համայնքի ղեկավարը կարող է բյուջեն հաստատելու մասին համայնքի ավագանու ընդունած որոշմանը

չհակասող վերաբաշխումներ կատարել: Համայնքի ղեկավարի կատարած փոփոխությունների հանրագումարը բյուջետային տարվա ընթացքում չի կարող գերազանցել տվյալ տարվա բյուջեի մասին որոշմամբ սահմանված չափաքանակները: Համայնքի բյուջեում փոփոխությունները և (կամ) լրացումներ կարող են կատարվել համայնքի ղեկավարի կամ համայնքի ավագանու անդամի (անդամների) առաջարկությամբ: Այդ փոփոխությունները և (կամ) լրացումները չեն կարող խախտել համայնքի բյուջեի հաշվեկշռվածությունը:

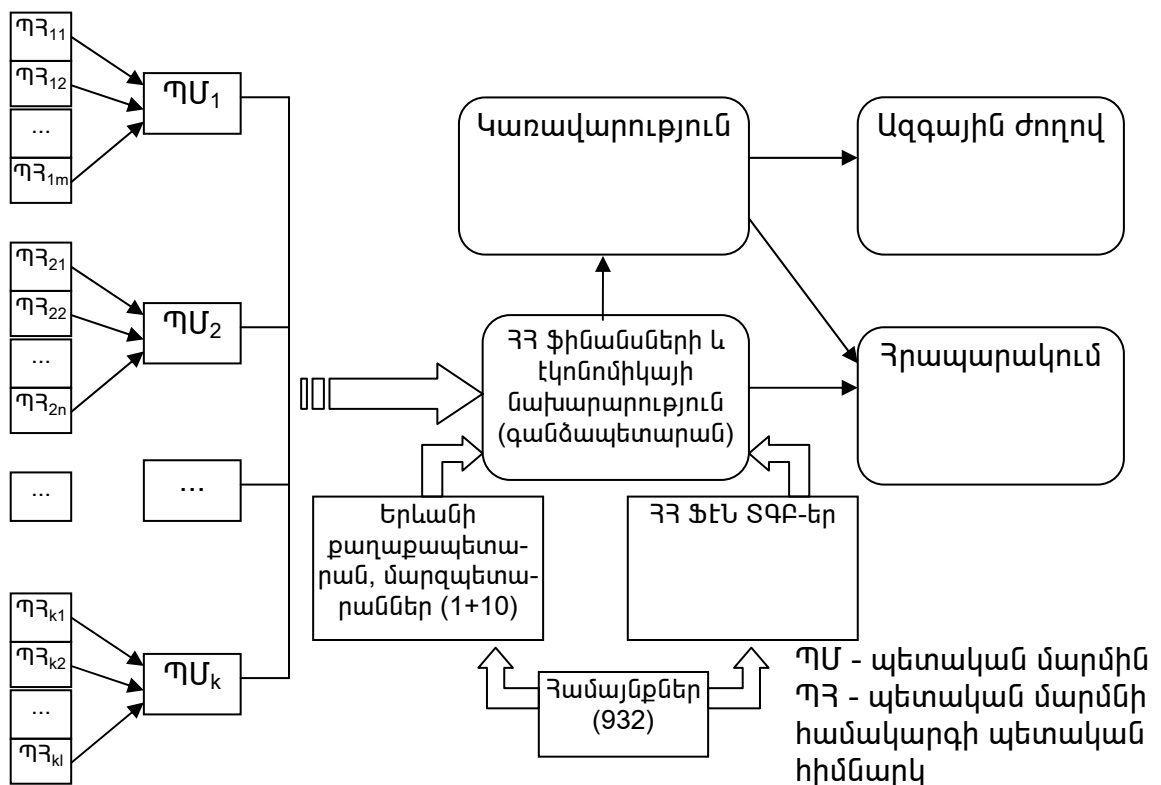
7.4. Համայնքի բյուջեի եկամուտների տարեսկզբի ազատ մնացորդը

Համայնքի բյուջեի միջոցների տարեսկզբի ազատ մնացորդը համայնքի ավագանու որոշմամբ կարող է օգտագործվել տվյալ տարվա բյուջեով նախատեսված ելքերի լրացուցիչ ֆինանսավորման կամ չկանխատեսված ելքերի ֆինանսավորման նպատակով: Համայնքի բյուջեի վարչական մասի միջոցների տարեսկզբի ազատ մնացորդի գումարն ուղղվում է.

- նախորդ (եզրափակված) բյուջետային տարում վարչական մասից ֆինանսավորման ենթակա, սակայն չֆինանսավորված ելքերի գծով առկա պարտավորությունների կատարմանը,
- վերը նշված պարտավորությունները կատարելուց հետո առաջացած միջոցների մնացորդն ուղղվում է համայնքի բյուջեի ֆոնդային մաս՝ համայնքի ավագանու որոշմամբ սահմանված ծախսերի ֆինանսավորման համար:

Գլուխ 8. Բյուջեների կատարման մասին հաշվետվությունները

Բյուջետային գործընթացի կարևոր փուլերից մեկը՝ գնահատումը կազմակերպելու համար անհրաժեշտ է համապարփակ տեղեկատվություն ունենալ բյուջեների կատարման վերաբերյալ, ինչի արդյունքում հանրությունը և պետական կառավարման պատասխանատուները կունենան այն տեղեկատվական հենքը, որը հնարավորություն կընձեռի հիմնավորված որոշումներ կայացնել: Բյուջեների կատարման մասին հաշվետվությունների ներկայացման համակարգի պարզեցված պատկերը ներկայացված է Գծապատկեր 8.1-ում:

Գծապատկեր 8.1. Բյուջեների կատարման հաշվետվությունների համակարգը

8.1. Հաշվետվությունների կազմման, ներկայացման և ամփոփման ընդհանուր պայմանները

Բյուջեների կատարման մասին հաշվետվությունը պետական և համայնքների բյուջեների կատարման, ինչպես նաև հիմնարկների ֆինանսական գործունեության վերաբերյալ որոշակի պարբերականությամբ և տեսքով (բովանդակությամբ)՝ համապատասխան մարմիններին ներկայացվող վերլուծական և (կամ) թվային տեղեկատվությունն է:

Հաշվետու մարմիններ են համարվում պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինները, դրանց ենթակա հիմնարկները և բյուջեների եկամուտների հավաքման համար պատասխանատու մարմինները:

Հաշվետու ժամանակահատվածը տվյալ ֆինանսական տարվա այն ժամանակահատվածն է, որի ընթացքում իրականացված գործառնությունների վերաբերյալ, կամ որի ավարտի դրությամբ ներկայացվում է հաշվետվությունը:

Հաշվետու ժամանակահատվածի ավարտը հաշվետու ժամանակահատվածի վերջին օրացուցային օրն է:

Հաշվետվության ներկայացման վերջնական ժամկետը հաշվետու ժամանակահատվածին հաջորդող այն օրն է, որի ավարտի դրությամբ հաշվետու մարմինների կողմից հաշվետվությունները պետք է ներկայացված լինեն Հայաստանի Հանրապետության ֆինանսների և էկոնոմիկայի նախարարություն:

8.2. Հաշվետվությունների ներկայացումը

Պետական հիմնարկները, մինչ վերադաս պետական կառավարման մարմնին ներկայացնելը, հաշվետվության մեջ գանձապետական հաշիվներով կատարված գործառնությունների վերաբերյալ թվային տեղեկատվությունը փոխադարձաբար ստուգում են ՏԳԲ-ի հետ՝ վերջինիցս ստանալով դրանց արժանահավատության հավաստումը: Հաջորդ փուլում պետական հիմնարկները հաշվետվությունը ներկայացնում են վերադաս պետական կառավարման մարմնին՝ ԲԳԿ-ին: ԲԳԿ-ն ամփոփում է իր համակարգի հիմնարկներից ստացված հաշվետվությունները և սահմանված ժամկետում ներկայացնում գանձապետարան: Գանձապետարանն իր մոտ առկա տեղեկատվության հետ համադրելով, փաստաթղթային ստուգում է անցկացնում ներկայացված հաշվետվությունների համար և դրանք ամփոփելով ներկայացնում ըստ պատկանելույն:

8.2.1. ՀՀ պետական բյուջեի կատարման մասին հաշվետվությունը

Պետական բյուջեի կատարման մասին տարեկան հաշվետվությունը Ազգային ժողով ներկայացնելու և քննարկելու ընթացակարգի որոշ մանրամասներ արդեն բացահայտվել են բյուջեների կատարման գործընթացի սուբյեկտները ներկայացնելու ընթացքում՝ կառավարության գործառույթների բաժնում: Այժմ միայն նշենք, որ գործող օրենսդրության համաձայն, ի թիվս այլ տեղեկությունների, որոնք կառավարությունը նպատակահարմար կգտնի

պետական բյուջեի կատարման տարեկան հաշվետվության ներկայացումն ավելի ամբողջական դարձնելու նկատառումով, պետական բյուջեի կատարման տարեկան հաշվետվությունը պետք է ներառի.

- տեղեկություններ հաշվետու տարում հարկաբյուջետային քաղաքականության և համապատասխան օրենսդրական փոփոխությունների վերաբերյալ, որոնք ազդել են պետական բյուջեի կատարման արդյունքների վրա,
- պետական բյուջեի եկամուտների, ծախսերի և պակասուրդի համեմատական վերլուծությունը հաշվետու տարվան նախորդող տարվա փաստացի, ինչպես նաև հաշվետու տարվա համար հաստատված և փաստացի կատարված համապատասխան ցուցանիշների նկատմամբ,
- տեղեկություններ հաշվետու տարում կառավարության պահուստային ֆոնդից կատարված ծախսերի ուղղությունների և չափերի մասին,
- տեղեկություններ հաշվետու տարում հանրապետության պետական պարտքի և դրա սպասարկման վերաբերյալ:

Ինչ վերաբերում է պետական բյուջեի կատարման ընթացիկ հաշվետվություններին, ապա դրանք պատրաստվում և ներկայացվում են սահմանված ժամկետներում և ծավալներով: Մասնավորապես, եռամսյակային հաշվետվությունները Ազգային ժողովին ներկայացվում են եռամսյակն ավարտվելուց հետո 45 օրվա ընթացքում, և նույն ժամանակահատվածում էլ նախատեսվում է այդ հաշվետվությունների հրապարակումը զանգվածային լրատվամիջոցներով: Բացի այդ, պետական բյուջեի կատարման հրապարակայնության, թափանցիկության աստիճանի բարձրացման նկատառումով, կառավարությունը հրապարակում է նաև ամսական և երկշաբաթյա օպերատիվ տեղեկություններ:

8.2.2. Համայնքների բյուջեների և համայնքային հիմնարկների հաշվետվությունների ներկայացումը

Համայնքների բյուջեների կատարման մասին հաշվետվություններ ներկայացնելու պատասխանատուն համայնքի ղեկավարն է: Հաշվետու ժամանակահատվածի ավարտից հետո համայնքի ղեկավարը հաշվետվություններ է ներկայացնում համայնքի ավագանուն և համապատասխան մարզպետին:

Համայնքային հիմնարկներն իրենց ծախսերի կատարման հաշվետվությունները ներկայացնում են համապատասխան համայնքին՝ մինչ այդ հաշվետվությունում արտացոլված այն թվային տվյալների արժանահավատության համար, որոնք առկա են նաև զանձապետարանում, ստանալով համապատասխան ՏԳԲ-ի հաստատումը: Դրանից հետո համայնքներն ամփոփում են իրենց բյուջեների և համայնքների հիմնարկների ծախսերի կատարման արդյունքներն ու վերջնական հաշվետվությունները տրամադրում են մարզպետարանին (Երևանի քաղաքապետարանին): Մարզպետարանները (Երևանի քաղաքապետարանը) մարզի (Երևանի) տարածքում գտնվող համայնքների բյուջեների կատարման հաշվետվությունները ներկայացնում են Հայաստանի Հանրապետության ֆինանսների և էկոնոմիկայի նախարարություն: Վերջինս էլ ապահովում է այդ հաշվետվությունների ներկայացումը պատկան մարմիններին և դրանց հրապարակումը զանգվածային լրատվամիջոցներով:

Համայնքի ղեկավարը համայնքի բյուջեի կատարման տարեկան հաշվետվությունը համայնքի ավագանուն է ներկայացնում մինչև հաշվետու բյուջետային տարվան հաջորդող տարվա մարտի 1-ը: Ընդ որում, համայնքի բյուջեի կատարման տարեկան հաշվետվությունն ավագանու նիստում քննարկվում և հաստատվում է աուդիտորական մասնագիտացված կազմակերպության եզրակացության առկայությամբ՝ մինչև ընթացիկ տարվա մայիսի 20-ը: Եվ միայն համայնքի ավագանու կողմից հաստատելվուց հետո է համայնքի բյուջեի կատարման տարեկան հաշվետվությունը ներկայացվում համապատասխան մարզպետին ու հրապարակվում զանգվածային լրատվամիջոցներում:

Գլուխ 9. Բյուջեների կատարման գործընթացի ավտոմատացումը

Գանձապետական համակարգի ներդրման հետ կապված՝ մեծանուն է նաև ավտոմատացման դերը: Ընդ որում, որոշ երկրներում, այդ թվում Չայաստանի Հանրապետությունում, գանձապետարանի հիմնական գործառնությունները սկզբնական փուլում իրականացվել են առանց ամբողջ համակարգի համապարփակ ավտոմատացման: Ժամանակակից ֆինանսական կառավարումը պահանջում է իրականացվող միջոցառումների արդյունքների օպերատիվ, հուսալի և բազմանպատակային վերլուծություն, իսկ ստացվող վերլուծական արդյունքներն օգտագործվում են գործնական աշխատողների և պետական կառավարման տարբեր մակարդակների պաշտոնատար անձանց կողմից:

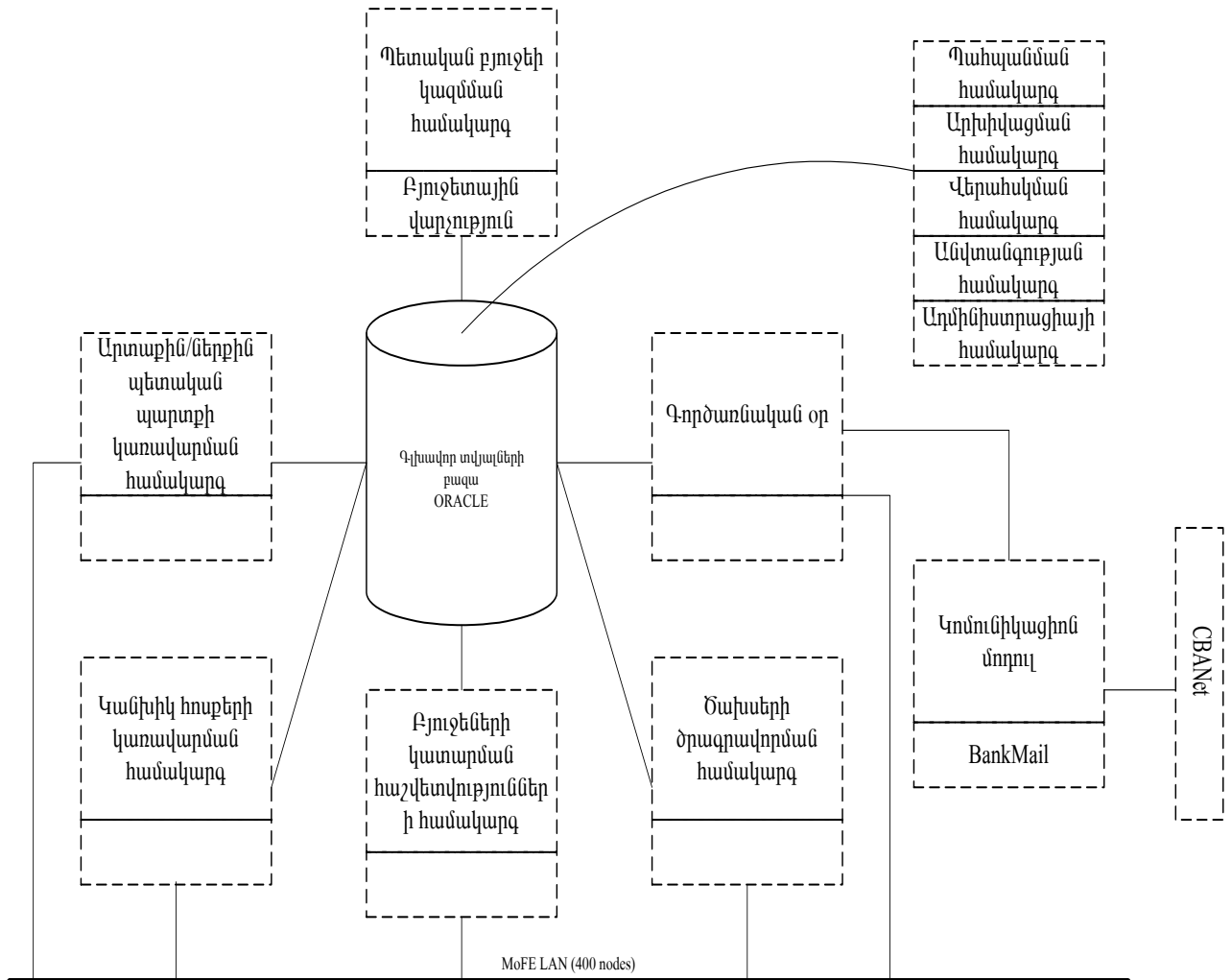
Այդ է պատճառը, որ ավտոմատացումը դիտարկվում է որպես գանձապետական համակարգի ներդրման ռազմավարական գործիք: Ավելին, որոշ դեպքերում գանձապետարանը հիմնականում դիտարկվում է որպես ավտոմատացված համակարգ, որի մեջ ներառված են գործառնությունների հաշվառման և նախնական հսկողության մեխանիզմները: Այդ համակարգն իրենից ներկայացնում է ինտեգրացված փաթեթ, որը կարող է օգտագործվել ֆինանսական միջոցների արդյունավետ կառավարման նպատակով: Առաջ են քաշվում նաև փաստարկներ՝ հօգուտ անցումային տնտեսությամբ երկրներում բյուջետային կառավարման և հաշվառման «Առանցքային» համակարգի ստեղծման: Այդպիսի համակարգը կարող է օգտագործվել ինչպես անցումային տնտեսությամբ, այնպես էլ այլ երկրներում՝ որպես պետական ծախսերի բնագավառում բարեփոխումների անցկացման բազա: Արդյունքում՝ կուտակված փորձը ցույց է տալիս, որ թեև նկարագրված առաջարկությունները պահպանում են որոշակի արժեք, այնուամենայնիվ տնտեսության անցումային փուլում գտնվող երկրներում գանձապետարանի ավտոմատացված համակարգի ստեղծումը լուրջ խնդիրների հետ է կապված՝ հիմնականում պայմանավորված գանձապետարանի շարունակական բարեփոխումներով, ինչպես նաև համակարգի բազմատարրությամբ և բարդ տեղեկատվական հոսքերի առկայությամբ:

Անցումային տնտեսությամբ երկրներում կիրառվում են ավտոմատացման ոլորտի տարբեր ռազմավարություններ, և գրեթե բոլոր երկրներում նկատվում է տեղեկատվական տեխնոլոգիաների օգտագործման մակարդակի բարձրացում՝ անկախ գանձապետական համակարգի ներդրման աստիճանից: Առավել լայն տարածում է ստացել գործառնությունների մշակման համեմատաբար պարզ համա-

կարգերի համար անհատականացված փաթեթների ստեղծման ռազմավարությունը հայտնի տեխնոլոգիաների օգտագործմամբ (այսպիսի համակարգերի մշակման համար սովորաբար օգտագործվում է FoxPro տվյալների բազայի կառավարման համակարգը (այսուհետ՝ ՏԲԿՅ), քանի որ այն ՏԲԿՅ-ի ստանդարտ համակարգ էր նախկին ԽՍՀՄ երկրների համար): Այս հանգամանքը մինչև այժմ՝ համակարգի ստեղծման սկզբնական փուլում ապահովել է աշխատանքների անհրաժեշտ մակարդակ միայն նախկին ԽՍՀՄ-ի համեմատաբար փոքր չափեր ունեցող երկրներում: Ակնհայտ է, որ նման ռազմավարությունը հեռանկարային չէ՝ սահմանափակ հնարավորությունների պատճառով: Օրինակ՝ Լատվիայում իրականացվել է գործող գանձապետական համակարգի կատարելագործման տարբերակների վերլուծություն՝ ռեյացիոն ՏԲԿՅ-երի օգտագործմամբ համալիր մեխանիզմների ավելի ամբողջական փաթեթի ստեղծման նպատակով:

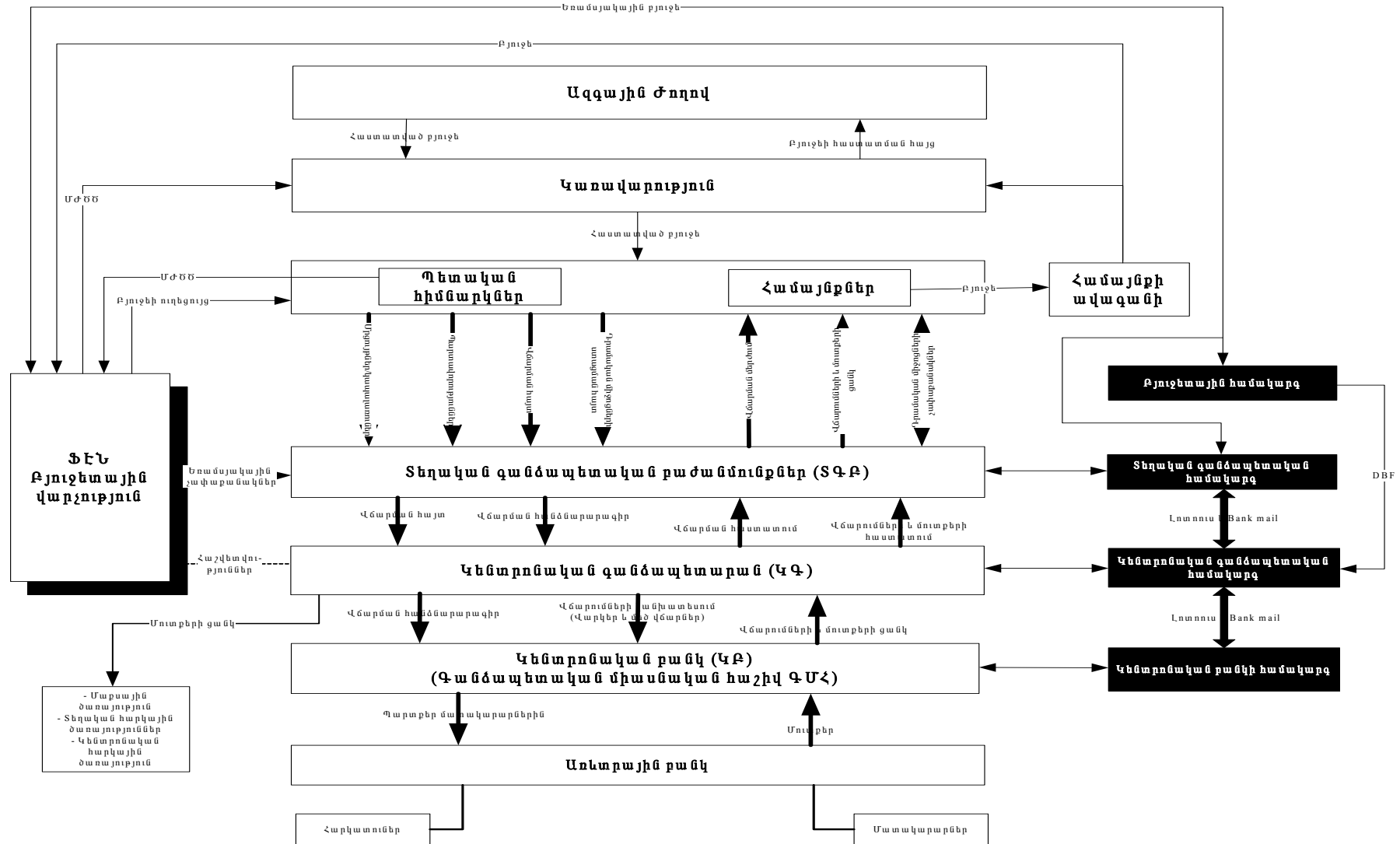
Այսպիսով, կարելի է արձանագրել, որ հրամայական է դարձել գանձապետարանի և հանրային ֆինանսների բնագավառի այլ մասնակիցների գործառույթների ամբողջական ավտոմատացումը և դրանց ինտեգրումը մեկ միասնական համակարգում: Այդպիսի՝ կառավարության ֆինանսական կառավարման տեղեկատվական համակարգերի (այսուհետև՝ ԿՖԿՏՅ) ներդրման հնարավորություններ գրեթե բոլոր անցումային տնտեսությամբ երկրներում են քննարկվում: Ակնհայտ է, որ ԿՖԿՏՅ-ի առկայությունը կնպաստի բյուջեների կատարման գործընթացի արդյունավետության բարձրացմանը, տվյալների՝ մեկ միասնական բազայում համախմբմանը, ինչպես նաև տվյալների մշակման սահմանված միասնական կանոնների հսկողության կազմակերպմանը (Գծապատկեր 9.1): Նախատեսվում է, որ ԿՖԿՏՅ-ի ներդրումը կսկսվի գանձապետարանում, այն կլինի «բաց» համակարգ և կունենա ԲԳԿ-երում, ԲՍԿ-երում, Կենտրոնական բանկում, համայնքներում օգտագործվող կիրառական ծրագրերի մոդուլներին հետագայում միանալու հնարավորություն:

Գանձապետական համակարգի ծրագրային ապահովման կառուցվածքը

Գծապատկեր 9.1. Բյուջեների կատարման գործընթացի ավտոմատացված համակարգի պարզեցված պատկերը

Հավելված Ա. Բյուջետային գործընթացը

**Հավելված Բ. Գանձապետարանի հաշվապահական
գործառնությունները**

**Հավելված Բ.1. Փանծապետարանի հաշվապահական գործառնությունները Կենտրոնական
փանծապետարանում**

Հաշվի համարը	Հաշվի անվանումը	Գործառնությունը	Հանդիպակաց գրանցումը	
			Հաշվի համարը	Հաշվի անվանումը
1200	Պետական բյուջեի մուտքեր (եկամուտներ) (1210, 1220, 1230)	Դեբետ 1200	Կրեդիտ	
		ՊԲ մուտքի վերաձևակերպում	1200	Պետական բյուջեի մուտքեր (եկամուտներ)
		Սուտքի հաշվեգրում ՊԲ	2600	Պետական ընդհանուր ռեսուրսներ
		Եկամտի վերադարձ	4200	Տարանցիկ հաշիվներ
		Սուտքի վերադարձ	4300	ԿԲ-ում ԳՄՀ-ի հայելային արտապատկերում (ԿԲ-ում թղթակցային հաշիվ)
		Սուտքի վերադարձ ԲՍԿ-ին	6200	ՊԲ-ի թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում
		ՊԲ մուտքի վերադարձ ՀԲ	6500	ՀԲ-ի թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում
		ՊԲ մուտքի վերադարձ ԱԲ	6600	Արտաբյուջետային միջոցների թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում
		ՊԲ եկամուտների վերադարձ ՍԱՊՀ	6700	ՍԱՊՀ-ի թղթակցային հաշիվներ
		Փոխանցում չպարզված գումարների հաշվին՝ ուղղման նպատակով	7300	Անճշտություն պարունակող (չպարզված գումարներ) փոխանցումների հաշիվներ
		Կրեդիտ 1200	Դեբետ	
		ՊԲ մուտքի վերաձևակերպում	1200	Պետական բյուջեի մուտքեր (եկամուտներ)
		ՊԲ մուտքի այլ հաշվին վերաձևակերպելու կամ	2600	Պետական ընդհանուր ռեսուրսներ

Հաշվի համարը	Հաշվի անվանումը	Գործառնությունը	Հանդիպակաց գրանցումը	
		վերադարձնելու համար եկամտի հաշվի համալրում		
		ՊԲ ծախսերի շրջանակում ՊԲ մուտքի փոխանցում	2700	ԲԳԿ-երի հաշիվներ
		ՊԲ մուտք բանկից (ամփոփ թվերով փոխանցման դեպքում դրանք նախ հաշվեգրվում են տարանցիկ հաշվին, որից հետո ստացվում են համապատասխան մանրամասները և հաշվեգրվում են ՊԲ)	4200	Տարանցիկ հաշիվներ
		ՊԲ մուտք բանկից (առանձին՝ հատ փոխանցումների ձևով)	4300	ԿԲ-ում ԳԱՅ-ի հայելային արտապատկերում (ԿԲ-ում թղթակցային հաշիվ)
		ՊԲ մուտք ՊԲ-ի ԲՍԿ-ից	6200	ՊԲ-ի թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում
		ՊԲ մուտք ՀԲ-ից (ԲՍԿ-ից)	6500	ՀԲ-ի թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում
		ՊԲ մուտք ԱԲ-ից	6600	Արտաբյուջետային միջոցների թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում
		ՊԲ մուտք ՏԳԲ-ում ՍԱՊՀ հաշվից	6700	ՍԱՊՀ-ի թղթակցային հաշիվներ
		Փոխանցում չպարզված գումարների հաշվից՝ ներքին ուղղման նպատակով	7300	Անճշտություն պարունակող (չպարզված գումարներ) փոխանցումների հաշիվներ
		ՊԲ մուտք դրամայնացումից առաջացած գումարների հաշվից	8100	Դրամայնացման հաշիվներ
		ՊԲ մուտք դեպոզիտային հաշվից	8200	Դեպոզիտային հաշիվներ
1300	ՍԱՊՀ մուտքեր	Դեբետ 1300		Կրեդիտ
		ՍԱՊՀ մուտքի հաշվեգրում	3000	ՍԱՊՀ ընդհանուր ռեսուրսներ
		Հաշվեգրում ՍԱՊՀ տարածքային մարմինների հաշիվներին	3100	ՍԱՊՀ չվերաբաշխված ռեսուրսներ
		ՍԱՊՀ մուտքի վերադարձ	4200	Տարանցիկ հաշիվներ

Հաշվի համարը	Հաշվի անվանումը	Գործառնությունը	Հանդիպակաց գրանցումը	
		Էլեկտրոնային փոխանցում բանկերին		
		ՍԱՊՀ մուտքի վերադարձ Փաստաթղթային փոխանցում բանկերին	4300	ԿԲ-ում ԳՄՀ-ի հայելային արտապատկերում (ԿԲ-ում թղթակցային հաշիվ)
		Մուտքի վերադարձ ԲՍԿ-ին	6200	ՊԲ-ի թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում
		ՍԱՊՀ մուտքի վերադարձ ՀԲ	6500	ՀԲ-ի թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում
		ՍԱՊՀ մուտքի վերադարձ ԱԲ	6600	Արտաբյուջետային միջոցների թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում
		ՍԱՊՀ մուտքի վերադարձ ՍԱՊՀ	6700	ՍԱՊՀ-ի թղթակցային հաշիվներ
		Փոխանցում չպարզված գումարների հաշվին՝ ուղղման նպատակով	7300	Անճշտություն պարունակող (չպարզված գումարներ) փոխանցումների հաշիվներ
		Կրեդիտ 1300		Ղեքես
		ՍԱՊՀ մուտքի վերաձևակերպում	3000	ՍԱՊՀ ընդհանուր ռեսուրսներ
		ՍԱՊՀ մուտքի վերաձևակերպում	1300	ՍԱՊՀ մուտքեր
		ՍԱՊՀ ծախսի վերականգնում	3100	ՍԱՊՀ չվերաբաշխված ռեսուրսներ
		ՍԱՊՀ մուտք բանկից (ամփոփ թվերով փոխանցման դեպքում դրանք նախ հաշվեգրվում են տարանցիկ հաշվին, որից հետո ստացվում են համապատասխան մանրամասները և հաշվեգրվում են ՍԱՊՀ)	4200	Տարանցիկ հաշիվներ
		ՍԱՊՀ մուտք բանկից (առանձին՝ հատ փոխանցումների ձևով)	4300	ԿԲ-ում ԳՄՀ-ի հայելային արտապատկերում (ԿԲ-ում թղթակցային հաշիվ)
		ՍԱՊՀ մուտք ՊԲ-ի ԲՍԿ-ից	6200	ՊԲ-ի թղթակցային հաշիվներ

Հաշվի համարը	Հաշվի անվանումը	Գործառնությունը	Հանդիպակաց գրանցումը	
				ԿԳ-ում
		ՍԱՊՀ մուտք ՀԲ-ից (ԲՍԿ-ից)	6500	ՀԲ-ի թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում
		ՍԱՊՀ մուտք ԱԲ-ից	6600	Արտաբյուջետային միջոցների թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում
		ՍԱՊՀ մուտք ՍԱՊՀ-ից	6700	ՍԱՊՀ-ի թղթակցային հաշիվներ
		Փոխանցում չպարզված գումարների հաշվից՝ ուղղման նպատակով	7300	Անճշտություն պարունակող (չպարզված գումարներ) փոխանցումների հաշիվներ
		ՊԲ մուտք դրամայնացումից առաջացած գումարների հաշվից	8100	Դրամայնացման հաշիվներ
		ՊԲ մուտք դեպոզիտային հաշվից	8200	Դեպոզիտային հաշիվներ
2600	Պետական ընդհանուր ռեսուրսներ	Դեբետ 2600	Կրեդիտ	
		ՊԲ մուտքի այլ հաշվին վերաձևակերպելու կամ վերադարձնելու համար եկամտի հաշվի համալրում	1200	Պետական բյուջեի մուտքեր (եկամուտներ)
		ՊԲ-ից հատկացում ԲԳԿ-ին	2700	ԲԳԿ-երի հաշիվներ
2600	Պետական ընդհանուր ռեսուրսներ	Կրեդիտ 2600	Դեբետ	
		Մուտքերի հաշվեգրում ՊԲ	1200	Պետական բյուջեի մուտքեր (եկամուտներ)
		Ծախսի վերականգնում ՊԲ	2700	ԲԳԿ-երի հաշիվներ
2700	ԲԳԿ-երի հաշիվներ	Դեբետ 2700	Կրեդիտ	
	(2701, 2702, 2703)	ՊԲ-ի ծախսի շրջանակում ՊԲ մուտքի փոխանցում	1200	Պետական բյուջեի մուտքեր (եկամուտներ)
		Ծախսի վերականգնում ՊԲ	2600	Պետական ընդհանուր ռեսուրսներ
		ՊԲ-ի ծախսերի շրջանակում ՍԱՊՀ մուտքի փոխանցում	3000	ՍԱՊՀ ընդհանուր ռեսուրսներ

Հաշվի համարը	Հաշվի անվանումը	Գործառնությունը	Հանդիպակաց գրանցումը	
		ՊԲ-ի ծախսերի շրջանակում ՍԱՊՀ նուտքի փոխանցում	3100	ՍԱՊՀ հաշիվներ
		Էլեկտրոնային փոխանցում բանկերին	4200	Տարանցիկ հաշիվներ
		Փաստաթղթային փոխանցում բանկերին	4300	ԿԲ-ում ՉԱՀ-ի հայելային արտապատկերում (ԿԲ-ում թղթակցային հաշիվ)
		ԲԳԿ-ից փոխանցում ՏԳԲ-ում ԲՍԿ-ի հաշվին	6200	ՊԲ-ի թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում
		ԲԳԿ-ից փոխանցում ՏԳԲ-ում ՀԲ-ի հաշվին	6500	ՀԲ-ի թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում
		ԲԳԿ-ից փոխանցում ՏԳԲ-ում ԱԲ-ի հաշվին	6600	Արտաբյուջետային միջոցների թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում
		Փաստաթղթային փոխանցում բանկերին (պետական արժեթղթերի հետ կապված փոխանցումներ)	7200	Տարանցիկ հաշիվներ
		Կրեդիտ 2700		Դեբետ
		ՊԲ-ից հատկացում ԲԳԿ-ին	2600	Պետական ընդհանուր ռեսուրսներ
		Ծախսի վերականգնում ՊԲ	3100	ՍԱՊՀ հաշիվներ
		Ծախսի վերականգնում ՊԲ	4200	Տարանցիկ հաշիվներ
		Բանկերով կատարված ծախսի վերականգնում ՊԲ	4300	ԿԲ-ում ՉԱՀ-ի հայելային արտապատկերում (ԿԲ-ում թղթակցային հաշիվ)
		ԲՍԿ-ի կողմից ծախսի վերականգնում	6200	ՊԲ-ի թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում
		ՀԲ-ի կողմից ծախսի վերականգնում	6500	ՀԲ-ի թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում
		ԱԲ-ի կողմից ծախսի վերականգնում	6600	Արտաբյուջետային միջոցների թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում
		ՍԱՊՀ-ի կողմից ծախսի	6700	ՍԱՊՀ-ի թղթակցային հաշիվներ

Հաշվի համարը	Հաշվի անվանումը	Գործառնությունը	Հանդիպակաց գրանցումը	
		վերականգնում ԲԳԿ-ին		
		Փաստաթղթային ձևով բանկերին փոխանցված ծախսի վերականգնում (պետական արժեթղթերի հետ կապված փոխանցումներ)	7200	Տարանցիկ հաշիվներ
3000	ՍԱՊՀ ընդհանուր ռեսուրսներ	Դեբետ 3000	Կրեդիտ	
		ՍԱՊՀ մուտքի վերադարձ	1300	ՍԱՊՀ մուտքեր
		Հաշվեգրում ՍԱՊՀ տարածքային մարմինների հաշիվներին	3100	ՍԱՊՀ չվերաբաշխված ռեսուրսներ
		ՍԱՊՀ կենսաթոշակների վճարում	4200	Տարանցիկ հաշիվներ
		Կրեդիտ 3000	Դեբետ	
		ՍԱՊՀ մուտքի հաշվեգրում	1300	ՍԱՊՀ մուտքեր
		ՍԱՊՀ ծախսի վերականգնում	3100	ՍԱՊՀ չվերաբաշխված ռեսուրսներ
		ՍԱՊՀ կենսաթոշակների վերադարձ	4200	Տարանցիկ հաշիվներ
3100	ՍԱՊՀ չվերաբաշխված ռեսուրսներ	Դեբետ 3100	Կրեդիտ	
		Ծախսի վերականգնում ՊԲ	2700	ԲԳԿ-երի հաշիվներ
		ՍԱՊՀ մուտքի վերադարձ	3000	ՍԱՊՀ ընդհանուր ռեսուրսներ
		Էլեկտրոնային փոխանցում բանկերին	4200	Տարանցիկ հաշիվներ
		Փաստաթղթային փոխանցում բանկերին	4300	ԿԲ-ում ԳՄՀ-ի հայելային արտապատկերում (ԿԲ-ում թղթակցային հաշիվ)
		ՍԱՊՀ-ի կողմից ծախսի վերականգնում ԲՍԿ-ի հաշվին	6200	ՊԲ-ի թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում
		ՍԱՊՀ-ից փոխանցում ՀԲ	6500	ՀԲ-ի թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում
		ՍԱՊՀ փոխանցում ԱԲ	6600	Արտաբյուջետային միջոցների թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում

Հաշվի համարը	Հաշվի անվանումը	Գործառնությունը	Հանդիպակաց գրանցումը	
		ՍԱՊՀ-ից փոխանցում ՏԳԲ-ում ՍԱՊՀ հաշիվներին	6700	ՍԱՊՀ-ի թղթակցային հաշիվներ
		Կրեդիտ 3100		Դեբետ
		ՊԲ-ի ծախսերի շրջանակում վճարում ՍԱՊՀ-ին	2700	ԲԳԿ-երի հաշիվներ
		Հաշվեգրում ՍԱՊՀ տարածքային մարմինների հաշիվներին	3000	ՍԱՊՀ ընդհանուր ռեսուրսներ
		Ծախսի վերականգնում ՍԱՊՀ	4200	Տարանցիկ հաշիվներ
		Բանկային համակարգով կատարված ծախսի վերականգնում ՍԱՊՀ	4300	ԿԲ-ում ԳՄՀ-ի հայելային արտապատկերում (ԿԲ-ում թղթակցային հաշիվ)
		ԲՍԿ-ի կողմից ծախսի վերականգնում	6200	ՊԲ-ի թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում
		ՀԲ-ի կողմից ծախսի վերականգնում	6500	ՀԲ-ի թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում
		ԱԲ-ի կողմից ծախսի վերականգնում	6600	Արտաբյուջետային միջոցների թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում
		ՍԱՊՀ-ի կողմից ծախսի վերականգնում	6700	ՍԱՊՀ-ի թղթակցային հաշիվներ
4200	Տարանցիկ հաշիվներ	Դեբետ 4200		Կրեդիտ
		ՊԲ մուտք բանկից (ամփոփ թվերով փոխանցման դեպքում դրանք նախ հաշվեգրվում են տարանցիկ հաշվին, որից հետո ստացվում են համապատասխան մանրամասները և հաշվեգրվում են ՊԲ)	1200	Պետական բյուջեի մուտքեր (եկամուտներ)
		Ծախսի վերականգնում ՊԲ	2700	ԲԳԿ-երի հաշիվներ
		ՍԱՊՀ մուտք բանկից (ամփոփ թվերով փոխանցման դեպքում դրանք նախ հաշվեգրվում են	1300	ՍԱՊՀ եկամուտներ

Հաշվի համարը	Հաշվի անվանումը	Գործառնությունը	Հանդիպակաց գրանցումը	
		տարանցիկ հաշվին, որից հետո ստացվում են համապատասխան մանրամասները և հաշվեգրվում են ՍԱՊՀ)		
		ՍԱՊՀ-ի կենսաթոշակների վերադարձ	3000	ՍԱՊՀ ընդհանուր ռեսուրսներ
		Էլեկտրոնային փոխանցում բանկերին	4300	ԿԲ-ում ԳՄՀ-ի հայելային արտապատկերում (ԿԲ-ում թղթակցային հաշիվ)
		ԲՍԿ-ի ծախսի վերականգնում	6200	ՊԲ-ի թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում
		Փոխանցում ՀԲ	6500	ՀԲ-ի թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում
		Փոխանցում ԱԲ	6600	Արտաբյուջետային միջոցների թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում
		ՍԱՊՀ ծախսի վերականգնում	6700	ՍԱՊՀ-ի թղթակցային հաշիվներ
		Մուտքեր դրամայնացման հաշիվներին	8100	Դրամայնացման հաշիվներ
		Մուտքեր դեպոզիտային հաշիվներին	8200	Դեպոզիտային հաշիվներ
		Կրեդիտ 4200		Դեբետ
		ՊԲ մուտքի վերադարձ	1200	Պետական բյուջեի մուտքեր (եկամուտներ)
		Էլեկտրոնային փոխանցում բանկերին	2700	ԲԳԿ-երի հաշիվներ
		ՍԱՊՀ մուտքի վերադարձ	1300	ՍԱՊՀ եկամուտներ
		Էլեկտրոնային փոխանցում բանկերին	3100	ՍԱՊՀ չվերաբաշխված ռեսուրսներ
		Մուտքեր բանկերից (ամփոփ թվերով փոխանցման դեպքում դրանք նախ հաշվեգրվում են տարանցիկ	4300	ԿԲ-ում ԳՄՀ-ի հայելային արտապատկերում (ԿԲ-ում թղթակցային հաշիվ)

Հաշվի համարը	Հաշվի անվանումը	Գործառնությունը	Հանդիպակաց գրանցումը	
		հաշվին, որից հետո ստացվում են համապատասխան մանրամասները)		
		Էլեկտրոնային փոխանցում բանկերին	6200	ՊԲ-ի թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում
		Էլեկտրոնային փոխանցում բանկերին	6500	ՀԲ-ի թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում
		Էլեկտրոնային փոխանցում բանկերին	6600	Արտաբյուջետային միջոցների թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում
		Էլեկտրոնային փոխանցում բանկերին	6700	ՍԱՊՀ-ի թղթակցային հաշիվներ
		Էլեկտրոնային փոխանցում բանկերին	8100	Դրամայնացման հաշիվներ
		Էլեկտրոնային փոխանցում բանկերին	8200	Դեպոզիտային հաշիվներ
4300	ԿԲ-ում ԳՄՀ-ի հայելային արտապատկերում (ԿԲ-ում թղթակցային հաշիվ)	Դեբետ 4300	Կրեդիտ	
		ՊԲ մուտքի փոխանցում բանկերից	1200	Պետական բյուջեի մուտքեր (եկամուտներ)
		Բանկերով կատարված ծախսի վերականգնում ՊԲ	2700	ԲԳԿ-երի հաշիվներ
		ՍԱՊՀ մուտքի փոխանցում բանկերից	1300	ՍԱՊՀ եկամուտներ
		Մուտքեր բանկերից (ամփոփ թվերով փոխանցման դեպքում դրանք նախ հաշվեգրվում են տարանցիկ հաշվին, որից հետո ստացվում են համապատասխան մանրամասները)	4200	Տարանցիկ հաշիվներ
		ՊԲ-ի ծախսի վերականգնում ԲՍԿ-ի հաշվին	6200	ՊԲ-ի թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում
		Փոխանցում ՀԲ-ի հաշվին	6500	ՀԲ-ի թղթակցային հաշիվներ

Հաշվի համարը	Հաշվի անվանումը	Գործառնությունը	Հանդիպակաց գրանցումը	
				ԿԳ-ում
		Փոխանցում ԱԲ-ի հաշվին	6600	Արտաբյուջետային միջոցների թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում
		ՍԱՊՀ ծախսի վերականգնում	6700	ՍԱՊՀ-ի թղթակցային հաշիվներ
		Փոխանցում դրամայնացման հաշվին	8100	Դրամայնացման հաշիվներ
		Փոխանցում դեպոզիտային հաշվին	8200	Դեպոզիտային հաշիվներ
		Կրեդիտ 4300		Դեբետ
		ՊԲ մուտքի վերադարձ	1200	Պետական բյուջեի մուտքեր (եկամուտներ)
		Փաստաթղթային փոխանցում բանկերին	2700	ԲԳԿ-երի հաշիվներ
		ՍԱՊՀ-ից փոխանցում բանկերին	3000	ՍԱՊՀ ընդհանուր ռեսուրսներ
		ՍԱՊՀ մուտքի վերադարձ	1300	ՍԱՊՀ եկամուտներ
		Էլեկտրոնային փոխանցում բանկերին	4200	Տարանցիկ հաշիվներ
		ԲՍԿ-ի հաշվից փաստաթղթային փոխանցում բանկերին	6200	ՊԲ-ի թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում
		ՏԳԲ-ում ՀԲ-ի հաշվից փաստաթղթային փոխանցում բանկերին	6500	ՀԲ-ի թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում
		ՏԳԲ-ում ԱԲ-ի հաշվից փաստաթղթային փոխանցում բանկերին	6600	Արտաբյուջետային միջոցների թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում
		ՏԳԲ-ում ՍԱՊՀ-ի հաշվից փաստաթղթային փոխանցում բանկերին	6700	ՍԱՊՀ-ի թղթակցային հաշիվներ
		Փաստաթղթային փոխանցում բանկերին (պետական արժեթղթերի և դեսպանությունների պահպանման ծախսերի արտաքին վճարումների	7200	Տարանցիկ հաշիվ

Հաշվի համարը	Հաշվի անվանումը	Գործառնությունը	Հանդիպակաց գրանցումը	
		հետ կապված փոխանցումներ)		
		Դրամայնացման հաշվից փաստաթղթային փոխանցում բանկերին	8100	Դրամայնացման հաշիվներ
		Դեպոզիտային հաշվից փաստաթղթային փոխանցում բանկերին	8200	Դեպոզիտային հաշիվներ
6200	ՊԲ-ի թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում	Դեբետ 6200	Կրեդիտ	
		ՊԲ մուտք ՊԲ-ի ԲՍԿ-ից	1200	Պետական բյուջեի մուտքեր (եկամուտներ)
		ԲՍԿ-ի կողմից ծախսի վերականգնում	2700	ԲԳԿ-երի հաշիվներ
		ՍԱՊՀ մուտք ՊԲ-ի ԲՍԿ-ից	1300	ՍԱՊՀ մուտքեր
		Էլեկտրոնային փոխանցում բանկերին	4200	Տարանցիկ հաշիվներ
		ԲՍԿ-ի հաշվից փաստաթղթային փոխանցում բանկերին	4300	ԿԲ-ում ԳՄՀ-ի հայելային արտապատկերում (ԿԲ-ում թղթակցային հաշիվ)
		ԲՍԿ-ից փոխանցում ԲՍԿ	6200	ՊԲ-ի թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում
		ԲՍԿ-ից փոխանցում ՀԲ-ին	6500	ՀԲ-ի թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում
		ԲՍԿ-ից փոխանցում ԱԲ-ին	6600	Արտաբյուջետային միջոցների թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում
		ԲՍԿ-ից փոխանցում ՍԱՊՀ-ին	6700	ՍԱՊՀ-ի թղթակցային հաշիվներ
		Կրեդիտ 6200	Դեբետ	
		Մուտքի վերադարձ ԲՍԿ-ին	1200	Պետական բյուջեի մուտքեր (եկամուտներ)
		ԲԳԿ-ից փոխանցում ՏԳԲ-ում ԲՍԿ-ի հաշվին	2700	ԲԳԿ-երի հաշիվներ

Հաշվի համարը	Հաշվի անվանումը	Գործառնությունը	Հանդիպակաց գրանցումը	
		ՍԱՊՀ-ի կողմից ծախսի վերականգնում ԲՍԿ-ի հաշվին	1300	ՍԱՊՀ մուտքեր
		ԲՍԿ-ի ծախսի վերականգնում	4200	Տարանցիկ հաշիվներ
		ՊԲ-ի ծախսի վերականգնում ԲՍԿ-ի հաշվին	4300	ԿԲ-ում ԳՄՀ-ի հայելային արտապատկերում (ԿԲ-ում թղթակցային հաշիվ)
		ՀԲ-ի կողմից ծախսի վերականգնում ԲՍԿ-ի հաշվին	6500	ՀԲ-ի թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում
		ԱԲ-ի կողմից ծախսի վերականգնում ԲՍԿ-ի հաշվին	6600	Արտաբյուջետային միջոցների թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում
6500	ՀԲ-ի թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում	Դեբետ 6500	Կրեդիտ	
		ՊԲ մուտք ՀԲ-ից (ԲՍԿ-ից)	1200	Պետական բյուջեի մուտքեր (եկամուտներ)
		ՀԲ-ի կողմից ծախսի վերականգնում ԲԳԿ-ին	2700	ԲԳԿ-երի հաշիվներ
		ՏԳԲ-ում ՀԲ-ից փոխանցում ՍԱՊՀ-ին	1300	ՍԱՊՀ մուտքեր
		Էլեկտրոնային փոխանցում բանկերին	4200	Տարանցիկ հաշիվներ
		Փաստաթղթային փոխանցում բանկերին	4300	ԿԲ-ում ԳՄՀ-ի հայելային արտապատկերում (ԿԲ-ում թղթակցային հաշիվ)
		ՀԲ-ի կողմից ծախսի վերականգնում ԲՍԿ-ի հաշվին	6200	ՊԲ-ի թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում
		Միջգանձապետական փոխանցումներ	6500	ՀԲ-ի թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում
		Միջգանձապետական փոխանցումներ	6600	Արտաբյուջետային միջոցների թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում
		Կրեդիտ 6500	Դեբետ	

Հաշվի համարը	Հաշվի անվանումը	Գործառնությունը	Հանդիպակաց գրանցումը	
		ՊԲ մուտքի վերադարձ ՀԲ	1200	Պետական բյուջեի մուտքեր (եկամուտներ)
		ԲԳԿ-ից փոխանցում ՏԳԲ-ում ՀԲ-ի հաշվին	2700	ԲԳԿ-երի հաշիվներ
		ՍԱՊՀ-ի կողմից եկամտի վերադարձ ՀԲ-ի հաշվին	1300	ՍԱՊՀ մուտքեր
		Փոխանցում ՀԲ-ի հաշվին	4200	Տարանցիկ հաշիվներ
		Փոխանցում ՀԲ-ի հաշվին	4300	ԿԲ-ում ՉԱՀ-ի հայելային արտապատկերում (ԿԲ-ում թղթակցային հաշիվ)
		ԲՍԿ-ից փոխանցում ՀԲ-ին	6200	ՊԲ-ի թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում
		ՀԲ-ից փոխանցում ՀԲ-ին	6500	ՀԲ-ի թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում
		ԱԲ-ից փոխանցում ՀԲ-ին	6600	Արտաբյուջետային միջոցների թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում
6600	Արտաբյուջետային միջոցների թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում	ՍԱՊՀ-ից փոխանցում ՀԲ-ին Դեբետ 6600	6700	ՍԱՊՀ-ի թղթակցային հաշիվներ Կրեդիտ
		ԱԲ-ից փոխանցում ՊԲ-ին	1200	Պետական բյուջեի մուտքեր (եկամուտներ)
		ԱԲ-ից ծախսի վերականգնում ԲՍԿ-ի հաշվին	2700	ԲԳԿ-երի հաշիվներ
		ԱԲ-ից փոխանցում ՍԱՊՀ-ին	1300	ՍԱՊՀ մուտքեր
		Էլեկտրոնային փոխանցում բանկերին	4200	Տարանցիկ հաշիվներ
		ՏԳԲ-ում ԱԲ-ի հաշվից փաստաթղթային փոխանցում բանկերին	4300	ԿԲ-ում ՉԱՀ-ի հայելային արտապատկերում (ԿԲ-ում թղթակցային հաշիվ)
		ԱԲ-ի կողմից ծախսի վերականգնում	6200	ՊԲ-ի թղթակցային հաշիվներ

Հաշվի համարը	Հաշվի անվանումը	Գործառնությունը	Հանդիպակաց գրանցումը	
		ԲՍԿ-ի հաշվին		ԿԳ-ում
		ԱԲ-ից փոխանցում ՀԲ-ին	6500	ՀԲ-ի թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում
		ԱԲ-ից փոխանցում ԱԲ-ին	6600	Արտաբյուջետային միջոցների թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում
		ԱԲ-ից փոխանցում ՍԱՊՀ-ին	6700	ՍԱՊՀ-ի թղթակցային հաշիվներ
		ԱԲ-ից փոխանցում դեպոզիտային հաշվին	8200	Դեպոզիտային հաշիվներ
		Կրեդիտ 6600		Դեբետ
		ՊԲ մուտքի վերադարձ ԱԲ	1200	Պետական բյուջեի մուտքեր (եկամուտներ)
		ՊԲ-ից փոխանցում ԱԲ-ին	2700	ԲԳԿ-երի հաշիվներ
		ՍԱՊՀ-ի կողմից ծախսի վերականգնում ԱԲ-ի հաշվին	1300	ՍԱՊՀ մուտքեր
		Փոխանցում ԱԲ	4200	Տարանցիկ հաշիվներ
		Փոխանցում ԱԲ-ի հաշվին բանկերից	4300	ԿԲ-ում ՊՄՀ-ի հայելային արտապատկերում (ԿԲ-ում թղթակցային հաշիվ)
		ԲՍԿ-ից փոխանցում ԱԲ-ին	6200	ՊԲ-ի թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում
		ՀԲ-ից փոխանցում ԱԲ-ին	6500	ՀԲ-ի թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում
		ԱԲ-ից փոխանցում ԱԲ-ին	6600	Արտաբյուջետային միջոցների թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում
		ՍԱՊՀ-ի կողմից ծախսի վերականգնում ԱԲ-ի հաշվին	6700	ՍԱՊՀ-ի թղթակցային հաշիվներ
		Փոխանցում դեպոզիտային հաշվից ԱԲ-ին	8200	Դեպոզիտային հաշիվներ
6700	ՍԱՊՀ-ի թղթակցային հաշիվներ	Դեբետ 6700		Կրեդիտ
		ՊԲ մուտք ՏԳԲ-ում ՍԱՊՀ հաշվից	1200	Պետական բյուջեի մուտքեր

Հաշվի համարը	Հաշվի անվանումը	Գործառնությունը	Հանդիպակաց գրանցումը	
				(եկամուտներ)
		ԱԲ-ից ծախսի վերականգնում ԲՍԿ-ի հաշվին	2700	ԲԳԿ-երի հաշիվներ
		ՍԱՊՅ-ից փոխանցում ՍԱՊՅ-ին	1300	ՍԱՊՅ մուտքեր
		Էլեկտրոնային փոխանցում բանկերին	4200	Տարանցիկ հաշիվներ
		ՏԳԲ-ում ՍԱՊՅ-ի հաշվից փաստաթղթային փոխանցում բանկերին	4300	ԿԲ-ում ԳՄՅ-ի հայելային արտապատկերում (ԿԲ-ում թղթակցային հաշիվ)
		ՍԱՊՅ-ի կողմից ծախսի վերականգնում ԲՍԿ-ի հաշվին	6200	ՊԲ-ի թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում
		ՍԱՊՅ-ից փոխանցում ՋԲ-ին	6500	ՋԲ-ի թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում
		ՍԱՊՅ-ից փոխանցում ԱԲ-ին	6600	Արտաբյուջետային միջոցների թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում
		ՍԱՊՅ-ից փոխանցում ՍԱՊՅ-ին	6700	ՍԱՊՅ-ի թղթակցային հաշիվներ
		ՍԱՊՅ-ից փոխանցում դեպոզիտային հաշվին	8200	Դեպոզիտային հաշիվներ
		Կրեդիտ 6700		Դեբետ
		ՊԲ մուտք ՏԳԲ-ում ՍԱՊՅ հաշվից	1200	Պետական բյուջեի մուտքեր (եկամուտներ)
		ՍԱՊՅ-ի կողմից ծախսի վերականգնում ՍԱՊՅ-ի հաշվին	1300	ՍԱՊՅ մուտքեր
		ՍԱՊՅ-ից փոխանցում ՏԳԲ-ում ՍԱՊՅ հաշիվներին	3100	ՍԱՊՅ չվերաբաշխված ռեսուրսներ
		ՍԱՊՅ ծախսի վերականգնում	4200	Տարանցիկ հաշիվներ
		ՍԱՊՅ ծախսի վերականգնում	4300	ԿԲ-ում ԳՄՅ-ի հայելային արտապատկերում (ԿԲ-ում թղթակցային հաշիվ)
		ԲՍԿ-ից փոխանցում ՏԳԲ-ում ՍԱՊՅ-ին	6200	ՊԲ-ի թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում

Հաշվի համարը	Հաշվի անվանումը	Գործառնությունը	Հանդիպակաց գրանցումը	
		ՀԲ-ից փոխանցում ՏԳԲ-ում ՍԱՊՀ-ին	6500	ՀԲ-ի թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում
		ԱԲ-ից փոխանցում ՏԳԲ-ում ՍԱՊՀ-ին	6600	Արտաբյուջետային միջոցների թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում
		ՍԱՊՀ-ից փոխանցում ՍԱՊՀ-ին	6700	ՍԱՊՀ-ի թղթակցային հաշիվներ
		Փոխանցում դեպոզիտային հաշվից ՍԱՊՀ-ին	8200	Դեպոզիտային հաշիվներ
7200	Գանձապետարանում փոխանցումների տարանցիկ հաշիվներ	Դեբետ 7200	Կրեդիտ	
		Փաստաթղթային ձևով բանկերին փոխանցված ծախսի վերականգնում (պետական արժեթղթերի հետ կապված փոխանցումներ)	2700	ԲԳԿ-երի հաշիվներ
		Փաստաթղթային փոխանցում բանկերին (պետական արժեթղթերի հետ կապված փոխանցումներ)	4300	ԿԲ-ում ԳՄՀ-ի հայելային արտապատկերում (ԿԲ-ում թղթակցային հաշիվ)
		Կրեդիտ 7200	Դեբետ	
		Փաստաթղթային փոխանցում բանկերին (պետական արժեթղթերի հետ կապված փոխանցումներ)	2700	ԲԳԿ-երի հաշիվներ
7300	Անճշտություն պարունակող (չպարզված գումարներ) փոխան- ցումների հաշիվներ	Դեբետ 7300	Կրեդիտ	
		Պարզված գումարի հաշվեգրում ՊԲ-ին	1200	Պետական բյուջեի մուտքեր (եկամուտներ)
		Պարզված գումարի հաշվեգրում ԲԳԿ-ի հաշվին	2700	ԲԳԿ-երի հաշիվներ
		Պարզված գումարի հաշվեգրում ՍԱՊՀ-ին	3000	ՍԱՊՀ ընդհանուր ռեսուրսներ

Հաշվի համարը	Հաշվի անվանումը	Գործառնությունը	Հանդիպակաց գրանցումը	
		Պարզված գումարի հաշվեգրում ԲՍԿ-ին	6200	ՊԲ-ի թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում
		Պարզված գումարի հաշվեգրում ՀԲ-ին	6500	ՀԲ-ի թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում
		Պարզված գումարի հաշվեգրում ԱԲ-ին	6600	Արտաբյուջետային միջոցների թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում
		Պարզված գումարի հաշվեգրում ՏԳԲ-ում ՍԱՊՀ-ին	6700	ՍԱՊՀ-ի թղթակցային հաշիվներ
		Պարզված գումարի հաշվեգրում դրամայնացման հաշվին	8100	Դրամայնացման հաշիվներ
		Պարզված գումարի հաշվեգրում դեպոզիտային հաշվին	8200	Դեպոզիտային հաշիվներ
		Կրեդիտ 7300		Դեբետ
		Եկամուտի վերաձևակերպում	1200	Պետական բյուջեի մուտքեր (եկամուտներ)
		Անճշտություն պարունակող (չպարզված գումարներ) փոխանցումների ձևակերպում	4300	ԿԲ-ում ԳՄՀ-ի հայելային արտապատկերում (ԿԲ-ում թղթակցային հաշիվ)
8100	Դրամայնացման հաշիվներ	Դեբետ 8100		Կրեդիտ
		ՊԲ մուտք դրամայնացումից առաջացած գումարների հաշվից	1200	Պետական բյուջեի մուտքեր (եկամուտներ)
		Էլեկտրոնային փոխանցում բանկերին	4200	Տարանցիկ հաշիվներ
		Փաստաթղթային փոխանցում բանկերին	4300	ԿԲ-ում ԳՄՀ-ի հայելային արտապատկերում (ԿԲ-ում թղթակցային հաշիվ)
		Փոխանցում դեպոզիտային հաշվին	8200	Դեպոզիտային հաշիվներ
		Կրեդիտ 8100		Դեբետ
		Դրամայնացման հաշվից ՊԲ մուտքի վերադարձ	1200	Պետական բյուջեի մուտքեր (եկամուտներ)
		Էլեկտրոնային փոխանցում	4200	Տարանցիկ հաշիվներ

Հաշվի համարը	Հաշվի անվանումը	Գործառնությունը	Հանդիպակաց գրանցումը	
		բանկերից Փաստաթղթային փոխանցում բանկերից	4300	ԿԲ-ում ԳՄՀ-ի հայելային արտապատկերում (ԿԲ-ում թղթակցային հաշիվ)
8200	Դեպոզիտային հաշիվներ	Դեբետ 8200	Կրեդիտ	
		ՊԲ մուտք դեպոզիտային հաշվից	1200	Պետական բյուջեի մուտքեր (եկամուտներ)
		Էլեկտրոնային փոխանցում բանկերին	4200	Տարանցիկ հաշիվներ
		Փաստաթղթային փոխանցում բանկերին	4300	ԿԲ-ում ԳՄՀ-ի հայելային արտապատկերում (ԿԲ-ում թղթակցային հաշիվ)
		Փոխանցում դեպոզիտային հաշվից ԱԲ-ին	6600	Արտաբյուջետային միջոցների թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում
		Կրեդիտ 8200	Դեբետ	
		Դեպոզիտային հաշվից ՊԲ մուտքի վերադարձ	1200	Պետական բյուջեի մուտքեր (եկամուտներ)
		Էլեկտրոնային փոխանցում բանկերից	4200	Տարանցիկ հաշիվներ
		Փաստաթղթային փոխանցում բանկերին	4300	ԿԲ-ում ԳՄՀ-ի հայելային արտապատկերում (ԿԲ-ում թղթակցային հաշիվ)
		Փոխանցում ԱԲ-ից դեպոզիտային հաշվին	6600	Արտաբյուջետային միջոցների թղթակցային հաշիվներ ԿԳ-ում

Հավելված Բ.2. Գանձապետարանի հաշվապահական գործառնությունները տեղական զանձապետական բաժնում

Հաշվի համարը	Հաշվի անվանումը	Գործառնություն	Հանդիպակած գրանցում	
			Հաշվի համարը	Հաշվի անվանումը
1100	Համայնքի բյուջեի եկամուտներ	Դեբետ 1100	Կրեդիտ	
		ՀԲ եկամուտների վերաձևակերպում	1100	Համայնքի բյուջեի եկամուտներ
		Փոխանցում ՀԲ-ին	2100	Համայնքի բյուջեի ընդհանուր ռեսուրսներ
		ՀԲ նուտքի վերադարձ	2200	Համայնքի բյուջեով պահվող հիմնարկի հաշիվ
		ՀԲ նուտքի վերադարձ	4200	Տարանցիկ հաշիվ
		ՀԲ նուտքի վերադարձ	6400	ՏԳԲ-ում թղթակցային հաշիվներ (ՊԲ, ՀԲ, ԱԲ, ՍԱՊՀ)
		Հողվածային փոփոխություն պահանջող ներքին վերաձևակերպում	7300	Անճշտություն պարունակող (չպարզված գումարներ) փոխանցումների հաշիվներ
		Կրեդիտ 1100	Դեբետ	
		ՀԲ եկամուտների վերաձևակերպում	1100	Համայնքի բյուջեի եկամուտներ
		ՀԲ-ի եկամտի վերաձևակերպման կամ վերադարձի համար եկամտի հաշվի համալրում	2100	Համայնքի բյուջեի ընդհանուր ռեսուրսներ
		ՀԲ նուտք	2200	Համայնքի բյուջեով պահվող հիմնարկի հաշիվ
		ՀԲ նուտք	4200	Տարանցիկ հաշիվ
		ՀԲ նուտք	6400	ՏԳԲ-ում թղթակցային հաշիվներ (ՊԲ, ՀԲ, ԱԲ, ՍԱՊՀ)
		Հողվածային փոփոխություն պահանջող ներքին	7300	Անճշտություն պարունակող (չպարզված գումարներ) փոխան-

Հաշվի համարը	Հաշվի անվանումը	Գործառնություն	Հանդիպակած գրանցում	
		վերաձևակերպում		ցումների հաշիվներ
2100	Համայնքի բյուջեի ընդհանուր ռեսուրսներ	Դեբետ 2100		Կրեդիտ
		ՀԲ-ի եկամտի վերաձևակերպման կամ վերադարձի համար եկամտի հաշվի համալրում	1100	Համայնքի բյուջեի եկամուտներ
		Փոխանցում ՀԲ-ով պահվող հիմնարկների հաշվին	2200	ՀԲ-ով պահվող հիմնարկի հաշիվ
		Կրեդիտ 2100		Դեբետ
		Փոխանցում ՀԲ-ին	1100	Համայնքի բյուջեի եկամուտներ
		ՀԲ ծախսի վերականգնում	2200	ՀԲ-ով պահվող հիմնարկի հաշիվ
2200	Համայնքի բյուջեով պահվող հիմնարկի հաշիվ	Դեբետ 2200		Կրեդիտ
		ՀԲ ծախսի վերականգնում	2100	Համայնքի բյուջեի ընդհանուր ռեսուրսներ
		ՀԲ հիմնարկների միջև վերաձևակերպում	2200	ՀԲ-ով պահվող հիմնարկի հաշիվ
		ՀԲ-ից կանխիկ ծախսի կատարում	4100	Դրամարկղի (կանխիկ ծախսերի) հաշիվ
		ՀԲ-ից անկանխիկ ծախսի կատարում	6400	ՏԳԲ-ում թղթակցային հաշիվներ (ՊԲ, ՀԲ, ԱԲ, ՍԱՊՀ)
		Հողվածային փոփոխություն պահանջող ներքին վերաձևակերպում	7300	Անճշտություն պարունակող (չպարզված գումարներ) փոխանցումների հաշիվներ
		Կրեդիտ 2200		Դեբետ
		Փոխանցում ՀԲ-ով պահվող հիմնարկի հաշվին	2100	Համայնքի բյուջեի ընդհանուր ռեսուրսներ
		ՀԲ հիմնարկների միջև վերաձևակերպում	2200	ՀԲ-ով պահվող հիմնարկի հաշիվ
		ՀԲ ծախսի վերականգնում	6400	ՏԳԲ-ում թղթակցային հաշիվներ (ՊԲ, ՀԲ, ԱԲ, ՍԱՊՀ)

Հաշվի համարը	Հաշվի անվանումը	Գործառնություն	Հանդիպակած գրանցում	
		Հողվածային փոփոխություն պահանջող ներքին վերաձևակերպում	7300	Անճշտություն պարունակող (չպարզված գումարներ) փոխանցումների հաշիվներ
2300	ՊԲ-ով պահվող ԲՍԿ-ի հաշիվներ	Դեբետ 2300	Կրեդիտ	
		ԲՍԿ-երի միջև վերաձևակերպում	2300	ՊԲ-ով պահվող ԲՍԿ-ի հաշիվ
		ԲՍԿ-ի կանխիկ ծախսի կատարում	4100	Դրամարկղի (կանխիկ ծախսերի) հաշիվներ
		ԲՍԿ-ի անկանխիկ ծախսի կատարում	6400	ՏԳԲ-ում թղթակցային հաշիվներ (ՊԲ, ՀԲ, ԱԲ, ՍԱՊՀ)
		ԲՍԿ-ից փաստաթղթային փոխանցում	7200	Տարանցիկ հաշիվ
		Հողվածային փոփոխություն պահանջող ներքին վերաձևակերպում	7300	Անճշտություն պարունակող (չպարզված գումարներ) փոխանցումների հաշիվներ
		Կրեդիտ 2300	Դեբետ	
		ԲՍԿ-երի միջև վերաձևակերպում	2300	ՊԲ-ով պահվող ԲՍԿ-ի հաշիվներ
		Չպարզված գումարների հաշվեգրում ԲՍԿ-ին	4200	Տարանցիկ հաշիվներ
		ԲԳԿ-ից փոխանցված միջոցների հաշվեգրում ԲՍԿ-ի հաշվին	6400	ՏԳԲ-ում թղթակցային հաշիվներ (ՊԲ, ՀԲ, ԱԲ, ՍԱՊՀ)
		ԲՍԿ-ին ՊԲ ծախսի վերականգնում	7200	Տարանցիկ հաշիվներ
		Հողվածային փոփոխություն պահանջող ներքին վերաձևակերպում	7300	Անճշտություն պարունակող (չպարզված գումարներ) փոխանցումների հաշիվներ
2400	Արտաբյուջետային հաշիվներ	Դեբետ 2400	Կրեդիտ	
	(2410)	ԱԲ-ից փոխանցում ԱԲ-ի	2400	Արտաբյուջետային հաշիվներ
		ԱԲ-ից կանխիկ ծախսի կատարում	4100	Դրամարկղի (կանխիկ ծախսերի) հաշիվներ
		ԱԲ-ից անկանխիկ ծախսի	6400	ՏԳԲ-ում թղթակցային հաշիվներ

Հաշվի համարը	Հաշվի անվանումը	Գործառնություն	Հանդիպակած գրանցում	
		կատարում		(ՊԲ, ՀԲ, ԱԲ, ՍԱՊՀ)
		ԱԲ-ից փաստաթղթային փոխանցում	7200	Տարանցիկ հաշիվներ
		Հողվածային փոփոխություն պահանջող ներքին վերաձևակերպում	7300	Անճշտություն պարունակող (չպարզված գումարներ) փոխան- ցումների հաշիվներ
		Կրեդիտ 2400		Դեբետ
		ԱԲ-ից փոխանցում ԱԲ-ի	2400	Արտաբյուջետային հաշիվներ
		Չպարզված գումարների հաշվեգրում ԱԲ-ին	4200	Տարանցիկ հաշիվներ
		Միջոցների հաշվեգրում ԱԲ-ի հաշվին	6400	ՏԳԲ-ում թղթակցային հաշիվներ (ՊԲ, ՀԲ, ԱԲ, ՍԱՊՀ)
		ԱԲ-ին փաստաթղթային փոխանցում	7200	Տարանցիկ հաշիվներ
		Հողվածային փոփոխություն պահանջող ներքին վերաձևակերպում	7300	Անճշտություն պարունակող (չպարզված գումարներ) փոխան- ցումների հաշիվներ
2900	Հատուկ հաշիվներ	Դեբետ 2900		Կրեդիտ
		Հատուկ հաշվից կանխիկ ծախսի կատարում	4100	Դրամարկղի (կանխիկ ծախսերի) հաշիվներ
		Հատուկ հաշվից անկանխիկ (էլեկտրոնային) ծախսի կատարում	6400	ՏԳԲ-ում թղթակցային հաշիվներ (ՊԲ, ՀԲ, ԱԲ, ՍԱՊՀ)
		Հատուկ հաշվից փաստաթղթային փոխանցում	7200	Տարանցիկ հաշիվներ
		Կրեդիտ 2900		Դեբետ
		Չպարզված գումարների հաշվեգրում հատուկ հաշվին	4200	Տարանցիկ հաշիվներ
		Միջոցների հաշվեգրում հատուկ հաշվին	6400	ՏԳԲ-ում թղթակցային հաշիվներ (ՊԲ, ՀԲ, ԱԲ, ՍԱՊՀ)
		Հատուկ հաշվին փաստաթղթային փոխանցում	7200	Տարանցիկ հաշիվներ
3100	ՍԱՊՀ հաշիվներ	Դեբետ 3100		Կրեդիտ
		ՍԱՊՀ-ից կանխիկ ծախսի	4100	Դրամարկղի (կանխիկ ծախսերի)

Հաշվի համարը	Հաշվի անվանումը	Գործառնություն	Հանդիպակած գրանցում	
		կատարում		հաշիվներ
		ՍԱՊՀ-ից անկանխիկ ծախսի կատարում	6400	ՏԳԲ-ում թղթակցային հաշիվներ (ՊԲ, ՀԲ, ԱԲ, ՍԱՊՀ)
		Կրեդիտ 3100		Դեբետ
		Միջոցների հաշվեգրում ՍԱՊՀ-ին	6400	ՏԳԲ-ում թղթակցային հաշիվներ (ՊԲ, ՀԲ, ԱԲ, ՍԱՊՀ)
4100	Դրամարկղի (կանխիկ ծախսերի) հաշիվներ	Դեբետ 4100		Կրեդիտ
		Բանկերի տրամադրած կանխիկ միջոցների փոխհատուցում	6400	ՏԳԲ-ում թղթակցային հաշիվներ (ՊԲ, ՀԲ, ԱԲ, ՍԱՊՀ)
		Կրեդիտ 4100		Դեբետ
		Կանխիկ միջոցների տրամադրում	2200	ՀԲ-ով պահվող հիմնարկի հաշիվներ
		Կանխիկ միջոցների տրամադրում	2300	ՊԲ-ով պահվող ԲՍԿ-ի հաշիվ
		Կանխիկ միջոցների տրամադրում	2400	Արտաբյուջետային հաշիվներ
		Կանխիկ միջոցների տրամադրում	2900	Հատուկ հաշիվներ
		Կանխիկ միջոցների տրամադրում	3100	ՍԱՊՀ հաշիվներ
		Կանխիկ միջոցների տրամադրում	6400	ՏԳԲ-ում թղթակցային հաշիվներ (ՊԲ, ՀԲ, ԱԲ, ՍԱՊՀ)
4200	Տարանցիկ հաշիվներ	Դեբետ 4200		Կրեդիտ
		Չպարզված գումարների հաշվեգրում ՀԲ-ին	1100	Համայնքի բյուջեի եկամուտներ
		Չպարզված գումարների հաշվեգրում ԲՍԿ-ին	2300	ՊԲ-ով պահվող ԲՍԿ-ի հաշիվ
		Չպարզված գումարների հաշվեգրում ԱԲ-ին	2400	Արտաբյուջետային հաշիվներ
		Էլեկտրոնային փոխանցում բանկերին	6400	ՏԳԲ-ում թղթակցային հաշիվներ (ՊԲ, ՀԲ, ԱԲ, ՍԱՊՀ)
		Կրեդիտ 4200		Դեբետ
		ՀԲ նուտքի վերադարձ	1100	Համայնքի բյուջեի եկամուտներ

Հաշվի համարը	Հաշվի անվանումը	Գործառնություն	Հանդիպակած գրանցում	
		Մուտքեր բանկերից	6400	ՏԳԲ-ում թղթակցային հաշիվներ (ՊԲ, ՀԲ, ԱԲ, ՍԱՊՀ)
6400	ՏԳԲ-ում թղթակցային հաշիվներ (ՊԲ, ՀԲ, ԱԲ, ՍԱՊՀ)	Դեբետ 6400	Կրեդիտ	
		ՀԲ մուտք	1100	Համայնքի բյուջեի եկամուտներ
		ՀԲ ծախսի վերականգնում	2200	ՀԲ-ով պահվող հիմնարկի հաշիվներ
		ԲԳԿ-ից փոխանցված միջոցների հաշվեգրում ԲՍԿ-ի հաշվին	2300	ՊԲ-ով պահվող ԲՍԿ-ի հաշիվ
		Միջոցների հաշվեգրում ԱԲ-ի հաշվին	2400	Արտաբյուջետային հաշիվներ
		Միջոցների հաշվեգրում հատուկ հաշվին	2900	Հատուկ հաշիվներ
		Միջոցների հաշվեգրում ՍԱՊՀ-ին	3100	ՍԱՊՀ հաշիվներ
		Կանխիկ միջոցների տրամադրում	4100	Դրամարկղի (կանխիկ ծախսերի) հաշիվներ
		Մուտքեր բանկերից	4200	Տարանցիկ հաշիվներ
		Կրեդիտ 6400	Դեբետ	
		ՀԲ մուտքի վերադարձ	1100	Համայնքի բյուջեի եկամուտներ
		ՀԲ-ից անկանխիկ ծախսի կատարում	2200	ՀԲ-ով պահվող հիմնարկի հաշիվներ
		ԲՍԿ-ի անկանխիկ ծախսի կատարում	2300	ՊԲ-ով պահվող ԲՍԿ-ի հաշիվ
		ԱԲ-ից անկանխիկ ծախսի կատարում	2400	Արտաբյուջետային հաշիվներ
		Հատուկ հաշվից անկանխիկ (էլեկտրոնային) ծախսի կատարում	2900	Հատուկ հաշիվներ
		ՍԱՊՀ-ից անկանխիկ ծախսի կատարում	3100	ՍԱՊՀ հաշիվներ
		Բանկերի տրամադրած կանխիկ	4100	Դրամարկղի (կանխիկ ծախսերի)

Հաշվի համարը	Հաշվի անվանումը	Գործառնություն	Հանդիպակած գրանցում	
		միջոցների փոխհատուցում		հաշիվներ
		Էլեկտրոնային փոխանցում բանկերին	4200	Տարանցիկ հաշիվներ
		Փաստաթղթային փոխանցում բանկերին	7200	Տարանցիկ հաշիվներ
7200	Տարանցիկ հաշիվներ	Դեբետ 7200		Կրեդիտ
		ԲՍԿ-ին ՊԲ ծախսի վերականգնում	2300	ՊԲ-ով պահվող ԲՍԿ-ի հաշիվ
		ԱԲ-ին փաստաթղթային փոխանցում	2400	Արտաբյուջետային հաշիվներ
		Հատուկ հաշվին փաստաթղթային փոխանցում	2900	Հատուկ հաշիվներ
		Փաստաթղթային փոխանցում բանկերին	6400	ՏԳԲ-ում թղթակցային հաշիվներ (ՊԲ, ՀԲ, ԱԲ, ՍԱՊՀ)
		Կրեդիտ 7200		Դեբետ
		ԲՍԿ-ից փաստաթղթային փոխանցում	2300	ՊԲ-ով պահվող ԲՍԿ-ի հաշիվ
		ԱԲ-ից փաստաթղթային փոխանցում	2400	Արտաբյուջետային հաշիվներ
		Հատուկ հաշվից փաստաթղթային փոխանցում	2900	Հատուկ հաշիվներ
7300	Անճշտություններ պարունակող (չպարզված գումարներ) փոխանցումների հաշիվներ	Դեբետ 7300		Կրեդիտ
		Հողվածային փոփոխություն պահանջող ներքին վերաձևակերպում	2200	ՀԲ-ով պահվող հիմնարկի հաշիվներ
		Հողվածային փոփոխություն պահանջող ներքին վերաձևակերպում	2300	ՊԲ-ով պահվող ԲՍԿ-ի հաշիվ
		Հողվածային փոփոխություն պահանջող ներքին վերաձևակերպում	2400	Արտաբյուջետային հաշիվներ

Հաշվի համարը	Հաշվի անվանումը	Գործառնություն	Հանդիպակած գրանցում	
		Հողվածային փոփոխություն պահանջող ներքին վերաձևակերպում	3100	ՍԱՊՀ հաշիվներ
		Կրեդիտ 7300		Դեբետ
		Հողվածային փոփոխություն պահանջող ներքին վերաձևակերպում	2200	ՀԲ-ով պահվող հիմնարկի հաշիվներ
		Հողվածային փոփոխություն պահանջող ներքին վերաձևակերպում	2300	ՊԲ-ով պահվող ԲՍԿ-ի հաշիվ
		Հողվածային փոփոխություն պահանջող ներքին վերաձևակերպում	2400	Արտաբյուջետային հաշիվներ
		Հողվածային փոփոխություն պահանջող ներքին վերաձևակերպում	3100	ՍԱՊՀ հաշիվներ

Հապավումներ

Հապավում	Հապավման բովանդակությունը
ՊԲ	Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջե
ՀԲ	Հայաստանի Հանրապետության համայնքի բյուջե
ԱԲ	Հայաստանի Հանրապետության պետական և համայնքի բյուջեով պահվող հիմնարկի արտաբյուջետային միջոցներ
ՊՄ	Պետական մարմին
ՖԷՆ	Հայաստանի Հանրապետության ֆինանսների և էկոնոմիկայի նախարարություն
ՀՊԾ	Հայաստանի Հանրապետության կառավարությանն առընթեր հարկային պետական ծառայություն
ՄՊԿ	Հայաստանի Հանրապետության կառավարությանն առընթեր մաքսային պետական կոմիտե
ԱԳԿՊԿ	Հայաստանի Հանրապետության կառավարությանն առընթեր անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտե
ՍԱՊՀ	Հայաստանի Հանրապետության սոցիալական ապահովագրության պետական հիմնադրամ
ԳՄՀ	Գանձապետական միասնական հաշիվ
ԲԳԿ	Բյուջետային հատկացումների գլխավոր կարգադրիչ
ԲՍԿ	Բյուջետային հատկացումների ստորադաս կարգադրիչ
ԿԳ	Կենտրոնական գանձապետարան
ՏԳԲ	Տեղական գանձապետական բաժին
ԲՀ	Բյուջետային հիմնարկ
ՊՀ	Պետական հիմնարկ
ՏԲԿՀ	Տվյալների բազայի կառավարման համակարգ
ԿՖԿՏՀ	Կառավարության ֆինանսական կառավարման տեղեկատվական համակարգ
ԾԻԳ	Արտաքին աղբյուրներից ստացվող միջոցների հաշվին ֆինանսավորվող նպատակային ծրագրի իրականացման գրասենյակ
ՏՏ	Տեղեկատվական տեխնոլոգիաներ
ՄԺԾԾ	Միջին ժամկետ ծախսերի ծրագիր

Գծապատկերների և աղյուսակների ցանկ

Գծապատկերներ

Պատկեր 1.1. Հանրային միջոցների կառավարման համակարգը	6
Գծապատկեր 1.1. Բյուջետային գործընթացի հիմնական փուլերը.....	9
Գծապատկեր 2.1. Բյուջեների պարզեցված կառուցվածքը	12
Գծապատկեր 2.2. Բյուջեների մուտքերը	14
Գծապատկեր 2.3. Բյուջեների եկամուտները	15
Գծապատկեր 2.4. Բյուջեների ելքերը	16
Գծապատկեր 2.5. Բյուջետային ծախսերի դասակարգումը.....	21
Գծապատկեր 2.6. Բյուջեների հավելուրդը և պակասուրդը	24
Գծապատկեր 3.1. ԲԳԿ-ի ֆինանսական և հաշվապահական ծառայությունների կառուցվածքը	44
Գծապատկեր 4.1. Գանձապետարանի վճարահաշվարկային համակարգը մեկ մակարդակի պայմաններում	51
Գծապատկեր 4.2. Գանձապետարանի վճարահաշվարկային համակարգը երկու մակարդակի պայմաններում	52
Գծապատկեր 4.3. Գանձապետական համակարգի կառուցվածքը	54
Գծապատկեր 4.4. Կենտրոնական գանձապետարանի կառուցվածքը	55
Գծապատկեր 4.5. Գանձապետական հաշիվները	58
Գծապատկեր 4.6. Գանձապետական համակարգում օգտագործվող հաշիվներով գործառնությունների պարզեցված կառուցվածքը (կենտրոնական գանձապետարանում)	65
Գծապատկեր 4.7. Գանձապետական համակարգում օգտագործվող հաշիվներով գործառնությունների պարզեցված կառուցվածքը (տեղական գանձապետական բաժնում)	66
Գծապատկեր 5.1. Բյուջեների կատարման հիմնական փուլերը.....	67
Գծապատկեր 5.2. Միջոցների հաշվեգրումը գանձապետարանում վարվող հաշիվներին.....	73
Գծապատկեր 5.3. Միջոցների ելքագրումը գանձապետարանում վարվող հաշիվներից.....	75
Գծապատկեր 5.4. Պետական բյուջեի կատարման առանձին ռիսկեր	78
Գծապատկեր 5.5. Արտաքին աղբյուրներից ստացվող միջոցները և օգտագործման տեսակները.....	79
Գծապատկեր 7.1. Համայնքի բյուջեի կառուցվածքը	87
Գծապատկեր 7.2. Համայնքի վարչական բյուջեն	88
Գծապատկեր 7.3. Համայնքի ֆոնդային բյուջեն	89
Գծապատկեր 8.1. Բյուջեների կատարման հաշվետվությունների համակարգը	91
Գծապատկեր 9.1. Բյուջեների կատարման գործընթացի ավտոմատացված համակարգի պարզեցված պատկերը	97

Աղյուսակներ

Աղյուսակ 2.1 Բյուջեների պարզեցված կառուցվածքն՝ ըստ բովանդակության	13
Աղյուսակ 4.1. Գանձապետարանում վարվող հաշիվների համակարգը (հաշվային պլանը)	64

Օգտագործված գրականություն

1. Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգիրքը
2. «Հայաստանի Հանրապետության բյուջետային համակարգի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքը
3. «Գանձապետական համակարգի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքը
4. «Գնումների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքը
5. «Հայաստանի Հանրապետության 2006 թվականի պետական բյուջեի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքը
6. «Տեղական ինքնակառավարման մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքը
7. Հայաստանի Հանրապետության Կառավարության 2001 թվականի դեկտեմբերի 27-ի «Մրցույթի հանձնաժողովների կազմավորման և գործունեության կարգը, գնումների բնութագրերի հաստատման, նախնական հսկողության և ֆինանսավորման կարգը, գնումների ընթացակարգերի արձանագրությունների ստուգման կարգը, մեկ աղբյուրից գնումներ կատարելու ձևով գնանշման միջոցով գնումների իրականացման կարգը, Հայաստանի Հանրապետության կառավարությանն առընթեր պետական գնումների գործակալության գործունեության կարգը հաստատելու և Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2000 թվականի սեպտեմբերի 16-ի N 572 որոշման մեջ լրացում կատարելու մասին» N° 1267 որոշում
8. Հայաստանի Հանրապետության Կառավարության 2002 թվականի հունվարի 18-ի «Հայաստանի Հանրապետության պետական և համայնքների բյուջեների կատարման կարգը հաստատելու մասին» N° 48 որոշումը
9. «Հայաստանի Հանրապետության բյուջետային դասակարգման մանրամասները և կիրարկման կարգը հաստատելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության ֆինանսների և էկոնոմիկայի նախարարի 1999 թվականի հուլիսի 30-ի թիվ 292 հրամանը

10. Մարդկային զարգացման հինգ տարին Հայաստանում: *Միավորված ազգերի զարգացման ծրագրի շրջանակներում պատրաստված Մարդկային զարգացման զեկույց*: Հայաստան, 1999
11. Սամուելսոն Փ., Նորդհաուս Դ. «Տնտեսագիտություն», 3.1 (Մակրոտնտեսագիտություն), «Ապոլոն», Երևան, 1995
12. Ջանջուղազյան Ա. «ՀՀ գանձապետական համակարգի ներդրման անհրաժեշտության հիմնավորումը», Էկոնոմիկա, տեսական և գիտագործնական հանդես, Երևան, 1-3/ 1998, էջ 74-78
13. Ջանջուղազյան Ա. «Պետական բյուջեի ընթացիկ դեֆիցիտի արդյունավետ կառավարումը դինամիկ ծրագրավորման մեթոդի կիրառությամբ», Լրաբեր հասարակական գիտությունների, Երևան, 2(598)/1998, էջ 165-167
14. Ջանջուղազյան Ա. «Գանձապետարան», Ֆինանսներ և էկոնոմիկա, Երևան, 2/2001, էջ 20-23
15. Ջանջուղազյան Ա. «Հայաստանի Հանրապետությունում պետական հիմնարկների հաշվապահական հաշվառման համակարգի հիմնական առանձնահատկությունները», Լրաբեր հասարակական գիտությունների (էջ115), ՀՀ ԳԱԱ, Երևան, 1(607)/2003
16. Ջանջուղազյան Ա., Բրուտյան Կ. «Հանրային հատվածում հաշվապահական հաշվառման բարեփոխումների ուղղությամբ որոշ երկրների փորձը», Լրաբեր հասարակական գիտությունների (էջ 63), ՀՀ ԳԱԱ, Երևան, 2(608)/2003
17. Ջանջուղազյան Ա. «Հայաստանի Հանրապետությունում պետական հիմնարկների հաշվապահական հաշվառման համակարգի փոփոխման անհրաժեշտության և ուղղությունների համառոտ նկարագիր», Լրաբեր հասարակական գիտությունների (էջ 11), ՀՀ ԳԱԱ, Երևան, 3(609)/2003
18. Ջանջուղազյան Ա., Բրուտյան Կ. «Գնումների գործընթացի իրավական դաշտի կատարելագործման միտումները ՀՀ-ում», Ֆինանսներ և էկոնոմիկա (էջ 32), Երևան, 6-7(54-55)/2005
19. Ջանջուղազյան Ա., Մարգարյան Ա., Իսրայելյան Ս. «Պետական բյուջեի դրամական հոսքերի կառավարման հիմնախնդիրը ՀՀ-ում», Ֆինանսներ և էկոնոմիկա (էջ 78), Երևան, 14-15(62-63)/2005

20. Ջանջուղազյան Ա. «Պետական բյուջեի պարտքերի հիմնախնդրին առնչվող առանձին հարցեր», Ֆինանսներ և էկոնոմիկա (Էջ 22), Երևան, 16(64)/2005
21. Богачева О. В. “Бюджетная политика: проблемы России и зарубежный опыт ”, МЭиМО N 4, 1994
22. Линерт И. “Управление денежными средствами и финансовое планирование”, Вашингтон 2001.
23. Ничипорук А. О. “Дефициты государственных бюджетов и проблемы накопления денежного капитала: новые тенденции. Сборник статей “Некоторые аспекты развития финансовой системы на западе”, Москва, 1990
24. Поттер Б. “Компьютеризированные казначейские системы в странах бывшего СССР”, Вашингтон 2000.
25. Управление государственными расходами: справочник для стран с переходной экономикой, Вашингтон, 2001
26. Хан М. “Макроэкономическая стабилизация в развивающихся странах: перспективы политики”, *Серия научных обзоров, выпуск 2, N1* (Вашингтон, Всемирный банк, январь 1987)
27. Хилверс Пол “Инструменты денежно-кредитной политики и их применение при переходе от централизованно-планируемого хозяйства к рыночной экономике”, Вашингтон МВФ, 1993
28. Fischer Stanley, Easterly William, “The Economics of the Government Budget Constraint, The World Bank, 1990
29. Janjughazyan A. " Establishing the Treasury in the Republic of Armenia", "International Conference on Budget and Treasury Reform in Transition Economies", IMF Summary, Astana, Khazakhstan, April 2002, pp. 154-168
30. Potter B. and Diamond J., "Guidelines on Public Expenditure Management", Washington, IMF, 1998
31. Pradhan Sanjay, “Evaluating Broad Allocations of Public Spending: A Methodological and Data Framework for Expenditure Reviews”, Washigton, World Bank, 1995
32. Tanzi Vito “ Public Finance in Developing Countries”, Washington, 1991